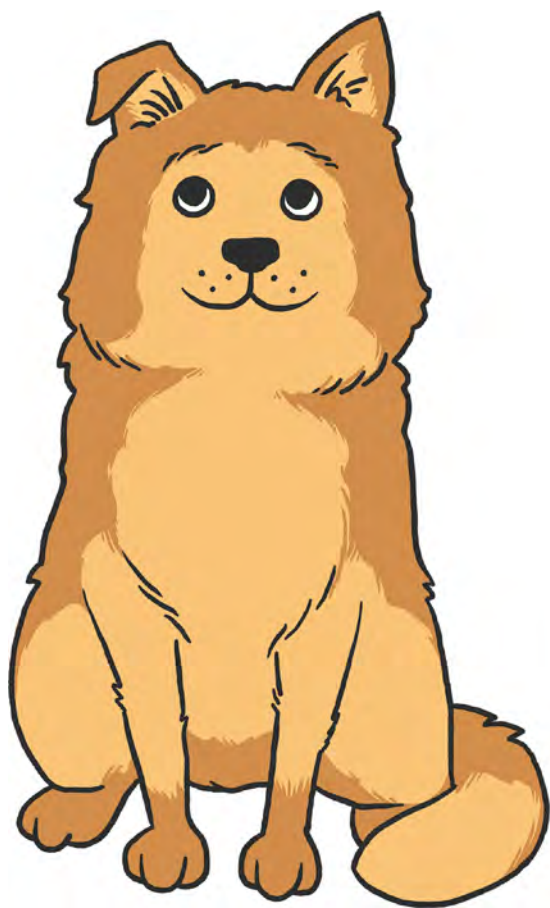

Digiturvataitoja lapsille

Minna Andell ja Mirja Ylenius-Lehtonen

Barnahus

Digiturvataitoja lapsille

Minna Andell ja Mirja Ylenius-Lehtonen

Barnahus

Kirjoittajat:

Minna Andell ja Mirja Ylenius-Lehtonen

Toimituskunta:

Matleena Huittinen, Sini Stolt, Rika Rajala, Katriina Bildjuschkin, Jenni Krogell ja Kirstimaria Kuronen

Kuvitus: Eero Saarikoski, Tussitaikurit

Taitto: PunaMusta Oy, Sisältö- ja suunnittelupalvelut

Paino: PunaMusta Oy, 2024

ISBN 978-952-408-268-6 (painettu)

ISBN 978-952-408-269-3 (pdf)

Sisällys

Esipuhe	7
Kiitokset	8
Osa 1	
Digiturvataitoja lapsille – perusteita ja periaatteita	9
Johdanto	9
Turvataitokasvatuksen historiaa	9
Kokemukset turvataidoista	9
Kohti digiturvataitoja	10
Turvataitokasvatus pähkinänkuoressa	12
Perustana lapsen ihmisoikeudet	13
Miksi turvataitoja?	13
Turvallisuus on perustarve	13
Turvallisuus on oppimisen edellytys	14
Lait ja opetussuunnitelmat velvoittavat	15
Kaikki lapset ovat alttiina väkivaltakokemuksille	15
Turvataitokasvatuksen periaatteita	17
Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus	18
Yhteisöllisyydestä voimaa	18
Perheissä perusta lapsen turvallisuuden kokemukselle	18
Lähteet	20
Miksi digiturvataitoja lapsille – poliisi ja psykologi vastaavat	22
Mikä huolestuttaa verkkoympäristössä?	22
Mitkä ilmiöt uhkaavat lasten kasvurauhaa ja turvallisuutta verkossa?	23
Lapsia järkyttävä materiaali	23
Vähäpukeisten kuvien ottaminen ja jakaminen	23
Kuvilla kiristäminen eli sextortion	23
Tekoäly	23
Grooming eli lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin	23
Nuorten kohtaamat ilmiöt	24
Mitä ammattilaiset voisivat tehdä, jotta lasten turvallisuus vahvistuisi?	24
Mitä haluat sanoa huoltajille?	24
Mitkä ilmiöt uhkaavat lasten kasvurauhaa ja turvallisuutta verkossa?	25

Näkykö lapsien hyvinvoinnissa merkkejä verkkoympäristön vaikutuksista?	26
Mitä ammattilaiset voisivat tehdä ennaltaehkäisevästi, jotta lasten turvallisuus vahvistuisi?	26
Mitä haluat sanoa huoltajille lasten nettiturvallisuuden vahvistamisesta?	27

Osa 2

Digiturvataitokasvatuksen teemat ja toteutus	28
Ennen kuin aloitat	28
Tuttu aikuinen ja tuttu ryhmä	30
Dokumentointi	30
Yhteistyö kotien kanssa	30
Oikeus olla turvassa	32
Minä ja turvalliset ihmiseni	35
Turvaohjeet	38
Lupa omiin rajoihin – jämäkkä minä	42
Punaisen ja vihreän valon kosketuksia ja tilanteita	45
Hyvä ja huono salaisuus	48
Turvallisesti netissä	50
Nettikaveruus	55
Nettikiusaaminen	58
Koukussa nettiin	62
Pelottavat ja järkyttävät kuvat, videot ja pelit	64
Kuvien ja videoiden ottaminen, lähettäminen ja jakaminen	67
Houkuttelu	70
Kuvilla kiristäminen eli sextortion	74
Turvallisesti eteenpäin netissä	78

Osa 3

Aarrearkku	82
Mitä tekisit jos -kysymykset	82
Tarinoiden alkuja	86
Hengitys-, mielikuva- ja rentoutusharjoituksia	87
Ryhmä- ja parityömenetelmä: juttukahvila, Learning cafe	89
Huolestuin – mitä teen?	91
Ammattilaisen mieleen nouseva huoli ja lisätiedon tarve	91
Yhdessä lapsen kanssa, aikuisen vastuu	92
Seksuaalikasvatuksella hyvinvointia ja turvallisuutta	93

Esipuhe

Meillä on unelma, yhteinen unelma!

Ilolla tervehdin tätä ”Digiturvataitoja lapsille” -oppimateriaalia! Se tulee tosi tarpeeseen. Aiempien tunne- ja turvataitomateriaalien (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen, 2004; 2015) päivittämisen tarve oli tullut ilmeiseksi älykännyköiden ja netin käytön lisääntyessä lasten elämässä. Se on tuonut uudenlaisia väkivallan, kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän muotoja. Olen kiitollinen siitä, että Minna Andell ja Mirja Ylenius-Lehtonen ryhtyivät tähän päivittämistyöhön. Omassa työssään tunne- ja turvataitomateriaalien kehittäjinä, lasten opettajina ja lasten parissa työskenteleviä ammattilaisia kouluttaessaan heillä on ollut näköalapaikka lasten elinpiirissä tapahtuviin muutoksiin ja niiden mukanaan tuomiin uusiinkin kasvatuksen ja ohjauksen haasteisiin.

Voin lämpimästi suositella ”Digiturvataitoja lapsille” -materiaalia käytettäväksi lapsiryhmissä ja yksittäisten lasten ja perheiden ohjauksessa. Tämä materiaali todella auttaa löytämään liikennemerkkejä ja selkeitä opastauluja digiliikenteessä liikkumiseen. Tämä tapahtuu voimavarakeskeisesti lasta ja lasten ajatuksia kunnioittaen ja heidän kokemuksiaan hyödyntäen sekä Turre-turvakoiran rohkaisevan ja lempeän ohjauksen avulla. Tarkoituksena on auttaa lapsia tunnistamaan ja välttämään uhkatilanteita ja auttaa heitä toimimaan niissä itseään suojellen ja turvallisille aikuisille niistä kertoen. Löydettyihin ohjeisiin on hyvä palata niin suunnitelmallisesti kuin arjessa esiin tulleita tilanteita ja onnistumisia hyödyntäen. Kertaus on opintojen äiti! Näin ohjeet iskostuvat mieleen.

Materiaali tehtävineen ja keskustelukysymyksineen lisää aikuisten valmiuksia jutella nettielämän iloista ja huolista lasten kanssa. Näin se luo yhteyttä, joka helpottaa lapsiakin ottamaan puheeksi netissä kohtaamiaan pelottavia ja hämmentäviä asioita. Pidän materiaalin lapsilähtöisyydestä ja toiminnallisuudesta! Aikuiset ja lapset oppivat yhdessä! Parhaimmillaan tunne- ja turvataitojen oppiminen vahvistaa lapsen käsitystä omasta arvokkuudesta ja ainutlaatuisuudesta, mikä tekee hänet vahvemmaksi itsensä suojelemisessa. Erityisesti, kun kotitehtävien kautta myös vanhemmat saadaan mukaan rinkiin!

Annetaan jo 1990-luvulla meitä niin monia siivittäneen unelman kantaa edelleen! Silloin kaikki lapset tulevaisuudessa saavat tunne- ja turvataitokasvatusta omassa arjessaan ja kasvu- ja oppimisympäristöissään!

Jyväskylässä 18.12.2023

Kaija Lajunen
PsL, psykoterapian erikoispsykologi

Kiitokset

Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaali on tehty osana Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimaa, sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa Barnahus-hanketta.

Aikaisempienkin turvataitokasvatuksen oppimateriaalien syntyminen on tarvittu laajaa yhteistyötä, niin myös Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaalin tekemiseen. On ollut erittäin hienoa huomata kuinka tärkeäksi ja ajankohtaiseksi turvataitokasvatus koetaan ammattilaisten keskuudessa. Maailma on muuttunut, mutta lapsen suojelua tarvitaan tässä digijassassa enemmän kuin koskaan. Meitä kaikkia tarvitaan laajalla rintamalla moniammatillisesti. Haluammekin kiittää kaikkia teitä ammattilaisia, jotka olette omilla tahoillanne jo tehneet turvataitokasvatus-työtä näiden kahdenkymmenen vuoden aikana. Turvataitokasvatuksen unelma syttyi vuonna 2001 ja se liekki elää edelleen ja varmasti vahvistuu entisestään uuden Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaalin myötä. Olemme kiitollisia turvataitokasvatuksen kotkalaisista juurista ja vanhoille tiimeillemme, jotka tekivät upeaa ja tinkimätöntä moniammatillista työtä Turvaitoja lapsille ja Tunne- ja turvaitoja lapsille -oppimateriaalien eteen.

Kiitos tehokkaalle Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimituskunnalle; johtava asiantuntija Sini Stolt, koordinaattori Rika Rajala, erityisasiantuntija Katriina Bildjuschkin, erikoissuunnittelija Jenni Krogell ja suunnittelija Matleena Huittinen. On ollut ilo tehdä kanssanne Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaalia ja kokea innostavaa yhteenkuuluvuutta lasten suojelun merkeissä. Yhdessä tekeminen, ilo ja palo turvataitokasvatukseen kuvaa prosessiamme tärkeän ja ajankohtaisen Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaalin eteen.

Erytiskiitos THL:n tiimi- ja julkaisupäällikkö Kirstimaria Kuroselle, joka on alusta asti ollut mukana myötävaikuttamassa siihen, että turvataitokasvatuksesta on saatu moniammatillisia oppimateriaaleja. Tämä on tehnyt mahdolliseksi sen, että monet lapset ovat saaneet turvataitokasvatusta ja oppineet suojelemaan omia rajojaan ja fyysistä koskemattomuuttaan yhdessä turvallisten aikuisten kanssa.

Sydänlämmän kiitos Kaija Lajuselle, turvataitokasvatuksen uranuurtajalle. Olet tehnyt vuosikaudet sydämellä työtä lapsen suojelun eteen ja ollut kirjoittamassa ja päivittämässä turvataitokasvatuksen materiaaleja. Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaali sai sinulta täyden tuen ja siunauksen. Kannustavat sanasi ovat siivittäneet meitä niin monesti eteenpäin uusiin turvataitopolkuihin ja jatkamaan isolla tiimillä aloittamaamme tärkeää turvataitomatkaamme. Olemme oppineet sinulta, että yhdessä olemme aina enemmän, kun ennaltaehkäistään lapsen kohdistuvaa väkivaltaa turvataitokasvatuksen avulla.

Haluamme kiittää myös Turun kaupungin perusopetuksen palvelualuejohtajaa Tommi Tuomista, rehtoreitamme Jari Malinia ja Anne Perjopuroa sekä apulaisrehtoreitamme Harri Ylistä ja Mikko Hirvosta tuesta ja kannustuksesta. Lämmin kiitos myös työkavereillemme ja koulujemme oppilaille.

Lämmin kiitos asiantuntijoillemme psykologi ja psykoterapeutti Johanna Piriselle ja vanhempi rikoskonstaapeli Tuomas Lindholmille. Haastattelunne ovat tärkeä ja ajankohtainen osa Digiturvaitoja lapsille -oppimateriaalia.

Lopuksi rakkaat kiitokset perheillemme, joiden tuki ja kannustus on ollut uskomatonta kaikkien näiden vuosien aikana. Teitä on voideltu turvataitokasvatuksella ja lapsemme Noora, Susanna, Santeri ja Sanni ovat testanneet monien tehtävien toimivuutta ja aikuisena olette auttaneet meitä eri tilanteissa. Kiitos myös sukulaislapsillemme osallisuudesta turvataitomatkaamme.

Minna ja Mirja

Lapsen paras on yhteinen asia!

Digiturvataitoja lapsille – perusteita ja periaatteita

Johdanto

Digiturvataitoja lapsille -oppimateriaali perustuu aikaisempiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemiin Turvataitoja lapsille (2005) ja Tunne- ja turvataitoja lapsille -oppimateriaaleihin (2019).

Turvataitokasvatuksen historiaa

Aikaisemmat oppimateriaalit syntyivät kunta- ja ammattikuntarajat ylittävän moniammatillisen verkoston työskentelyn tuloksena. Pontimen tällöin spontaanisti ja ruohonjuuritasolla syntyneen ammattilaisten verkostoitumiselle antoivat eri paikkakunnilla esille tulleet laajat lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön tapaukset.

Niin vanhemmat kuin ammattilaiset havahtuivat siihen, että lapset itsekin tarvitsevat opastusta itsestä huolen pitämiseen. Aikuiset eivät aina voi, erityisesti lasten kasvaessa ja reviirin laajentuessa, suojella lasta. Siksi lasten on itsensäkin saatava valmiuksia, joiden avulla he voivat puolustaa oikeuttaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Rohkaisua ja mallia saatiin tällöin Kotkan turvakasvatustyöryhmältä (Kemppainen & Pakkanen, 2002; Herttua-Ruuskanen, Kemppainen & Paatero, 2003), joka jo 1990-luvun alusta lähtien oli ulkomaisten ohjelmien (mm. Elliott, 1989, 1990, 1991) ja kotimaisenkin pioneerityön (Juvonen, 1994) inspiroimana kehittänyt turvakasvatuksen materiaalia lasten ja nuorten ohjaukseen. Turvataitokasvatuksen yhteistyöverkosto otti ensisijaiseksi tavoitteekseen kehittää nimenomaan koulujen ja päivähoidon käyttöön helposti käytettävää turvallisuuspainotteista oppimateriaalia ja työtapoja, joiden avulla lapset saisivat valmiuksia suojella itseään kaikenlaisissa väkivallan, häirinnän ja kiusaamisen tilanteissa. Kauaskantoisena ajatuksena oli, että tulevaisuudessa kaikki lapset tasavertaisesti Suomessa saisivat turvataitokasvatusta omassa kasvu- ja oppimisympäristöissään ja että he sen rohkaisemana voisivat myös välttyä joutumasta turvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin.

Tänä päivänä tämä unelma on huomattavasti lähempänä. Monilla paikkakunnilla turvataitokasvatus on sisällynyt jo vuosia varhaiskasvatukseen ja koulujen opetussuunnitelmiin. Näiden vuosien aikana Turvataitoja lapsille ja Tunne- ja turvataitoja lapsille -oppimateriaalit ovat olleet laajasti käytössä. Lapset eri puolilla Suomea ovat oppineet turvataitoja kouluissa, varhaiskasvatuksessa ja muussa lapsityössä.

Kokemukset turvataidoista

Näiden noin kahdenkymmenen vuoden aikana kokemukset turvataidoista ovat olleet erittäin myönteiset niin ammattilaisten, kotiväen kuin lastenkin mielestä. Ammattilaiset kokevat turvataitokasvatuksen lasta kaltoinkohdelulta suojaavat tekijät merkityksellisinä ja selviytymistaitojen opettaminen tuntuu voimaannuttavalta. Kotiväen turvataito-osaaminen on vahvistunut ja huoltajat ovat kokeneet turvataidot tarpeellisiksi. Kiitosta on tullut kotitehtävistä, jotka tehdään yhdessä lasten kanssa. Lapset odottavat Turre-tunteja ja sitä, että he saavat puhua itselle tärkeistä asioista. Turre Turvakoirasta on tullut vuosien saatossa lapsille todella uskollinen ystävä, jonka kanssa on ollut helppoa puhua vaikeistakin asioista.

"Turre Turvakoira on turvallinen auttaja", poika 7 v.

"Turre on kaikkien kaveri", tyttö 7 v.

Koskettavaa on ollut, että turvataitokasvatus on kiinnostanut kaikki nämä vuodet ammattilaisia ja kiinnostaa edelleen. Koulutuksissa on käynyt paljon ammattilaisia eri aloilta ja eri kouluasteilta. Viime vuosien aikana koulutettavia on puhuttanut ylivoimaisesti eniten digitaalinen ympäristö ja siellä lasten turvallisuus. Tästä tarpeesta syntyi kirjoittajille kipinä tehdä turvataitokasvatuksen oppimateriaaleihin uutta materiaalia digiturvataidoista. Maailman muuttuminen digitaalisen verkkoympäristön myötä korostaa lapsen suojelun merkitystä entisestään. Meitä kaikkia ammattilaisia tarvitaan laajalla rintamalla moniammatillisesti opettamaan turvataitoja lapsille ja edistämään kotiväen turvataito-osaamisen vahvistumista myös digitaalisessa verkkoympäristössä. Laitetaan yhdessä turvataitokasvatuksen sanoma liikkeelle, kouluttaudutaan ja opetetaan lapsille turvataitoja, jotta he saisivat turvallisen ja väkivallattoman lapsuuden.

Kohti digiturvataitoja

Digitaalinen ympäristö iloineen ja murheineen loi tarpeen turvataitokasvatuksen materiaalien päivittämiseen. Internetin ja älypuhelinien yleistymisen myötä myös kiusaaminen, häirintä ja väkivalta ovat saaneet uusia muotoja. Yhä nuoremmat lapset altistuvat netissä mieltä järkyttävillä kuvilla, teksteillä, videoille tai heitä vahingoittavalle toiminnalle. Lapsista seksuaalisesti kiinnostuneet henkilöt, verkkosalistajat toimivat sosiaalisessa mediassa ja niissä sovelluksissa, joita lapsetkin käyttävät. Lapset ja aikuiset toimivat netissä ilman sääntöjä tai valvontaa ja tämä lisää lapsen kohdistuvan väkivallan ja hyväksikäytön riskiä. Digiturvataitoja lapsille -oppimateriaalin punaisena lankana on turvallisuus sekä oman ja toisten ihmisarvon ja loukkaamattomuuden kunnioittaminen kaikissa ympäristöissä. Lapsen tulee saada riittävästi tietoa ja taitoa toimiakseen digiliikenteessä. Turvalliseen nettielämään lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta, tukea ja valvontaa. Päivitetystä oppimateriaalissa on painotettu digitaalisessa ympäristössä turvallisesti toimimista ja käyttäytymistä, selviytymistaitoja digiliikenteeseen, omiin hälytyskelloihin eli tunnetaitoihin luottamista ja turva-aikuisten merkityksen vahvistamista. Lasten kanssa tutkitaan ja mietitään netin ilmiöitä ja sitä, miten itseä voi puolustaa ja suojella näissä tilanteissa.

Netti on tänä päivänä yhä tärkeämpi osa lasten arkea. Netissä on paljon hyvää, innostavaa ja iloa tuottavia asioita. Olisi tärkeää, että netin kivoista asioista ruperteltaisiin päivittäin lasten kanssa, kuten muistakin päivän tapahtumista.

Digiturvataitoja lapsille -oppimateriaalissa rohkaistaan lapsia kertomaan nettimaailman iloista ja huolista aikuisille, joihin he luottavat. Tällaisiin tilanteisiin ammattilaisten ja kotiväen on hyvä varautua etukäteen. On tärkeää, että lasten ympärillä on jaksavia ja turvallisia aikuisia. Lapsille opetetaan, että aikuisen tehtävä on auttaa lasta hänen huolissaan, myös silloin, jos jotain hävettävää tai noloa olisi tapahtunut verkossa tai lapsi kokisi syyllisyyttä ja toivottomuutta. Aikuisen oma malli on tärkeää digiturvataitojen opettamisessa. Huoltajilla ja ammattilaisilla tulee olla rohkeutta puhua netin ikävimmistäkin ilmiöistä ja tarvittaessa puuttua niihin. Kun lapsi tietää, että häntä ympäröivillä aikuisilla on tietoa nettiin liittyvistä vaaroista ja ilmiöistä, on hänen helpompi tulla kertomaan aikuisille nettihuolistaan.

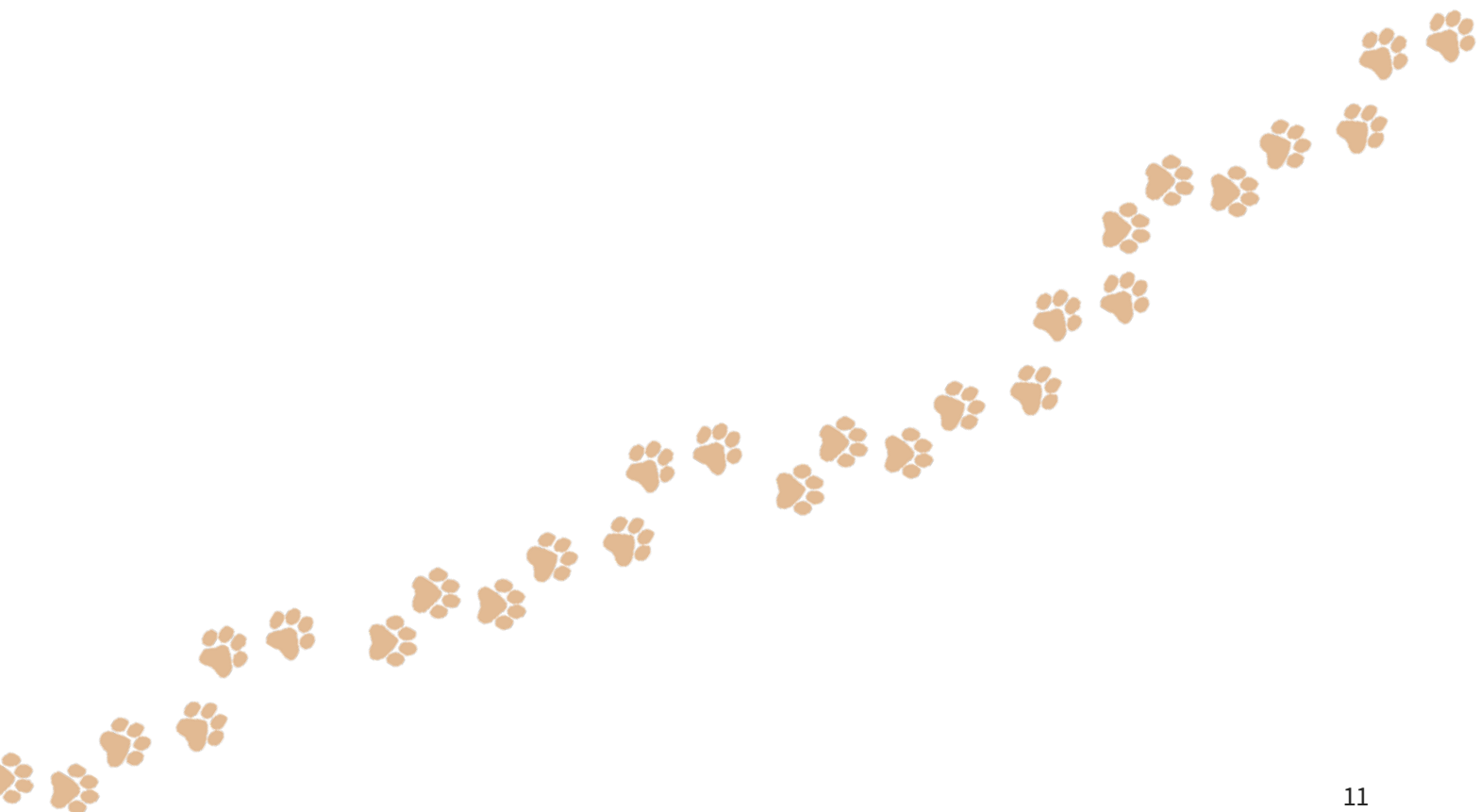
Turvataidot suojaavat lasta väkivallalta. Digiturvataitoja lapsille -oppimateriaali rakentuu aikaisempien materiaalien mukaisesti lasta suojaavista tekijöistä. Lapsen itsearvostusta vahvistetaan, tunne- ja vuorovaikutustaitoja edistetään, valetaan uskoa lapsen omaan pärjäämiseen. Opetetaan lapsille selviytymistaitoja kipeisiin tilanteisiin ja vahvistetaan näin lapsen resilienssiä. Vastuu lasten turvallisuudesta on kuitenkin aina aikuisilla, ja siksi lapsia ohjataan kääntymään huolissaan turvallisten aikuisten puoleen.

Olemme kiitollisia, että näiden vuosien aikana niin kentällä kuin koulutuksissammekin olleet ammattilaiset ovat saaneet turvataitokasvatuksesta uutta potkua työhönsä. Nyt tarvitaan yhteistyötä ja moniammatillista osaamista, jotta lasten turvallisuus digitaalisessa ympäristössä paranisi ja vahvistuisi.

Toivomme, että ammattilaiset innostuvat digiturvataidoista ja kokevat turvataitokasvatuksen hyväksi työvälineeksi, jolla lasten hyvinvointia ja turvallisuutta voidaan lisätä kaikissa ympäristöissä.

Kiitos, kun olette mukana tekemässä unelmasta totta!

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen digiarkeen!

Turvataitokasvatus pähkinänkuoressa

Turvataitokasvatuksella pyritään

- Lasten turvallisen kasvun edistämiseen
- Lasten omien turvataitojen vahvistamiseen
- Aikuisten turvaverkon ja yhteistyön tiivistämiseen
- Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn
- Netissä tapahtuvan lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun ehkäisyyn

Turvataitokasvatuksen tavoitteena lapsen näkökulmasta on

- Vahvistaa lapsen itseluottamusta
- Lisätä lapsen tunnetaitoja
- Vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja hyviä kaverisuhteita
- Lisätä lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja itsemääräämisoikeudestaan
- Auttaa lasta tunnistamaan uhkaavia tilanteita myös verkkoympäristössä
- Antaa lapselle valmiuksia ja rohkeutta toimia jämäkästi ja itseään suojellen
- Ohjata lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle

Turvataitokasvatuksen avulla lapset oppivat taitoja, joilla he voivat välttyä joutumasta kiusaamisen, ahdistelun, houkuttelun, häirinnän ja väkivallan tilanteisiin tai niihin joutuessaan osaavat suojella itseään ja turvautua luotettavien aikuisten apuun. Turvataitokasvatus ei kuitenkaan ole vain selviytymiskeinojen oppimista, vaan laaja-alaista lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemista. Turvataitokasvatus edistää lapsen itsearvostusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, hyviä ihmissuhteita ja kannustaa lapsia huolissaan ja peloissaan kääntymään turvallisen aikuisen puoleen. Jotta lapsi käytännössä alkaisi soveltaa oppimiaan turvaohjeita, hänen on nähtävä itsensä arvokkaana, hyvän kohtelun ja huolenpidon arvoisena.

Hänen on myös opittava tunnistamaan tunteita ja huomioimaan niitä. Tunteet auttavat häntä tietämään, milloin hän on turvassa ja milloin uhattuna eri ympäristöissä. Lapsi tarvitsee rohkaisua siihen, että hänellä on oikeus kuunnella omia ”hälytyskellojaan” ja toimia itseään suojelevasti ja apua aikuisilta pyytäen. Lapsi tarvitsee myös tietoa siitä, että hänellä on oikeus turvalliseen elämään, koskemattomuuteen ja aikuisten antamaan hoivaan ja suojaan kaikissa ympäristöissä. Hyvät vuorovaikutustaidot auttavat lasta solmimaan ja ylläpitämään hyviä ihmissuhteita, mikä sinällään voi suojella lasta ajautumasta hyväksikäyttäviin ihmissuhteisiin.

Turvataitokasvatuksella pyritään ehkäisemään lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua niin todellisessa kuin digitaalisessa ympäristössä. (Ks. myös Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma: väliarviointi 2020 – alkuvuosi 2023, luku 3.¹) Tähän pyritään turvallisuuspainotteisesti, lapsen turvallisuuden ja toimijuuden kokemusta vahvistamalla, mutta samalla myös aikuisten ”turvaverkkoa” ja yhteistyötä tiivistämällä ja valppautta lisäämällä. Vaikka lapset saavat keinoja itsestä huolehtimiseen, ei vastuuta lasten turvallisuudesta kuitenkaan säilytetä heidän omille harteilleen. Vastuu lasten hyvinvoinnista on kaikilla aikuisilla, erityisesti hänen lähipiirissään olevilla. Aikuisten on turvattava lapsille kasvurauha myös digitaalisessa ympäristössä. On tärkeää, että lasten ympärillä olevat aikuiset osoittavat välittämistä, kiinnostusta ja huolenpitoa lapsia kohtaan, ovat valppaita ja käyvät keskustelua lasten suojaamisesta vahingoittavilta ja mieltä järkyttäviltä kokemuksilta sekä sopivat yhdessä elämisen pelisäännöistä ja rajoista. Tässä ajassa on otettava erityisesti huomioon myös verkkoympäristö. Yhteisöllisyys ja yhteistyö ovat tärkeitä turvataitokasvatuksen periaatteita.

1 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164848>

Perustana lapsen ihmisoikeudet

Turvataitokasvatus on ihmisoikeuksiin perustuvaa kasvatusta (Ala-Luhtala, Lottes, & Valkama, 2014). Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948)² korostaa jokaisen ihmisen myötäsyttyistä arvoa, oikeutta tasa-arvoon ja vapautta syrjinnästä. Ihmisoikeudet kuuluvat täysimääräisesti myös jokaiselle lapselle. Lasten ihmisoikeuksia on tarkemmin määritelty YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa, jonka noudattamiseen myös Suomi on allekirjoituksellaan (1991) sitoutunut. Sopimuksen sisältö on tiivistettävissä kolmeen kohtaan: Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan (protection), riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (provision) ja oikeuteen osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon (participation). Vaikka lapsen oikeuksien sopimus tunnustaa perheen keskeisen merkityksen lapsen hyvinvoinnille, se nostaa lapset itsenäisiksi oikeuksien omistajiksi taaten heille oikeuden mm. identiteettiin, yksityisyyteen, tiedonsaantiin, ajattelun- ja omantunnon vapauteen ja itseilmaisuun (Flowers, 2012).

Lapsen oikeudet³ määrittelevät lapset itsenäisiksi toimijoiksi, joilla on valmiuksia ja kyvykkyyttä selviytyä haasteellisissa tilanteissa. Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Aikuisten tehtävänä on omilla toimillaan paitsi suojella lapsia kaikelta väkivallalta ja kaltoinkohtelulta myös auttaa heitä pääsemään osallisiksi sellaisesta tiedosta ja hankkimaan sellaisia taitoja, joiden avulla he pystyisivät tekemään omaa hyvinvointiaan edistäviä ja koskemattomuuttaan suojaavia valintoja omassa elämässään. Lapsen oikeudet velvoittavat valtioita, vanhempia, kaikkia lasten parissa toimivia ammattilaisia ja lapsia itseäänkin. Lapsella on oikeus saada suojelua väkivallalta, mutta lapsi itsekään ei saa kiusata eikä vahingoittaa toisia millään tavalla. Lapsen oikeudet eivät tarkoita sitä, että lapsella olisi oikeus tehdä mitä tahansa ilman, että aikuisella on oikeus puuttua siihen. Lapsen oikeudet on otettu arvoperustaksi myös kansalliseen lainsäädäntöön ja moniin kansainvälisiin sopimuksiin.

Miksi turvataitoja?

Turvallisuus on perustarve

Turvataitokasvatuksella pyritään edistämään nimenomaan inhimillistä, ihmisten välisissä suhteissa ilmenevää turvallisuutta ja sen kokemusta. Turvallisuus on yksilön tai ryhmän tila, jossa on mahdollisimman vähän asioita, jotka uhkaavat ihmisen minuutta ja synnyttävät pelkoa, häpeää, syyllisyyttä tai arvottomuuden tunnetta (Aalto, 2002). Turvallisuus ei kuitenkaan ole vain sitä, että uhka on poissa, vaan myös syvää tietoisuutta hyväksytyksi tulemisesta. Turvallisuus on ihmisen perustarve, johon jokaisella on oikeus ja johon ihminen pyrkii (Niemelä, 2000). Ihminen pyrkii kohti turvallisuutta ja eheyttä silloinkin, kun hänen sisäistä tasapainoaan on horjutettu. Lapsen levottoman tai rajattoman käyttäytymisenkin takana voi nähdä lapsen pyrkimystä varmistaa oma turvallisuus.

Turvallisuuden vahvistumiseen on kaksi lähdettä, aikuisten antama hoiva ja läheisten turva ja toisaalta lapsen oma selviytyminen (Kirmanen, 2000; Lahikainen, 2000). Aikuisten antama riittävä ja oikea-aikainen hoiva sisäistyy perusturvallisuudeksi ja luottamukseksi. Merkityksellistä tässä on se, kuinka lasta tuetaan tunteiden säätelyssä. Lapsen itsenäisesti saamat kokemukset onnistuneista tilanteista ja pelon hallinnasta ovat tärkeitä omaa autonomiaa vahvistavia kokemuksia, jotka lisäävät hänen turvallisuuden tunnettaan.

Turvallisuuden tunteen kehittymisessä lähtökohtana on perustavanlaatuinen kokemus jatkuvuudesta, asioiden ennakoitavuudesta sekä mahdollisuudesta vaikuttaa tai hallita tapahtumien kulkua. Luottamus itseen ja toisiin rakentuu, kun lapsi huomaa, että hänen tunteillaan ja tarpeillaan on väliä ja että ne otetaan huomioon vaikkakaan aina ei voitaisikaan toimia niiden mukaan. Vaikka lapsi on aikuisten hoivasta ja huolenpidosta riippuvainen, on hänen sisäisen turvallisuuden tunteen kehittymisen kannalta keskeistä, että hän saa kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksistaan siihen, mitä hänelle tai hänen lähipiirissään tapahtuu ja tunteen siitä, että elämä ympär-

2 Ihmisoikeusjulistus, YK <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/finnish>

3 <https://www.lapsenoikeudet.fi/>

rillä on jollain lailla ymmärrettävissä ja hallittavissa. Tämä edellyttää, että lapsen on saatava ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen tietoa asioista.

Ilman asiallista tietoa lapsi ei voi ymmärtää ja hallita ilmiöitä ympärillään, ja tämä tuottaa turvattomuuden tunnetta. Tiedon tarjoamisen lisäksi aikuisten on huolehdittava, että lapsi saa keinoja selviytyä häntä kohtaavista tilanteista ja hänelle on turvattava toivon ja mielekkyyden kokemus. Aron Antonovskyn (1993) mukaan ihmisen kokemus elämän hallinnasta vaikeissa kokemuksissa säilyy, kun hän voi ymmärtää, mitä ympärillä tapahtuu, kun hänellä on käsitys siitä, miten hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa asioihin ja kun hän voi kokea omat ponnistelunsa vaivan arvoiseksi eli että elämässä ja ponnisteluissa on mieli ja tarkoitus.

Kaikenlainen väkivalta ja huono kohtelu, jossa lapsi joutuu kokemaan itsensä voimattomaksi ja avuttomaksi ja jossa hän joutuu kohtaamaan jotain käsittämätöntä ja ylivoimaista, horjuttaa turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Tällöin on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota elämän hallinnan säilyttämiseen tai sen palauttamiseen. Lasta ei saa jättää yksin vaikeiden kokemusten kanssa, vaan hänen on saatava apua kokemustensa, ajatustensa ja tunteidensa jäsentämiseen (ks. [Tunne- ja turvataitoja lapsille materiaali](#); Lapsen kanssa puhuminen s. 259). Hallinnan kokemuksen näkökulmasta on myös tärkeää, että hänen kysymyksiään kuunnellaan ja niihin vastataan. Hänen on saatava tietoa siitä, mitä hän itse voi tehdä itsensä suojelemiseksi ja aikuisten avun saamiseksi ja mitä hänen turvallisuuttaan vahvistavia päätöksiä aikuiset tekevät tai ovat jo tehneet (ks. [Tunne- ja turvataitoja lapsille materiaali](#) s. 267; Turvakeskustelu lapsen turvan ja turvataitojen vahvistamiseksi). Mielekkyyys ja voima omasta itsestä huolen pitämiseen ja turvaohjeiden käyttöön ottamiseen tulee mm. siitä kokemuksesta, että on jollekin tärkeä ja rakas. Rikosepäilyihin ja lasten suojelullisiin selvittelyihin liittyen on lapsen edun lisäksi tärkeää miettiä, kuinka lapsi voi pysyä osallisena omassa asiassa sekä millaista tietoa asioiden etenemisestä hän tarvitsee (ks. [Tunne- ja turvataitoja lapsille materiaali](#) s. 267; Kun lapsi on menossa poliisin kuultavaksi).

Turvallisuus on oppimisen edellytys

Turvallisuus on oppimisen edellytys. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi, hänellä on halua ja kykyä avautua tutkimaan ympäristöään (Hautamäki, 2001; Rusanen, 2011). Jos hän on epävarma turvallisuudestaan, hän on varuillaan ja valppaana toimimaan uhkien torjumiseksi. Tällöin keskittyminen leikkiin ja oppimiseen häiriintyy. Lapsi kykenee käsittelemään kokemuksiaan ja tunteitaan ja oppimaan uutta vain tuntiessaan olonsa turvalliseksi. Siksi huomion kiinnittäminen turvallisuuteen lasten kasvu- ja kehitysympäristöissä on välttämätöntä. Lapsuus ja nuoruus on koko ajan uuden oppimista ja opettelua ja siihen täytyy olla voimavaroja käytössä, jotta lapsi pääsisi kehityksessään eteenpäin.

Oppiminen edellyttää yksilön aktiivista osallisuutta oppimistilanteessa. Mikäli lapsi ei koe emotionaalista turvallisuuden tunnetta, lapsen aktiivinen läsnäolo tilanteessa heikkenee ja sen myötä mahdollisuus uuden tiedon omaksumiseen (mm. Koomen, Leeuwen & van der Leij, 2004). Kyky keskittyä, painaa mieleen asioita ja pohtia asioiden välisiä yhteyksiä vaatii paljon psyykkistä energiaa. Lapsella, jonka mielessä on koko ajan epävarmuus siitä, mitä on tapahtumassa ja huoli omista mahdollisuuksista hallita tilannetta tai vaikuttaa asioiden kulkuun, ei ole käytössä uuden oppimisen vaatimaa psyykkistä energiaa eikä hänen mielentilansa siis ole avoin uuden oppimiselle. Jotta lapsi voisi olla utelias ja aktiivinen tiedon etsijä ja tuottaja, hänen täytyy kokea sisäistä turvallisuuden ja hallinnan tunnetta niin, että hän ymmärtää, mitä on tapahtumassa, mitä häneltä odotetaan ja että hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa tilanteen kulkuun.

Lait ja opetussuunnitelmat velvoittavat

Opetussuunnitelmat ja lainsäädäntö tuovat velvoituksia lasten kasvuympäristöjen turvallisuudesta huolehtimiseen. Turvataitokasvatuksen tavoitteet ja sisällöt tarjoavat välineitä näiden velvoitteiden toteuttamiseen.

Lastensuojelulaissa⁴ (2007) määritellään lapsen oikeus erityiseen suojeluun sekä turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Se korostaa ehkäisevän lastensuojelutyön ensisijaisuutta esimerkiksi koulujen, päivähoidon ja neuvoloiden toiminnassa sekä varhaista tukea ja puuttumista. Se antaa lasten parissa työskenteleville velvoituksen lastensuojeluilmoituksen tekemiseen silloin, kun oma toiminta ja yhteistyö perheen kanssa ei riittävästi kohenna lapsen tilannetta sekä ilmoituksen tekemiseen poliisille seksuaalisen ja vakavan pahoinpitelyn epäilyn tilanteessa (ks. [Tunne- ja turvataitoja lapsille materiaali](#); Toimintaohje lapsen kanssa työskenteleville suuren huolen tai sen epäilyn tilanteissa s. 261).

Myös vuonna 2013 voimaan tullut Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki⁵ korostaa ennaltaehkäisevää toimintaa sekä oppilaan ja koko opiskeluympäristön fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden merkitystä. Samoin opetussuunnitelma 2016 perusteet⁶ velvoittaa turvallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen niin yksilön tasolla kuin koko opiskeluympäristössä. Sen mukaan oppilaita tulee rohkaista itsensä hyväksymiseen, omien rajojen ja oikeuksien tunnistamiseen ja oikeutettuun puolustamiseen sekä omasta turvallisuudesta huolehtimiseen. Oppilaita on innostettava ilmaisemaan itseään ja kuuntelemaan muita sekä tuettava heidän valmiuksiaan tunnistaa, ilmaista ja säädellä tunteitaan. Samoin alle kouluikäisiä koskevassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022)⁷ lapsen etu, oikeus hyvinvointiin sekä huolenpitoon ja suojeluun liittyvät arvot tuodaan selkeästi esille.

Keskeisinä periaatteina ovat lapsen oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022).

Kaikki lapset ovat alttiina väkivaltakokemuksille

Kaikki lapset ovat alttiina väkivallalle, häirinnälle ja kiusaamiselle niin kodeissaan, vertaisryhmissään, verkkoympäristön välityksellä, koulussa ja päivähoitossa, julkisilla paikoilla ja harrastuksissaan. Siksi on tarpeellista, että kaikki lapset saavat tasavertaisesti ja ennaltaehkäisevästi turvataitokasvatusta.

WHO:n⁸ määritelmän mukaan lapsen kaltoinkohtelu sisältää kaikki sellaiset fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin taikka (Taulukko 1.) kaupallisen tai muun riiston, joista seuraa todellista tai mahdollista vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta tai vallasta. On hyvä muistaa, että lapset altistuvat väkivaltakokemuksille myös toisten lasten taholta.

4 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

5 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

6 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>

7 <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

8 <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

Taulukko 1. Lapsen kaltoinkohtelu voi sisältää seuraavia asioita.

Lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu myös digitaalisessa ympäristössä	Esim. Houkuttelu eli grooming, seksin ehdottelu, pornon näyttäminen, seksuaalissävytteisten viestien ja videoiden lähettäminen lapselle, paljastavien tai alastonkuvien lähettäminen lapselle, lapsen pyytäminen lähettämään itsestään paljastavia kuvia tai alastonkuvia tai esiintymään alasti verkkoympäristössä, lasten kiristäminen kuvilla eli sextortion, seksuaalissävytteinen koskettelu, suuseksi, yhdyntä.
Lapsen fyysinen kaltoinkohtelu	Esim. Tukistaminen, luunapit, töniminen, ravistelu, potkiminen, lyöminen kädellä tai esineellä, piiskaaminen, pahoinpitely, jossa käytetty veistä tai ampuma-asetta välineenä
Psyykkinen kaltoinkohtelu	Esim. Haukkuminen, mitätöinti, nimittely, väkivallalla uhkailu, symbolinen väkivalta (esim. Heitetään esineitä, rikotaan tavaroita), perheenjäsenen kohdistuvan väkivallan näkeminen.
Laiminlyönti	Esim. Perustarpeiden laiminlyönti, ruuatta jättäminen, hygieniasta huolehtimisen laiminlyönti, emotionaalinen laiminlyönti.
Kemiallinen kaltoinkohtelu	Esim. Lääkkeiden, alkoholin, tai huumeiden antaminen lapselle huumaamis- tai vahingoittamistarkoituksessa.

Lähde: Söderholm & Kivitie-Kallio, 2012; Fagerlund ym., 2014, [Väkivallaton lapsuus, Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025, luku 11.](#)

Tarkasteltaessa lapsen kohdistuvaa digitaalista kaltoinkohtelua kouluterveyskyselyn (2023)⁹ ja lapsiuhritutkimuksen (2022)¹⁰ perusteella voidaan todeta, että lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on lisääntynyt digitaalisessa ympäristössä. Viikoittaista kiusaamista muiden oppilaiden taholta oli kokenut hieman alle joka kymmenes perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaista (pojat 8 % ja tytöt 9 %). Seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä oli kokenut vuoden aikana pojista 13,1 % ja tytöistä 10,9 %. Seksuaalista koskettelua tai painostamista koskettamaan oli kokenut vuoden aikana pojista 3,6 % ja tytöistä 3,4 %. (Kouluterveyskysely 2023.)

Turvataitokasvatus on “vasta-ainerokotusta” väkivaltaa normalisoiville ja ihannoiville sekä toisen nolaamisesta viihdettä etsiville asenteille. Sen myönteiset vaikutukset voivat heijastua yli sukupolvien, kun tämän päivän lapset aikanaan itse tulevat vanhemmiksi. Asenteisiin vaikuttamistyötä kannattaa tehdä laajalla rintamalla moniammatillisesti ja kaikin mahdollisin keinoin, jottei yhdenkään lapsen tarvitse joutua minkäänlaisen kaltoinkohtelun, häirinnän, kiusaamisen, houkuttelun tai ahdistelun kohteiksi missään ympäristössä. Tämä on tärkeää, koska väkivaltakokemusten vaikutukset niin inhimillisen kärsimyksen kuin kansantalouden näkökulmasta esimerkiksi syrjäytymisen riskien kasvaessa ovat merkittävät. Lapsen suojeleu on yhteinen asia!

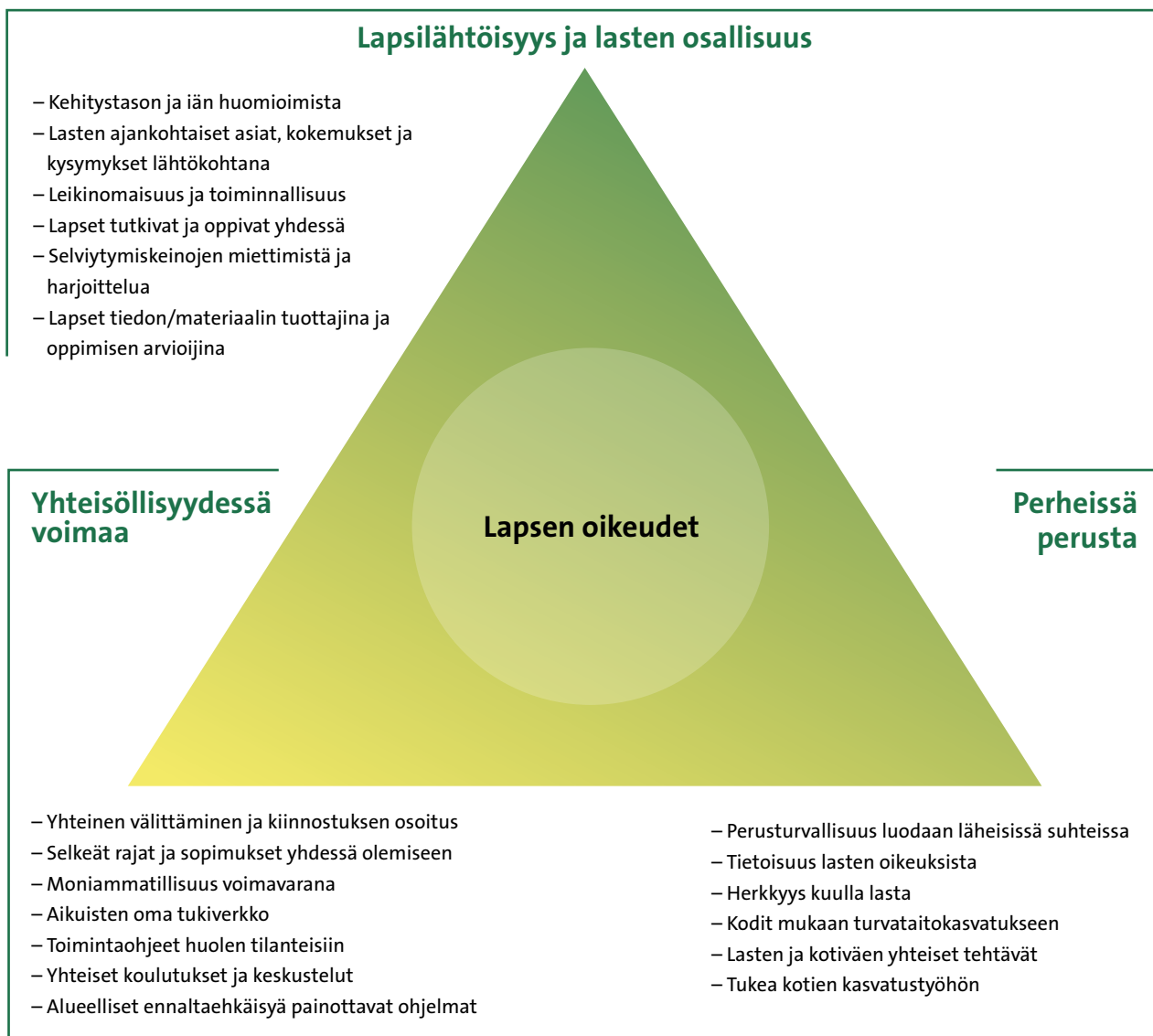
9 <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely>
 10 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164616>

Turvataitokasvatuksen periaatteita

Voimapyramidi havainnollistaa niitä periaatteita, jotka turvataitokasvatuksen käytännön toteutuksessa on koettu tärkeiksi. Nämä periaatteet voidaan tiivistää lapsi-, perhe- ja yhteisönäkökulmiksi. Turvataitokasvatus on parhaimmillaan, kun sitä toteutetaan lapsilähtöisesti ja lasten omaa osallisuutta tukemalla, yhteistyössä kotien kanssa ja yhteisöllisesti.

Voimapyramidi-sana viittaa myös turvataitokasvatuksen voimavarakeskeiseen lähestymistapaan, jossa painopiste on voimavarojen, vahvuuksien, onnistumisten ja selviytymisen näkyväksi tekemisessä. Voimavaroihin ja selviytymiseen keskittyminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että silmät ummistettaisiin huolilta ja ongelmilta. Lapsen kasvua haittaavat asiat, niin lasten omassa käyttäytymisessä kuin ympäristössä, on tunnistettava, otettava rohkeasti puheeksi ja ratkaistaviksi ongelmiksi myös digitaalisessa ympäristössä. Samalla kuitenkin haastavissa tilanteissa katse suunnataan selviytymiseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin.

TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN VOIMAPYRAMIDI

Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus

Turvataitokasvatus on lapsilähtöistä ja lasten osallisuutta vahvistavaa. Lasten osallisuus tarkoittaa, että lapset eivät vain osallistu johonkin aikuisten valmiiksi suunnittelemaan ohjelmaan, vaan he ovat itse alusta lähtien vaikuttamassa toiminnan sisältöihin ja toteutukseen. Lähtökohtana ovat lasten omat kokemukset, tarpeet ja ajan-kohtaiset kiinnostuksen kohteet ja kysymykset. Turvataitoteemojen valitsemisessa huomioidaan lasten ikä ja kehitystaso. Lapsia kannustetaan itse tutkimaan ja pohtimaan asioita sekä etsimään omia ratkaisuja erilaisiin tilanteisiin. Turvataitokasvatus ei ole ylhäältä päin tulevaa, aikuisjohtoista luennointia ja valmiiden ratkaisujen antamista lapsille. Lapsilähtöisesti toimittaessa turvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin varautuminen ei lisää lasten pelkoja, vaan se rohkaisee ja voimaannuttaa.

Lapsilähtöisesti toimittaessa myös aikuiselle voi avautua uutta ymmärrystä lapsista, heidän ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Kun aikuinen tavoittaa lapsen ymmärryksen, hän myös paremmin pystyy löytämään keinoja lasten tukemiseen ja ohjaamiseen, mikä tehostaa turvataitokasvatuksen vaikutusta. Lapsen kannalta kokemus kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta jo sinällään vahvistaa lapsen ajattelua, itseymmärrystä ja itseluottamusta (Laakso, 2014) ja siten tukee selviytymistä ja hyvinvointia. Lasten osallisuus merkitsee myös sitä, että lapset itse arvioivat löydettyjen ratkaisujen toimivuutta ja omaa oppimista. Lapsilähtöisyys on tärkeää digitaaliseen ympäristöön liittyvissä näkökulmissa, jottei kuilu aikuisten ja lasten välillä kasva ja vie heitä kauemmaksi toisistaan. Digiturvataidoilla pyritään lasten ja aikuisten väliseen päivittäiseen tavalliseen vuoropuheluun, joka edesauttaa mahdollisissa turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa siten, että lapsi kertoo huolistaan helpommin aikuiselle.

Yhteisöllisyydestä voimaa

Yhteisöllisyys heijastaa välittämistä, keskinäistä luottamusta ja arvostusta, joista syntyy turvallisuutta. Ihmisten välinpitämättömyys toisia kohtaan ja verkottumisen puute tuovat turvattomuutta. Turvataitokasvatus on parhaimmillaan, kun se toteutetaan yhteisöllisesti yhteisön kaikissa lapsiryhmissä. Selkeät rajat ja sopimukset yhdessä olemisen pelisäännöistä ja lasten osallistuminen niiden luomiseen sekä luottamukselliset välit lasten ja aikuisten välillä vahvistavat turvan kokemusta. Toimintatavoista sopiminen tilanteisiin, joissa huoli lapseen kohdistuvasta kaltoinkohtelusta on tullut, tuo aikuisille turvaa ja luo rohkeutta nähdä väkivaltaa ja kiusaamista, ottaa se puheeksi ja tuoda yhteisössä ratkaistavaksi ongelmaksi.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyö on pitkäjänteistä ja vaatii moniammatillista yhteistyötä. Kaikkien osaamista tarvitaan. Kukaan ei yksin voi hallita kaikkea. Tarvitaan yhteistä ideointia ja kokemusten jakamista. Turvataitokasvatus haastaa murtautumaan ulos tiukkoihin ammatti- ja hallintokuntarajoihin pitäytyvästä työkentelytavasta.

Perheissä perusta lapsen turvallisuuden kokemukselle

Perheen ja varhaisten vuorovaikutussuhteiden merkitys lapsen turvallisuuden kokemukselle, itsearvostuksen kehittymiselle, tunteiden säätelylle ja vuorovaikutustaidoille on merkittävä. Tämä pohjautuu siihen, että kaikki, mikä ilmenee aikuisen toiminnassa suhteessa lapseen, näyttäytyy lopulta lapsen omissa mielenrakenteissa käsityksinä ei vain toisista ihmisistä, vaan käsityksinä myös itsestä (Rusanen, 2011). Lapsen varhaisessa vaiheessa aikuinen ikään kuin lainaa omia säätelyjärjestelmiään lapsen käyttöön ja auttaa esimerkiksi kiihtynyttä lasta rauhoittumaan tai apaattista lasta yhteyteen ja iloon. Lapselle tuotettu mielihyvä kokemus sisäistyy käsitykseksi omasta arvosta. Näin lapsen tarpeille herkkä vuorovaikutus on yhteydessä lapsen hyvään itseluottamukseen. Lapsen tarpeille virittynyt vuorovaikutus synnyttää turvallisen kiintymyssuhteen. Siinä lapsi oppii ilmaisemaan tunteitaan ja tarpeitaan ja sisäistää vuorovaikutuksellisen turvan perustavanlaatuisesti turvallisuuden kokemukseksi. Tähän turvan kokemukseen kytkeytyvät vahvasti oma toimijuus eli mahdollisuus ilmaista itseään sekä kehittyvät keinot säädellä omia tunteitaan. Nämä taidot taas ovat yhteydessä hyviin vuorovaikutustaitoihin sekä kaverisuhteisiin.

Turvallinen kiintymyssuhde luo ja ylläpitää turvallisuuden kokemusta. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi tuntee olevansa rakastettu ja arvostettu omana itsenään ilman suorituspainetta. Kun lapsi kokee olevansa rakastettu, hän myös itse oppii arvostamaan ja rakastamaan itseään sekä kokemaan itsensä hyvän elämän ja suojelemisen arvoiseksi. Hän luottaa itseensä ja mahdollisuuteen saada tukea ja turvaa ja siksi suhtautuu luottavaisesti ympäristöönsä. Lapsi, joka on oppinut luottamaan siihen, että toiset ihmiset haluavat hänelle hyvää, voi toisaalta olla liiankin luottavainen ja siksi voi joutua hyväksikäytetyksi. Turvallinenkaan suhde aikuiseen ei siis täysin voi suojata lasta, vaikkakin olemassaolo tehnee lapsen rohkeammaksi hädän hetkellä kääntymään aikuisen puoleen. Jokaisella lapsella tulisi olla lämmin ja pysyvä suhde ainakin yhteen aikuiseen, joka pystyy tunnetasolla kohtaamaan hänet.

Turvataitokasvatuksessa yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää. Se merkitsee sitä, että vanhemmat saavat tietoa turvataitokasvatuksen tavoitteista ja teemoista. Tavoitteena on huoltajien turvataito-osaamisen lisääminen ja vahvistaminen. Lasten kasvurauhaa uhkaavat tekijät on hyvä saada yhteiseen keskusteluun samoin kuin keinot lasten suojaamiseen. Lapset oppivat turvataitoja vuorovaikutuksessa läheisten kanssa myös aikuisten antaman esimerkin ja mallin myötä. Koti ja lähipiiri ihmissuhteineen tarjoaa hyvän kentän oppimiseen, opitun soveltamiseen ja harjaantumiseen. Turvataitokasvatus vahvistaa myös aikuisten herkkyyttä nähdä lapsen tarpeita, huomata lapsen sanattomiakin viestejä ja reagoida niihin, kuunnella ja kysellä lapsen mielipiteitä ja nähdä asioita hänen näkökulmastaan.

On tärkeää, että lapsilla on jaksavia aikuisia ympärillään ja että vanhemmat saavat tukea ja apua lasten ohjaamiseen ja suojelemiseen myös digiturvallisuuteen liittyen.

Lähteet

- Aalto, Mikko 2002: Turvallinen ryhmä ja itseksi tuleminen. Helsinki: Aseman Lapset ry.
- Ala-Luhtala, Riitta & Lottes, Ilse & Valkama, Sirpa 2014: Ihmisoikeuksia korostava tunne- ja turvataidot osaamiseksi -hanke. Teoksessa Valkama, Sirpa. & Ala-Luhtala, Riitta (toim.) Tunne- ja turvataidot osaamiseksi. Jyväskylän ammattikorkeakoulu julkaisuja 194. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-365-0> haettu 21.12.2023.
- Antonovsky, Aaron 1993: Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well. San Fransico: Jossey-Bass. Crosse, S. B., Kaye, E., & Ratnofsky, A. C. 1993: A report on the maltreatment of children with disabilities. Washington, D.C.: National Center on Child Abuse and Neglect, Administration for Children and Families, U.S. Department of Health and Human Services.
- Elliott, Michele 1989: Dealing with child abuse. The Kidscape Training Guide. London.
- Elliott, Michele 1990: Teenscape. A Personal Safety Programme for Teenagers. London.
- Elliott, Michele 1991: Feeling Happy, Feeling Safe. London.
- Flowers, Nancy (toim.) 2012: Compasito. Lasten ihmisoikeuksien käsikirja. Lasten Keskus Oy.
- Hautamäki, Airi 2001: Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiinnittymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.
- Herttua-Ruuskanen, Mirja & Kemppainen, Kaija & Paatero, Sirpa 2003: Pidän huolta itsestäni. Turvataitokasvatuksen materiaalia noin 12-vuotialle. Kotkan turvakasvatustyöryhmä. Julkaisematon materiaali.
- Juvonen, Aila 1994: Skidikantti – Lapsen tie objektista subjektiksi. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kemppainen, Kaija & Pakkanen, Marjo 2002: Tenavien TurvaTaito. 5–8-vuotiaat pitävät huolta itsestään. Kotkan turvakasvatus- työryhmä. Julkaisematon painos.
- Kirmanen, Tiina 2000: Pelon hallinta ja lapsen turvallisuus. Teoksessa Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Koomen, Helma M.Y. & van Leeuwen, Mirella G.P. & van der Leij, Aryan 2004: Does Well-being Contribute to Performance? Emotional Security, Teacher Support and Learning Behaviour in Kindergarten. *Infant and Child Development*, 13, 253–275.
- Laakso, Marja-Leena 2014: Lapsen kuuleminen ja osallisuus hyvinvoinnin perustana. Kirjassa Valkama, Sirpa & Ala-Luhtala, Riitta (toim.) Tunne- ja turvataidot osaamiseksi. Jyväskylän ammattikorkeakoulu julkaisuja 194. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-365-0> haettu 21.12.2023.
- Lahikainen, Anja Riitta 2000: Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.

Lajunen, Kaija & Andell, Minna & Jalava, Leena & Kemppainen, Kaija & Pakkanen, Marjo & Ylenius-Lehtonen, Mirja 2005: Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Stakes.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-796-7> haettu 21.12.2023.

Lajunen, Kaija & Andell, Minna & Ylenius-Lehtonen, Mirja 2015: Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-467-0> haettu 21.12.2023.

Niemelä, Pauli 2000: Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.

Rusanen, Erja 2011: Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.

Söderholm, Annlis & Kivitiie-Kallio, Satu 2012: Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki. Duodecim.

Miksi digiturvataitoja lapsille – poliisi ja psykologi vastaavat

Lapsuus on leikin, oppimisen ja kasvamisen aikaa. Kasvu vaatii oman aikansa ja rauhansa. Aikuisten tehtävänä on suojella heitä asioilta, jotka eivät kuulu lasten maailmaan ja näin häiritsevät heidän kasvuun. Lapsella on oikeus tuntea olonsa turvallisesti kaikissa ympäristöissä.

Verkkoympäristöä on kuitenkin mahdotonta täysin kontrolloida. Lähes kaikilla lapsilla on älypuhelimet ja jatkuva pääsy nettiin. Mitä enemmän lapset käyttävät netissä aikaa ilman aikuisen ohjausta ja valvontaa, sitä suurempi riski heillä on verkkoympäristön haitoille ja uhille. Vaikka vastuu lasten turvallisuudesta on meillä aikuisilla, lapset tarvitsevat taitoja, joilla he voivat pitää huolta itsestään ja turvallisuudestaan.

Kysyimme asiantuntijoilta digiympäristön turvallisuuteen liittyvistä asioista kuten uhista, huolista ja siitä miten me aikuiset voisimme suojella lapsia verkkoympäristössä.

Haastattelimme Digiturvataitoja lapsille -oppimateriaaliin **vanhempi rikoskonstaapeli Tuomas Lindholmia** Lounais-Suomen poliisilaitokselta. Tuomas Lindholm tutkii työssään verkossa tapahtuvaa seksuaalirikollisuutta.

Mikä huolestuttaa verkkoympäristössä?

Tähän tekisi mieli vastata: ”kaikki”. Verkossa on paljon hyvää, mutta myös pahaa.

Verkossa jokainen on vain yksi käyttäjä muiden joukossa. Sillä ei ole merkitystä onko aikuinen vai lapsi. Mitä enemmän käyttää eri sivustoja ja palveluita, sitä todennäköisempää on altistua epämiellyttäville materiaaleille tai kohtaamisille.

Hyvin harva palvelu vaatii sellaista tunnistautumista, mihin lapsi ei hallussaan olevalla laitteella tai oikeuksillaan pysty. **Lapset käyttävät samoja sovelluksia, sivustoja ja palveluja kuin aikuisetkin.** Lasten kehitystaso ei ole aikuisten tasolla ja he eivät pysty samalla tavalla ymmärtämään saamaansa informaatiota ja suhtautumaan siihen kriittisesti. Lapsella ei myöskään ole samoja edellytyksiä kuin aikuisella suhtautua varauksella tuntemattomien yhteydenottoihin. Verkossa kuka vaan voi luoda itselleen

uuden identiteetin ja sen turvin lähestyä toisia verkon käyttäjiä. Lapsista seksuaalisesti kiinnostuneen aikuisen on hyvin helppoa esittää olevansa itsekin lapsi ja liittyä lasten suosimiin palveluihin ja aloittaa keskusteluita lasten kanssa. Aikuisen on helppo manipuloida lasta hänen keskeneräisyytensä vuoksi.

Sosiaalinen media korostaa pinnallisuutta. Sosiaalisessa mediassa aikaansa kuluttava lapsi ja nuori voi menettää todellisuuden tajunsa siitä, mikä on totta ja mitä häneltä odotetaan. Lapsi ja nuori voi sisältöä selaamalla ajatella tulevaisuutta hyväksytyksi vain julkaisemalla paljastavia kuvia tai että hänellä tulisi olla kalliita merkkivaatteita tai -asusteita päällään.

Mitkä ilmiöt uhkaavat lasten kasvurauhaa ja turvallisuutta verkossa?

Sosiaalisessa mediassa on useita lasten ja nuorten keskuudessa suosittuja palveluita. Uusia palveluita syntyy koko ajan vanhojen rinnalle ja tilalle. **Lähes kaikissa suosituimmissa sovelluksissa on mahdollista pitää yhteyttä lapseen yksityisviestien kautta.** Viestien lähettämisen lisäksi, voidaan jakaa mediatiedostoja, soittaa videopuheluita ja luoda ryhmiä.

Lapsia järkyttävä materiaali

Eri ryhmissä voi olla jäsenenä kymmeniä ja satoja ihmisiä eri puolilta maailmaa. Ikärakenne voi olla nuorimmista verkon käyttäjistä vanhimpiin. Erilaisissa ryhmissä, varsinkin niissä, joissa toimitaan nimimerkkien turvin, jaetaan matalalla kynnyksellä mitä erilaisempaa materiaalia. Materiaali voi olla hauskoista meemeistä tai pelivideoista lasten raiskaamiseen tai terroristien tuottamiin teloitusvideoihin. Raaka väkivaltamateriaali järkyttää lähtökohteisesti aikuisiakin ja ne voivat olla äärimmäisen vaarallisia lapsen mielenterveydelle ja kehitykselle.

Vähäpukeisten kuvien ottaminen ja jakaminen

Poliisille näyttäytyy useampia erilaisia ilmiöitä lasten itse itsestään ottamista materiaaleista. Lapset jakavat itseltään vähäpukeisia kuvia ja alastonkuvia ihastuksilleen ja tärkeänä pitämilleen nettitutuille ymmärtämättä, että materiaali voi lähteä leviämään laajemmalle.

Kuvia haltuunsa saaneet ja niitä jakavat henkilöt eivät välttämättä ymmärrä syyllistyvänsä rikokseen jakamalla kuvaa ilman kuvassa olevan henkilön lupaa. 18-vuotiaasta jaettu kuva on aina rikos. **Hyvä sääntö onkin muistaa, että toisesta ei saa levittää arkaluonteista materiaalia ilman lupaa ja alle 18-vuotiaasta ei saa levittää, vaikka olisikin saanut luvan kuvassa olevalta henkilöltä.**

Kuvilla kiristäminen eli sextortion

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva rikollisuus voi olla yhdistelmä seksuaalista ja taloudellista hyötyä. Keskustelukumppani voi olla jotain aivan muuta kuin on kertonut olevansa. Hän pyrkii toiminnallaan olemaan mahdollisimman houkutteleva ja herättämään ihastumisen tunnetta. Tavoitteena on saada uhri lähettämään itsestään arkaluonteista materiaalia, minkä saatuaan tämä henkilö aloittaa kiristämisen. Kiristäminen usein toimii niin, että materiaali uhataan levittää uhrin sosiaalisen median kontakteille ja uhkausta tehostakseen uhkaaja voi esimerkin omaisesti muutamalle lähettää haltuunsa saadun materiaalin.

Tekoäly

Erilaiset tekoälyyn pohjautuvat todellisuuden muokkausmahdollisuudet on muutaman viime vuosien aikana kasvaneet. Toistaiseksi tekoäly ei ole vielä aiheuttanut suurta ilmiötä seksuaalirikostutkinnassa, mutta viitteitä kasvusta jo on. Muun muassa osa tekoälyllä luoduista kuvista on hyvin realistisia ja vasta tarkempi analyysi paljastaa ne koneella tehdyiksi. Tekoälyllä voidaan luoda todellisen henkilön kuvaa tai ääntä yhdistelemällä hänen kannaltaan arkaluonteista materiaalia.

Grooming eli lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin

Niissä palveluissa, joiden käyttäjien joukossa on lapsia, on myös aikuisia, jotka ovat seksuaalisesti kiinnostuneita lapsista. Nämä aikuiset pyrkivät toiminnallaan saamaan itselleen lapsista haluamaansa seksuaalista tyydytystä. Lasta voidaan yrittää saada ottamaan itsestään alastonkuvia tai kuvamateriaalia, joissa lapsi tekee itselleen seksuaalisia tekoja, seksuaalisia videopuheluita, seksuaalisia puheluita tai viestejä sekä houkuttella tapaamisiin.

Tiivistettynä voisi sanoa, että verkossa rikokseen syyllistymisen kynnyks vaikuttaa olevan alempana kuin reaali- maailmassa. Tähän voi vaikuttaa ajatus siitä, että kiinnijäämisen riski on pienempi tai anonyymiä rikoksen kohdetta ei mielletä samalla tavalla inhimilliseksi kuin kasvotusten kohdattavaa henkilöä. Rikosten tekeminen on myös niin helppoa, ettei teon välttämättä ymmärretä olevan rikollista toimintaa.

Nuorten kohtaamat ilmiöt

Poliisille on noussut esiin aikuistuvien nuorten keskuudessa syntynyt ilmiö taloudellisen hyödyn tavoittelemisesta. Sugargirl- ja Onlyfans-kulttuuri on levinnyt myös nuorten keskuuteen. Nuori saattaa itse mainostaa itseään erilaisissa somepalveluissa ja kertoo myyvänsä esimerkiksi seksuaalisia kuvia rahaa tai päihteitä vastaan. On myös havaittu, että kuvien myymisen lisäksi on myyty seksuaalisia videopuheluita ja reaali- maailman tapaamisia. Osa nuorista on ymmärtänyt saavansa helppoa rahaa seksuaalisilla palveluilla, ymmärtämättä asiaan liittyviä vaaroja. Aikuisen seksifantasioiden kohteeksi joutuminen voi olla traumaattinen kokemus nuorelle, joka on vain ajatellut toiminnan olevan nopea kuva ja rahat tilille. Myös verkkoon jaettu materiaali on lähes aina jotenkin löydettävissä, tämä koskee myös seksuaalipalveluihin liittyviä ilmoituksia, mitkä voi vuosien päästä puoliso, lapset tai työantaja löytää.

Mitä ammattilaiset voisivat tehdä, jotta lasten turvallisuus vahvistuisi?

Opetushenkilöstö on se taho, joka vanhempien lisäksi on eniten lapsen kanssa tekemissä. Verkko ei ole erillinen paikka mihin mennään, vaan se on kiinteä osa niin lasten kuin aikuistenkin elämää. Tämän vuoksi verkon käyttöä tulisi opettaa vielä laajemmin kuin sitä on nyt toteutettu. Opetus tulisi aloittaa jo heti ensimmäisestä luokasta lähtien, kun suurimmalla osalla lapsista on ensimmäisen puhelimen myötä pääsy verkkoon. Digiturvataitojen opetuksessa tulisi korostaa, mitä verkossa saa tehdä, miten sitä voi eri asioissa hyödyntää ja mitä ei tule tehdä. Verkossa ei saa tehdä mitä haluaa, vaan myös siellä toimiessa voi syyllistyä rikokseen yhtä lailla kuin reaali- maailmassa. **Lasten kanssa töitä tekevien tulisi olla kiinnostuneita lasten toiminnasta verkossa samalla tavalla kuin reaali- maailman tapahtumista.**

Mitä haluat sanoa huoltajille?

Tärkeintä lapsen ja huoltajan välillä on avoin yhteys. Avoimuus ja kiinnostus lasta kohtaan madaltaa lapsen kynnystä kertoa kohtaamistaan asioista. Lapsen olisi tärkeää kokea voivansa kertoa vanhemmalle verkossa kohtaamistaan asioista ilman pelkoa, että vanhempi suuttuu, syyllistää, tuomitsee tai takavarikoi laitteen. Vanhemman näkökulmasta laitteen takavarikoiminen voi tuntua hyvältä ratkaisulta tilanteessa, jossa lapsi mahdollisesti juttelee tuntemattoman henkilön kanssa. Laite kuitenkin todennäköisesti aikanaan palautetaan lapselle ja lapsi on oppinut olemaan kertomatta, koska voi menettää laitteen uudelleen. Laitteiden merkitys lapsille muun muassa sosiaalisen elämän kannalta on niin tärkeä, että he mieluummin salaavat kohtaamansa epämiellyttävän tapahtuman kuin menettävät laitteensa. Seksuaalirikoksen uhriksi joutuneet lapset kokevat usein häpeää ja pelkoa. Häpeä voi johtua omista teoistaan ja toiminnastaan. Hyväksikäyttäjä voi yrittää pitää uhkailemalla ja valheilla lasta pelossa, jottei lapsi uskalla kertoa hänelle tapahtuneista asioista.

Seksuaalisen kiinnostuksen herääminen on normaalia ihmisen kehittymistä. Vaikka lapsi olisi aloitteellinen seksuaalisissa keskusteluissa, vastuu on aina aikuisella, joka käyttää hyväkseen lapsen kiinnostuksen heräämistä ja seksuaalista itsetutkiskelua. Lasta ei pidä syyllistää tai rankaista käymistään keskusteluista vaan tukea ja keskustella asioista. Mikäli ei itse koe pystyvänsä käymään seksuaalikeskustelua lapsensa kanssa, apua on saatavilla niin kouluista kuin sosiaalitoimesta.

Perheissä olisi vanhempien hyvä olla kiinnostuneita millaisia sovelluksia lapset käyttävät. Lapsen kanssa voi jutella siitä, millaisia sovelluksia lapsi laitteeseensa haluaa ja miksi. Vanhemman kannattaa itse ladata sovellus ja perehtyä

sen toimintaan, jotta voi tehdä arvion, sopiiko se hänen lapselleen ja miten hän voi lapsen toimintaa siellä valvoa. Palveluntarjoajat ovat määritelleet käyttöehdoissaan ikärajan palvelua käyttäville. Vanhempien tulee ymmärtää, että nämä ikäraajat perustuvat johonkin ja ne on hyvä ottaa huomioon, mikäli sallii lapsensa käyttävän palvelua.

Lasten kanssa tulisi keskustella kenen kanssa sovelluksissa voi jutella ja milloin keskustelusta pitää kertoa vanhemmalle. Lasta voi ohjeistaa keskustelemaan vain sellaisten ihmisten kanssa, jotka lapsi on tavannut reaali maailmassa ja lapsi pystyy kertomaan vanhemmilleen, keitä nämä ihmiset ovat.

Mikäli keskustelelee tuntemattomien kanssa, vanhemman tulee käydä läpi millaisia tietoja lapsi ei saisi itsestään kertoa.

Vanhempien on tärkeä huomioida, että lapsilla on myös oikeus yksityisyyteen. Huoltajalla on kuitenkin oikeus ja velvollisuus huolehtia lapsen turvallisuudesta. Vanhemman olisi hyvä aika ajoin iän taso huomioiden tarkistaa lapsen laitteet. Avoimuuden kannalta laitteiden tarkistus olisi kannattavaa tehdä lapsen kanssa yhdessä, eikä salaa lapselta.

Mikäli lapsen laitteelta löytyy huolestuttavia viestejä tai kuvia, olisi vanhemman hyvä ottaa ne talteen. Mikäli asia etenee poliisille, rikoksen selvittämisen ja näytön kannalta lähetetyt viestit ja käyttäjätunnukset ovat tärkeitä.

On tärkeää, että kotiväki opettaa, kasvattaa, valvoo ja tukee lapsiaan digiturvataitoasioissa, jotta lasten turvallisuus ja hyvinvointi vahvistuu ja verkkorikoksia ennaltaehkäistään.

Toinen haastateltavamme oli **psykologi Johanna Pirinen**. Johanna on psykologi ja psykoterapeutti, joka työskentelee väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten asioissa Turun Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä ja Barnahus-hankkeessa.

Mitkä ilmiöt uhkaavat lasten kasvurauhaa ja turvallisuutta verkossa?

Lasten kasvurauhaan ja turvallisuuteen verkossa voi vaikuttaa monet ilmiöt ja niihin liittyvät haasteet voivat vaihdella esim. lapsen iän ja teknologisen osaamisen mukaan. Lapsilla ei ole aikuisiin verrattavaa elämäkokemusta ja tietotasoa, mikä asettaa heidät haavoittuvampaan asemaan verkkotoimijoina.

Lapset saattavat altistua verkossa sopimattomille sisällöille, kuten väkivallalle, päihteille ja ikätasoon sopimattomalle seksuaaliselle sisällölle sekä verkkosivustoille ja sovelluksille, jotka pyrkivät manipuloimaan heidän käyttäytymistään ja mielipiteitään. Myös mainonta ja sosiaalisen median algoritmit voivat vaikuttaa lasten käsityksiin itsestä ja maailmasta. Lapset saattavat kohdata verkossa syrjivää sisältöä, itsensä satuttamiseen liittyvää sisältöä sekä kehonkuvaan vaikuttavaa sisältöä. Verkossa tapahtuva kiusaaminen on myös yleistä ja voi ilmetä vihapuheena, uhkailuna ja ryhmän ulkopuolelle sulkemisena.

Lapset voivat joutua seksuaaliväkivallan uhriksi verkossa. Lapsiin kohdistuvia verkkovälitteisiä seksuaalirikoksia voi tapahtua missä tahansa, missä lapset viettävät aikaa verkossa. Verkkovälitteinen seksuaaliväkivalta voi olla yhtä haitallista lapselle kuin fyysisesti samassa tilassa tapahtuva väkivalta. Verkkovälitteistä lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa on esimerkiksi se, että aikuinen saa netissä lapsen tekemään seksuaalisia tekoja houkuttelemalla, huijaamalla, manipuloimalla, pelottelemalla, kiristämällä tai uhkaamalla. Aikuinen saattaa tallentaa lapselta saamansa tai itse tallentamansa kuvamateriaalin lapsesta ja levittää sitä verkossa.

Näkykö lapsien hyvinvoinnissa merkkejä verkkoympäristön vaikutuksista?

Verkkoympäristö voi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin monin tavoin ja vaikutukset voivat olla sekä myönteisiä että haitallisia.

Myönteisiä vaikutuksia voi olla sosiaalisten taitojen karttuminen, maailmankuvan laajentuminen, luovuuden ja itseilmaisun lisääntyminen ja monenlaisten uusien tietojen ja taitojen oppiminen. Myönteisiä vaikutuksia verkkoympäristö tarjoaa erityisesti silloin, kun aikuiset pystyvät ohjaamaan ja valvomaan lapsen toimintaa verkossa asianmukaisesti.

Verkkoympäristöllä voi olla haitallisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin erityisesti silloin, kun he jäävät vaille aikuisen ohjausta ja altistuvat erilaiselle haitalliselle sisällölle verkossa. Väkivaltakokemukset verkkoympäristössä voivat aiheuttaa samanlaista psykososiaalista oireilua lapselle kuin fyysisesti samassa tilassa tapahtuva väkivalta. Verkkoympäristö tarjoaa loputtomat mahdollisuudet sosiaaliseen vertailuun, mistä voi seurata huonommuuden ja riittämättömyyden kokemusta ja ulkonäköpaineita. Lisäksi liiallinen ruutu-aika voi vaikuttaa lapsen unen laatuun ja määrään, keskittymiseen, oppimiseen ja koulunkäyntiin.

Lapsen käyttäytymisen muutokset ja psyykinen oireilu voivat joskus olla merkki siitä, että lapsi on altistunut haitalliselle sisällölle verkossa, mutta oireilun taustalla voi olla monia muitakin syitä.

Mitä ammattilaiset voisivat tehdä ennaltaehkäisevästi, jotta lasten turvallisuus vahvistuisi?

Lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat tehdä monia ennaltaehkäiseviä asioita lasten verkkoturvallisuuden vahvistamiseksi.

Digiturvataitojen opettelu yhdessä lasten kanssa on tärkeää. Digiturvataidot liittyvät lasten parempiin oppimistuloksiin ja verkossa aktiiviset lapset omaavat paremmat digitaidot. Tieto- ja viestintäteknikan hyvä saatavuus kouluissa parantaa lasten digitaaitoja. Digiturvataitojen opettamiseen tulisi kuulua myös tietoturvaopetusta, missä kerrotaan, miten käytetään turvallisesti erilaisia verkkoalustoja, miten tunnistetaan riskejä, miten suojaudutaan haitalliselta sisällöltä ja epäasiallisilta yhteydenotoilta sekä miten suojataan henkilökohtaisia tietoja. Tärkeää on myös perustaitojen opettaminen digitaidoissa, kuten vahvat salasana ja ymmärrys henkilökohtaisen tiedon suojaamisesta.

Lapsia on hyvä kannustaa käyttämään verkkoa myönteisellä tavalla ja ohjata lapsia verkkosisältöihin, jotka edistävät lapsen luovuutta, oppimista ja yhteistyötä muiden kanssa verkossa. Lapsille on hyvä opettaa myös tietojen tarkistamisen taitoja, kriittistä ajattelua ja kykyä kyseenalaistaa verkkosisältöjä.

Lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten on hyvä pysyä itse ajan tasalla digitaalisen maailman muutoksista ja teknologian kehityksestä. Tietoisuus uusista sovelluksista ja trendeistä voi auttaa ymmärtämään mahdollisia riskejä. Myös lapsille on hyvä puhua verkkorikoksista ja niiden riskitekijöistä, kuten huijauksista, tietojen kalastelusta ja houkuttelusta. Kannusta lapsia raportoimaan epäilyttävistä tilanteista verkossa.

Lasten parissa työskentelevien ammattilaisten on hyvä kehittää varhaisen tunnistamisen järjestelmiä mahdollisten ongelmien havaitsemiseksi ja olla tietoinen oman alueensa tukipalveluista lapsille ja perheille.

Mitä haluat sanoa huoltajille lasten nettiturvallisuuden vahvistamisesta?

Avoin keskusteluilmapiiri ja kiinnostus lapsen asioihin on hyvä lähtökohta kaikessa kasvatuksessa, myös digi-asioissa. Vanhemman on hyvä osoittaa myönteistä kiinnostusta lapsen verkkotoimintaa kohtaan, rohkaista lasta jakamaan kokemuksiaan verkossa ja keskustelemaan mahdollisista huolenaiheista.

Perheenä voidaan tehdä sopimuksia ja sääntöjä internetin ja älylaitteiden käytöstä. Voidaan laatia perheen oma digisopimus ja keskustella sen merkityksestä. Verkkokäytön rajoittaminen ei välttämättä ole aina suositeltavaa, sillä se on yhteydessä lasten huonompiin digitaitoihin. Sen sijaan vanhemman tarjoama aktiivinen tuki, kuten digilaitteiden käyttäminen yhdessä ja verkkosisällöistä keskustelu ovat yhteydessä lasten parempiin digiturvataitoihin. Digiturvataidot ovat paremmat lapsilla, jotka pääsevät käyttämään digitekniikkaa kotonaan aikuisen ohjauksessa. Digiturvakasvatus kannattaakin aloittaa varhain. Parhaimmillaan hyvät digiturvataidot suojaavat lapsia altistumasta haitallisille verkkosisällöille.

Aikuisen tuki, opastaminen ja yhdessä lapsen kanssa verkkosisältöihin tutustuminen lisäävät lapsen turvallisuutta ja itsensä suojelemisen taitoja verkossa. Lasten kanssa voidaan käydä läpi online-etikettiä, eli selittää lapsille mitä hyvä verkkokäyttäytyminen tarkoittaa. Tässä voi korostaa toisten kunnioittamista, ystävällisyyttä ja vastuullista viestintää. **Vanhemman oma positiivinen asenne ja vastuullinen verkkokäyttäytyminen toimivat hyvänä mallina ja voivat tukea lasta saamaan myönteisiä kokemuksia verkossa toimimisesta ja vähentämään verkkoympäristön haittoja.**

“Aikuisten kannattaa valvoa lasten netin käyttöä ja jutella siitä, mitä saa tehdä ja mitä ei”, poika 12 v.

Digiturvataitokasvatuksen teemat ja toteutus

Ennen kuin aloitat

Tutustumme materiaaliin

Digiturvataitoja lapsille -oppimateriaali soveltuu lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten käyttöön kouluihin, varhaiskasvatukseen ja sosiaali- ja terveydenhuoltoon kuten lastensuojelun perhetyöhön, lastenneuvoloihin, oppilashuoltoon, perheneuvoloihin ja lastenpsykiatrisiin yksiköihin. Digiturvataitoja lapsille -materiaali on laadittu käytettäväksi 5–12-vuotiaiden lasten lapsiryhmissä. Materiaalia voidaan tarvittaessa soveltaa myös tätä nuorempien ja vanhempien lasten ryhmissä sekä yksittäisten lasten ja perheiden kanssa työskentelyyn.

Digiturvataitoja lapsille -materiaali sisältää digiturvataitojen teemat ja toteutuksen, ohjeistuksen kasvattajalle, tehtävä sivut lapsille ja kotitehtävät. Teemojen yhteydessä on viitattu Aarrearkku-osion tarinoihin, harjoituksiin, mielikuvaharjoituksiin ja rauhoittumiseen sopiviin harjoituksiin.

Oppimateriaalin teemojen rakenne on aina samanlainen

Ammattilaiselle – kohdassa määritellään yhdessä digiturvataitotunnin tavoitteet ja tietoa käsiteltävästä asiasta.

Keskustelu – kohdassa on ehdotuksia keskusteluihin. Sydänsymbolilla on merkitty ehdotukset lasten kanssa keskusteltavista asioista.

Tuokioihin on laadittu kasvattajalle valmiiksi kysymyksiä käsiteltävään teemaan. Ne on tarkoitettu avuksi ja virikkeeksi. Niiden avulla kasvattaja voi etsiä omaan suuhunsa sopivat sanat ja itselle luontevan ja ryhmälle sopivan tavan puhua asiasta.

Mitä tehdään – kohdasta löytyvät ehdotukset tehtävistä.

Aarrearkku – kohdassa vinkataan aarrearkusta teemaan sopiva tarina tai tehtävä.

Vinkkaus – kohdassa on vinkattu aiheeseen liittyvää lisämateriaalia.

Kotiin – kohdassa on aiheeseen liittyvä tehtävä lapsen ja hänen kotiväkensä kanssa yhteisesti tehtäväksi.

Tuttu aikuinen ja tuttu ryhmä

Paras turvataitokasvattaja on lapselle tuttu aikuinen. Ryhmän oma kasvattaja voi hyödyntää lapsi- ja ryhmätuntemustaan. Ryhmässä opittua voidaan toistaa ja soveltaa, mikä on tärkeää uusien taitojen oppimisessa. Kertaus on opintojen äiti turvataitojenkin oppimisessa. Yhdessä toimiminen ja leikki arjen tuoksinassa tarjoavat lukuisia luontevia tilanteita harjoitella. Turvataitojen harjoittelu lapsiryhmässä madaltaa kynnystä soveltaa niitä myös muissa ympäristöissä. Ryhmässä oppiminen on hauskaa ja yhdessä toimiminen vahvistaa vuorovaikutustaitojen oppimista.

Yksikin ohjaaja riittää, mutta on suositeltavaa suunnitella ja toteuttaa turvataitokasvatusta työpareina tai tiimeinä. Lapsiryhmän muiden opettajien ja ohjaajien lisäksi työpareina voivat olla esimerkiksi erityisopettaja, terveydenhoitaja, toimintaterapeutti, koulukuraattori tai psykologi. Yhdessä työn tekeminen on innostavaa ja kehittävää. Toiselta oppii paljon! Avoimuus opetuksessa ja usean aikuisen yhteistyö takaavat hyvän laadun. Lapset saavat myös yksilöllisempää huolenpitoa ja ohjausta. Pienemmät lapset tarvitsevat aikuisten apua tehtävissä, joissa lasta haastatellaan ja hänen kertomansa asiat kirjataan tai kirjoitetaan. Kasvattajan aika voi helposti loppua kesken, kun lapset innostuvat puhumaan omista asioistaan. Miten jokaisen voi huomioida ja miten jokainen saisi kokemuksen siitä, että juuri hänen asiansa on tärkeä? Työparityöskentely tai lapsiryhmän puolittaminen ja pienryhmiin jakaminen helpottavat tätä pulmaa. Lapsilla on yleensä paljon sanottavaa, ja sille olisi oltava tilaa. Omia asioita ja ajatuksia kertomalla ja toisia kuuntelemalla lapset oppivat käsiteltävien asioiden lisäksi tärkeitä vuorovaikutus- ja ryhmätaitoja.

Dokumentointi

Tehtäväsivuuista ja muista lasten tuotoksista kootaan lapsille omat kansiot, vihot, portfoliot tai sähköiset versiot. Lasten tuotoksia voidaan koota myös seinälehdille, niitä voidaan videoida ja valokuvata tai niistä voidaan rakentaa näyttelyitä. Näiden kautta turvataitoteemat tulevat näkyville myös vanhemmille ja yhteisön muille lapsille ja aikuisille. Joissakin tilanteissa, esimerkiksi terapeuttisessa työskentelyssä, voi olla tarpeen puhua lapsen kanssa siitä, mitä tuotoksia vanhemmille näytetään ja mitä ei.

Yhteistyö kotien kanssa

Turvataitokasvatuksesta tiedotetaan kotiväkeä huoltajatapaamisissa, huoltajailloissa ja aineistossa olevan kirjeen avulla (s. 31). Lasten huoltajille voi myös pitää erillisen digiturvataitoteemoihin liittyvän keskustelutilaisuuden, jossa kerrotaan turvataitokasvatuksen tavoitteista ja työskentelymenetelmistä, esitellään materiaalia sekä kuunnellaan huoltajien kysymyksiä ja keskustellaan heitä askarruttavista asioista.

Huoltajille kerrotaan, että lapset tulevat saamaan kotiin tehtäviä, joita heidän toivotaan tekevän yhdessä kotiväen kanssa. Tehtävät pitävät kotiväen tietoisena siitä, mistä lapsiryhmässä puhutaan. Tehtävien kautta digiturvataitoteemat voivat siirtyä puheisiin ja pohdittavaksi myös kotona, mikä tehostaa lasten oppimista, turvallisuutta ja turvan tunnetta.

KIRJE KOTIVÄELLE

Hei!

TURVATAITOKASVATUS ALKAA!

TURVATAIDOILLA TURVAA DIGITAALISEEN YMPÄRISTÖÖN!

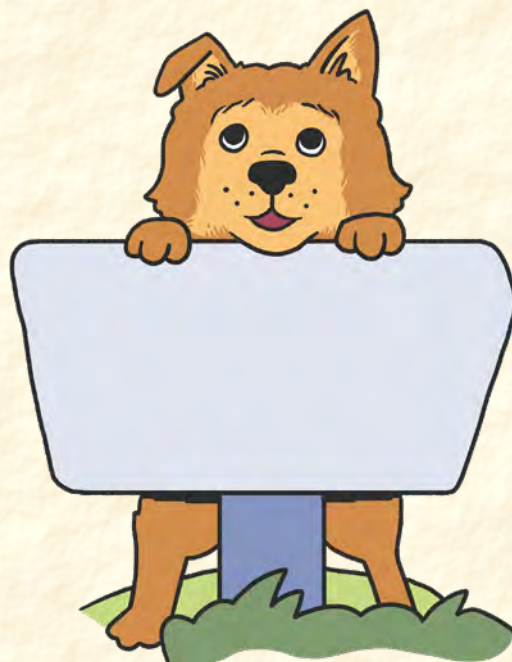
Lapsuus on leikin, oppimisen ja kasvamisen aikaa. Kasvu vaatii oman aikansa ja rauhansa. Aikuisten tehtävänä on antaa lapsille heidän tarvitsemaansa hoivaa ja turvaa sekä suojella heitä asioilta, jotka eivät kuulu lasten maailmaan ja häiritsevät heidän kasvuun, on sitten kyseessä todellinen tai digiympäristö.

Lapset altistuvat nykyään väkivallalle tiedotusvälineiden, väkivaltaviihteen ja verkon kautta. Tietotulvaa, kännyköitä ja nettiä on mahdotonta täysin kontrolloida. Aikuisten on vaikea valvoa kaikkea sitä, mitä lapset digimaailmassa kohtaavat. Lapset ovat luontaisesti uteliaita, ja monet asiat kiinnostavat heitä. Vaikka vastuu lasten turvallisuudesta onkin meillä aikuisilla, lapset tarvitsevat itsekkin taitoja, joilla he voivat pitää huolta itsestään ja turvallisuudestaan. Lasten pitää saada tietää, että heillä on oikeus turvalliseen oloon ja arkeen myös netissä.

Turvataitokasvatuksella vahvistetaan lasten omia taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan kiusaamisen, väkivallan, hokuttelun, häirinnän ja ahdistelun tilanteissa myös digiympäristössä. Turvataitokasvatus on lasten omien voimavarojen vahvistamista. Sillä edistetään lasten itseluottamusta, tunne- ja kaveritaitoja. Lapsille opetetaan selviytymistaitoja turvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin digiympäristössä. Lapsia ohjataan huolissaan kääntymään turvallisten aikuisten puoleen. Menetelmät ovat lapsilähtöisiä, lasta osallistavia, yhteistoiminnallisia ja selviytymistä tukevia. Turvataitokasvatuksen keskeiset sisällöt kuuluvat opetussuunnitelmaan.

Lapsenne mukana tulee kotitehtäviä, joita hänen on tarkoitus tehdä yhdessä kotiväen kanssa. Yhteistyöllä voimme auttaa lapsia riittävän hyvään ja turvalliseen elämään myös netissä. Yhdessä pohtiminen ja tekeminen on hauskaa ja hyödyllistä.

Ystävällisin terveisin

Oikeus olla turvassa

Lapsilla on omat oikeutensa, jotka perustuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsen oikeudet ovat samalla aikuisten velvollisuuksia, sääntöjä aikuisille. Kaikkien aikuisten pitää huolehtia siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat. Oikeus olla turvassa -teemalla vahvistetaan lapsen tietoisuutta turvallisuuden tunteesta ja harjoitellaan turvan tunteen kokemuksen lujittamista.

Kaikilla lapsilla on oikeus elää ilman pelkoa ja tuntea olonsa turvalliseksi kaikissa ympäristöissä, niin fyysisessä kuin digitaalisessakin

- Millaiselta sinusta silloin tuntuu, kun olosi on turvallinen?
- Milloin ja missä sinun on turvallista olla?
- Mikä sinulle tuo turvaa?

Kun on turvallinen olo, silloin mikään ei uhkaa sinua eikä sinun tarvitse pelätä. Silloin on hyvä olo. Tiedät, että saat olla sellainen kuin olet, sinua ei jätetä yksin ja että sinusta pidetään huolta.

1. Lapset piirtävät tai maalaavat kuvan omasta turvapaikastaan *Minä turvassa* -tehtävämateriaalissa (s. 33). Piirroksista keskustellaan ja niitä voidaan esitellä toisille tai niistä voidaan tehdä näyttely seinälle. Kuvista voidaan keskustella:

- Mitä turvaa tuovia asioita näet kuvissa?
- Onko näissä toisten kuvissa jokin sellainen asia, joka itsellekin voisi tuoda turvallista oloa?
- Löytyykö kuvista turvaa tuovia ihmisiä?
- Millä tavalla toinen ihminen voi tuoda turvaa?

Turvapaikkakuvan katsominen tai turvapaikan ajattelu jo sinällään voi rauhoittaa mieltä ja tuoda turvaa.

Minä turvassa

Tunnen oloni turvalliseksi

Kotiväelle: Aikuinen kirjoittaa, mikä on hänen turvapaikkansa.

Allekirjoitus kotiväeltä

2. Tehdään turvapaikkaharjoitus (s. 87), jossa turvan tunnetta vahvistetaan mielikuvituksen avulla. Ohjaaja lukee Turvapaikka-mielikuvaharjoituksen hitaasti ja rauhallisella äänellä. Harjoituksessa voidaan soittaa taustalla rauhallista musiikkia. Lapset voivat olla joko lattialla makuulla tai mukavassa asennossa istuen ja laittavat halutessaan silmät kiinni. Mielessään he kuvittelevat paikan, jossa on turvallista ja hyvä olla ja jossa kukaan ei voi heitä luvatta häiritä.

Sellainen paikka voi olla kotona tai jossain muualla. Se voi olla sisällä tai vaikka ulkona luonnossa. Siellä voi olla joku turvallisuutta lisäävä ihminen, lemmikkieläin tai jokin esine. Turvallinen paikka voi olla myös kuviteltu.

👉 Miltä kehossasi tuntuu, kun on turvallinen olo?

Tähän omaan turvapaikkaasi voit mielessäsi aina mennä, kun haluat rauhoittaa itseäsi.

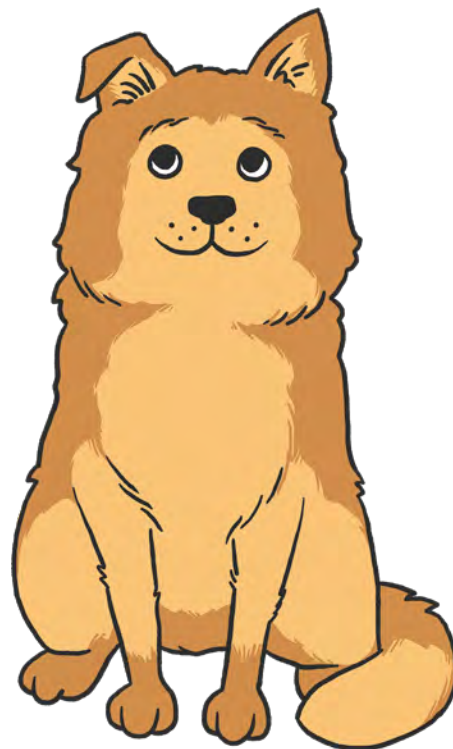

3. Aarreakkusta (s. 82) löydät lisää rentoutus- ja mielikuvaharjoituksia turvallisuuden tunnetta lujittamaan. Harjoitukset ovat nimeltään Eväsretki, Sylipaikka, Voimakas eläin tai hahmo ja Turva-Ankkuri.

Lapset vievät piirtämänsä *Minä turvassa* -tehtävämonisteen (s. 33) kotiin nähtäväksi ja pyytävät kotiväen aikuista kertomaan, piirtämään tai kirjoittamaan omasta turvapaikastaan.

Jokaisella on oikeus
tuntea olonsa turvalliseksi
kaikissa ympäristöissä!

Minä ja turvalliset ihmiseni

Lasten ei tarvitse olla yksin huolineen. Aikuisten tehtävänä on kuunnella ja auttaa lapsia heidän huolissaan ja peloissaan. Ei ole koskaan niin pientä tai suurta asiaa, ettei siitä voisi puhua. Huolista ja peloista pitää puhua niin pitkään, että joku kuuntelee ja että saa apua. Jokaisella lapsella pitäisi olla ainakin yksi oma luotettava ja turvallinen aikuinen, jolta hän voi pyytää apua ja jolle hän voi kertoa asioistaan. Turvaverkko-teeman tarkoituksena on, että lapsi tunnistaa oman turvaverkkonsa ja pystyy nimeämään ainakin yhden oman turvallisen aikuisen. Rohkaistaan lasta puhumaan huolistaan ja peloistaan luotettavalle aikuiselle, myös silloin, kun verkossa on tapahtunut mahdollisesti jotain ikävää, joka pelottaa, nolottaa tai hävettää.

Lapsella on oikeus turvaan ja huolenpitoon. Lapsen kuuluu saada tuntee olevansa tärkeä ja rakas jollekin omassa lähipiirissään. On tärkeää, että joku hyväksyy lapsen sellaisena kuin hän on. Lapsella tulee olla joku aikuinen, joka ajattelee hänen parastaan.

- Kenelle sinä olet tärkeä ja rakas? Mistä tiedät sen?
- Kuka sinulle on tärkeä ja rakas? Mistä tiedät sen? Miten näytät sen?

1. Tehdään *Minä ja turvalliset ihmiseni* -tehtävä (s. 37) niistä ihmisistä, jotka ovat lapselle tärkeitä ja joiden kanssa lapsella on turvallinen ja hyvä olla. Lapsi piirtää keskelle oman kuvansa ja sen ympärille kaikki turvalliset ja luotettavat ihmiset.

Turvalliset ja luotettavat ihmiset voivat löytyä kotoa, sukulaisten joukosta, koulusta, päiväkodista, harrastuksista ja vaikkapa naapurustosta. Lapsen turvalliset ja luotettavat ihmiset voivat asua eri kodeissa ja eri maissa. On tärkeää, että ohjaaja luo ryhmään sellaisen ilmapiirin, jossa hyväksytään perheiden moninaisuus. Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa elää perheenä.

- Millainen on lapsia ymmärtävä aikuinen?
- Kenelle aikuiselle sinä voisit puhua huolistasi ja murheistasi?
- Kenen luo voisit mennä tai kenelle soittaa, kun sinulla on hätä tai tarvitset apua?

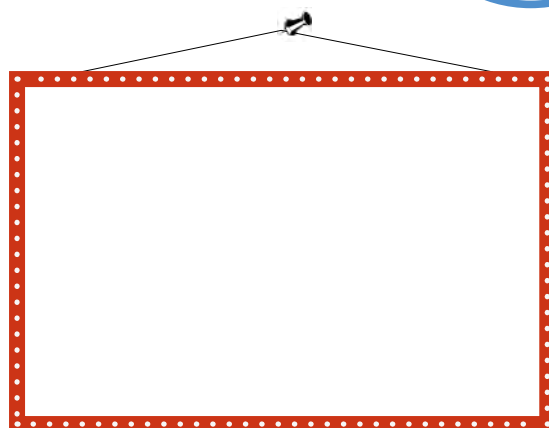
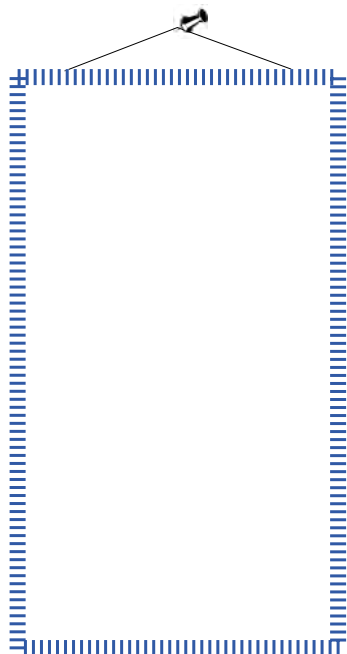
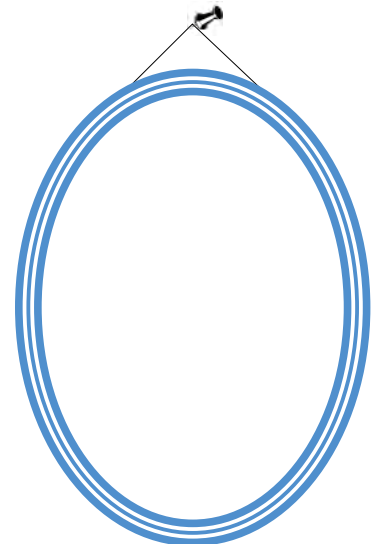
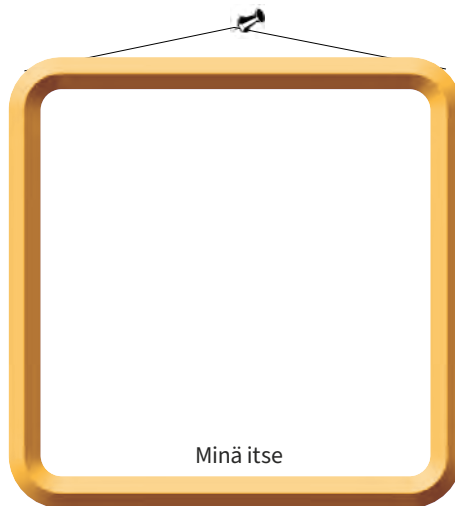
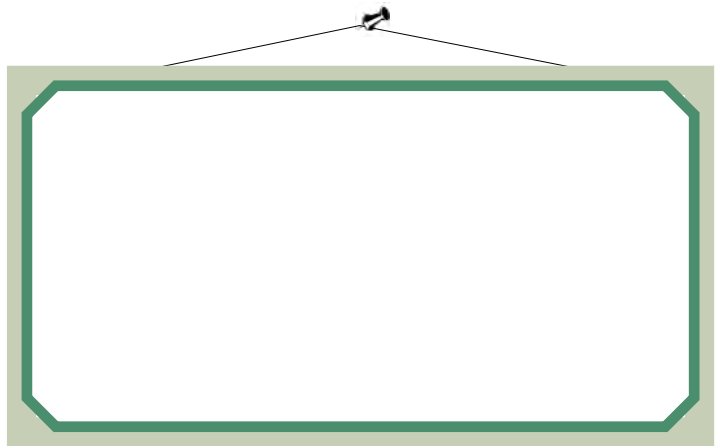
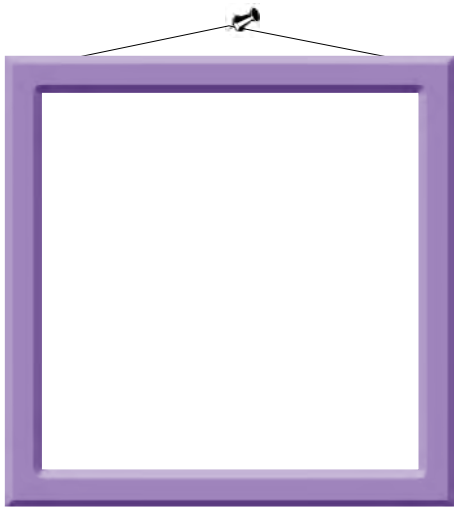
2. Kortti turva-aikuiselle

Minun turva-aikuiseni. Lapset pohtivat, kuka tai ketkä ovat heidän turva-aikuisiaan. Jokaiselle lapselle pitäisi löytyä ainakin yksi turva-aikuinen. Turva-aikuinen on sellainen aikuinen, johon lapsi voi turvautua ja jolle voi kertoa ikävimmätkin ja noloimmat asiat, joista on vaikea puhua muille. Tällaisen aikuisen luokse voi mennä silloinkin, kun on outo tai hämmentynyt olo eikä tiedä, mikä itseä vaivaa. Yhdessä mietitään, mistä kaikkialta tällaisia luotettavia aikuisia voi löytyä. Tehdään kortti tai kirje omalle turva-aikuiselle piirtäen ja kirjoittaen, ja siihen voidaan halutessa liittää esimerkiksi seuraava teksti. Lapset voivat myös itse miettiä, mitä he turva-aikuiselleen haluaisivat kertoa.

Lapset vievät kotiin *Minä ja turvalliset ihmiseni* -tehtäväsivun (s. 37) katsottavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Minä ja turvalliset ihmiseni

Katsokaa yhdessä turvallisten ihmisten kuvia, keskustelkaa ja allekirjoittakaa.

Allekirjoitus kotiväeltä

Turvaohjeet

Turvaohjeet on turvataitokasvatuksen yksi keskeisimmistä selviytymistaidoista kaikissa ympäristöissä. On tärkeää, että lapsi oppii tunnistamaan turvattomuuden tunteen sekä turvattuun muuttua ja uhkaa aiheuttavia tilanteita ja asioita myös digitaalisessa ympäristössä. Turvaohjeiden avulla opetellaan suojautumaan ja selviytymään turvattomissa tilanteissa.

- Mistä tietää, että olo on turvaton?
- Miltä silloin tuntuu kehossa?
- Millainen mieli silloin on?
- Voiko netissä tulla turvaton olo? Missä tilanteessa?
- Millaisten ihmisten seurassa tulee turvaton olo?

1. Tehdään yhdessä ajatuskartta, johon kerätään turvattomilta tuntuvia tilanteita verkko-ympäristössä.
2. Opetellaan turvaohjeet (s. 39). Tutustutaan turvaohjeisiin ja opetellaan turvaohjeet alla olevien ohjeiden mukaan.

Miten turvaohjeita käytetään?

Sinulla on oikeus sanoa EI kaikissa tilanteissa ja ympäristöissä, joissa koet olosi turvattomaksi, uhatuksi, hämmentyneeksi, kiusatuksi, sinua houkutellaan tai kohdellaan huonosti. Sinulla on oikeus puolustaa omia rajojasi, yksityisyyttäsi ja mielipiteitäsi myös aikuiselle. EI:n voi sanoa monella eri tavalla: Lopeta, Nyt riitti, Älä, Seis, En tykkää! Mene pois! En suostu! Opettele sanomaan jämäkästi ja kuuluvalla äänellä EI!

Lähde pois paikalta tai nettisivustolta. Saat poistua aina sanaakaan sanomatta. Et tarvitse poistumiseen kenenkään lupaa. Lähtöä ei tarvitse perustella. Ketään ei tarvitse miellyttää, jos tilanne on kannaltasi pelottava tai hämmentävä.

Kerro luotettavalle aikuiselle, vaikka tilanne olisi jo ohi tai siitä olisi kulunut pitkäkin aika.

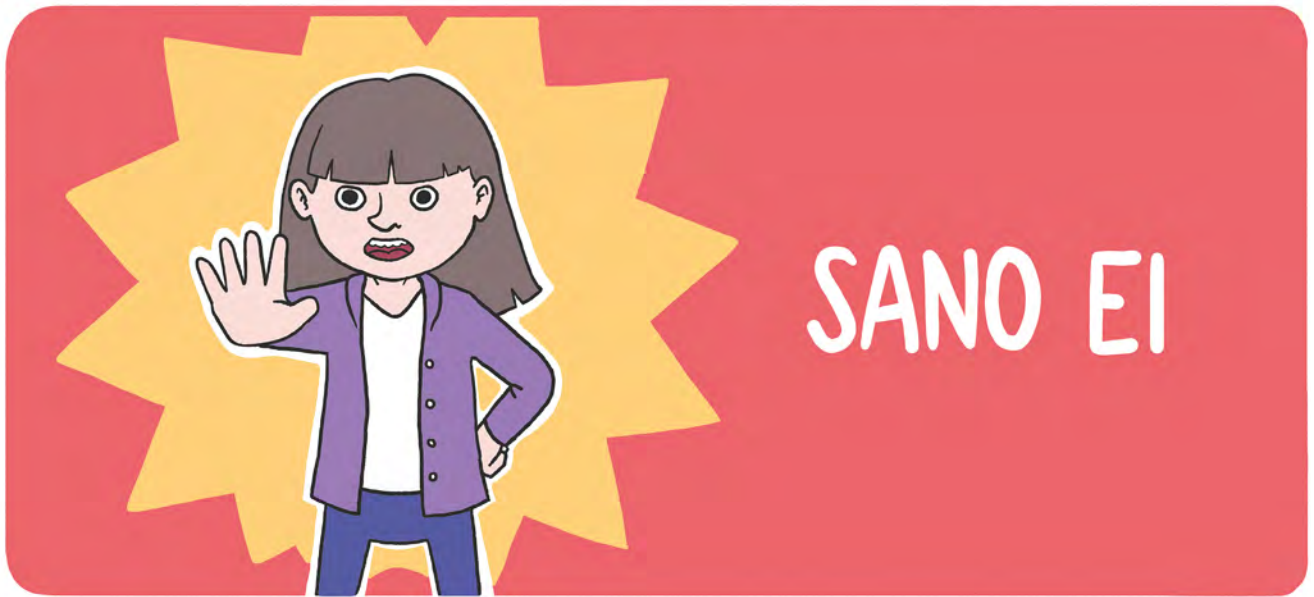
Jos aikuinen ei kuuntele sinua, ole sinnikäs ja kerro toiselle luotettavalle aikuiselle. Aikuisen kuuluu puuttua tilanteeseen, auttaa ja tukea lasta.

Ei ole niin pientä tai suurta murhetta, jota ei voisi kertoa omalle turvalliselle aikuiselle!

Kerro, kunnes saat apua aikuiselta!

TURVAOHJEET

3. Harjoitellaan turvaohjeiden käyttöä näytellen, leikkien tai keskustellen alla olevien tilanne-esimerkkien avulla.

Aarrearkussa (s. 82) on valmiina “Mitä teet jos” -kortit, joiden avulla voi harjoitella turvaohjeiden käyttöä.

- Näet netissä sinua järkyttäviä kuvia. Mitä teet?
- Joku lähettää sinulle outoja viestejä. Mitä teet?
- Jos joku kommentoi sinua ilkeästi, haukkuu ja nimittelee, mitä teet?
- Jos joku uhkaillee sinua esimerkiksi lyömisellä, mitä teet?
- Jos joku kiristää sinulta esimerkiksi rahaa tai kuvia, mitä teet?
- Jos joku pakottaa sinua tekemään jotain mitä et halua, mitä teet?
- Jos joku houkuttelee tai suostuttelee sinua tekemään jotain, mitä itse et pidä oikeana tai mitä et halua tehdä, mitä teet?
- Jos joku tekee jotain hämmentävää, outoa tai pelottavaa, mitä teet?
- Jos sinä näet tai kuulet jollekulle muulle tehtävän tai sanottavan jotain ikävää, pelottavaa tai outoa mitä teet?

4. Lapset opettelevat sanomaan lujasti ja jämäkästi EI. EI-sanon sanomista kokeillaan eri tavoilla ja erilaisilla äänenpainoilla, kuten heikolla, epävarmalla, pelokkaalla ja nauravaisella äänellä. Tavallisesti ensimmäinen EI-huuto onkin melko heikko. Lapset tarvitsevat aikuiselta rohkaisua käyttääkseen kaikkia äänivarojaan ja kehonsa ilmaisukeinoja. Nauravaisella äänellä ja ilmeellä sanottu ei antaa yleensä vaikutelman, ettet ole tosissasi ja silloin kaveri ei usko sinua. Lopuksi lapsia pyydetään huutamaan EI-sana niin, että he todella tarkoittavat sitä.

EI-sanon sanominen tarkoittaa, että kaikkeen ei tarvitse suostua, eikä kaikkia tarvitse miellyttää. Lapsen ei tarvitse suostua siihen, että häntä kohdellaan huonosti, loukkaavasti ja vahingoittavasti.

Turvaohjeet-tehtävä (s. 41) viedään kotiin luettavaksi, yhdessä keskusteltavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Turvaohjeet

Tässä tehtävässä kerrotaan kotiväelle, miten turvaohjeita käytetään.

Sinulla on oikeus sanoa EI kaikissa tilanteissa ja ympäristöissä, joissa koet olosi turvattomaksi, uhatuksi, hämmentyneeksi, kiusatuksi, sinua houkutellaan tai kohdellaan huonosti. Sinulla on oikeus puolustaa omia rajojasi, yksityisyyttäsi ja mielipiteitäsi myös aikuiselle. EI:n voi sanoa monella eri tavalla: Lopeta, Nyt riitti, Älä, Seis, En tykkää! Mene pois! En suostu! Opettele sanomaan jäməkästi ja kuuluvalla äänellä EI!

Lähde pois paikalta tai nettisivustolta. Saat poistua aina sanaakaan sanomatta. Et tarvitse poistumiseen kenenkään lupaa. Lähtöä ei tarvitse perustella. Ketään ei tarvitse miellyttää, jos tilanne on kannaltasi pelottava tai hämmentävä.

Kerro luotettavalle aikuiselle, vaikka tilanne olisi jo ohi tai siitä olisi kulunut pitkäkin aika.

Jos aikuinen ei kuuntele sinua, ole sinnikäs ja kerro toiselle luotettavalle aikuiselle. Aikuisen kuuluu puuttua tilanteeseen, auttaa ja tukea lasta.

Allekirjoitus kotiväeltä

Lupa omiin rajoihin – jämäkkä minä

Lapset oppivat tietämään, että heillä on oikeus omaan tilaan, omiin rajoihin ja yksityisyyteen, fyysiseen koskemattomuuteen, aikuisten antamaan turvaan ja huolenpitoon, läheisiin ihmissuhteisiin ja hyvänä pitämiseen. Lasten omaa neuvokkuutta ja selviytymistä tuetaan sellaisten tilanteiden varalta, jossa he ovat joutuneet tai ovat vaarassa joutua houkuttelun, ahdistelun, häirinnän, seksuaalisen hyväksikäytön tai henkisen ja fyysisen kaltoinkohtelun tilanteisiin.

Opitaan myös itse kunnioittamaan toisten rajoja.

Oman tahdon ilmaisussa tarvitaan jämäkkyyttä. Jämäkkyys on taitoa ilmaista omat itseä suojelevat rajat ja pitää niistä kiinni. Jämäkkä ihminen pystyy sanomaan selkeästi mitä hän haluaa, mihin hän suostuu ja mihin ei. Jotta toiset ihmiset tietäisivät ja osaisivat kunnioittaa rajojasi, sinun on hyvä oppia kertomaan ja ilmaisemaan selvästi mitä haluat ja mitä tarvitset ja toisaalta myös sen, mitä et halua ja mihin et suostu. Jämäkkyys helpottaa yhdessä olemista. Toisten ei tarvitse arvailla, mitä haluat ja mitä et. Opit myös kunnioittamaan toisen jämäkkää ilmaisua ja ei:n sanomista.

Mitä omat rajat tarkoittavat?

Omat rajat ilmaisevat, mistä sinä alat ja mihin loput. Rajat auttavat sinua erottautumaan muista ihmisistä ja olemaan turvallisesti toisten kanssa. Rajojen sisäpuolella sinä määrääät ja hallitset. Toisilla ei ole oikeutta ilman lupaasi tulla sinun rajojesi sisäpuolelle. Sinullakaan ei ole oikeutta rikkoa toisen rajoja. Rajat tarkoittavat myös sitä, mitä sinulle saa tehdä ja mitä ei. Ne ilmaisevat

kuinka toiset saavat kohdella sinua. Kun osaat hyvällä tavalla pitää kiinni rajoistasi, et tule niin helposti loukatuksi tai johdatelluksi tilanteisiin, joissa et haluaisi olla.

- Missä menevät sinun rajasi?
- Mitä sinulle saa tehdä?
- Mitä sinulle ei saa tehdä?

Rajat ilmaisevat myös sitä, mitä suostut tekemään ja mitä et. Jokaisen on hyvä miettiä, mihin itse haluaa lähteä mukaan ja mihin ei. On tärkeä toimia sen mukaan, mitä pitää oikeana ja reiluna niin itseä kuin toisia kohtaan.

1. Leikitään STOP-leikkiä (mukailtu Jussi Aaltonen: Turvataitoja nuorille. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2012). Lapset seisovat pareina vastakkain tilan eri puolilla. Toinen parista liikkuu hitaasti paikallaan seisovaa pariaan kohti. Paikallaan seisovan tehtävänä on kuulostella, mitä itsessä tapahtuu toisen lähestyessä häntä ja pysäyttää lähestyjä silloin, kun tämä tuntuu tulevan liian lähelle. Hän voi sanoa kuuluvasti STOP ja nostaa kätensä rintakehän eteen kääntämällä kämmen tulijaa kohden (STOP-merkki). Tällöin lähestyjän on uskottava käsky ja pysähtyvä.

Osia vaihdetaan. Tehtävä on hyvä tehdä useamman parin kanssa, koska sopivat etäisyydet voivat olla erilaisia eri parin kanssa.

- Miltä leikki tuntui?
- Mistä tiesit, kun toinen alkoi tulla liian lähelle? Miltä tuntui kehossa?
- Miltä tuntui sanoa STOP?
- Miltä tuntui, kun sinulle sanottiin STOP?
- Miten muulla tavoin voit ilmaista toiselle, kun toinen tulee liian lähelle? (Kova ääni, tiukka ilme...)
- Mitä muita sanoja voit käyttää kuin STOP? (Pysähdy, Älä tule, Mene kauemmaksi, Siirry...)
- Entä, jos toinen ei usko? (Siirry itse kauemmaksi, lähde pois paikalta tai kerro omalle turvalliselle aikuiselle). Sinä itse päätät ja lähdet pois paikalta. Muiden on kunnioitettava, kun toinen sanoo ei.
- Mistä voit päätellä, että toinen ei halua sinun tulevan lähemmäksi?

2. Tehdään tietoisien läsnäolon hengitysharjoitus nimeltä Meritähti (s. 88).

3. Harjoitellaan jämää ilmaisua ja Ei-sanankäyttöä. Harjoituksen nimi on Ärjäisysharjoitus.

(Tämä harjoitus on mukailtu Jussi Aaltonen: Turvataitoja nuorille. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2012).

Tässä harjoituksessa harjoitellaan kovan äänen käyttöä. Lapset keksivät pareittain käskypareja erilaisiin kieltäytymisen tilanteisiin. Käskyparit voidaan kirjoittaa taululle tai fläpille ja niitä voivat olla esimerkiksi

Anna! – En anna!

Tee! – En tee!

Ota! – En ota!

Katso! – En katso!

Mene! – En mene!

Tule! – En tule!

Joskus tarvitaan kovaa ääntä ja uskottavaa ilmettä, jotta toinen uskoo ja ottaa sinut tosissaan. Aina ei tarvitse totella toista. Kannattaa itse ajatella ja harkita, mikä on viisasta ja mikä ei.

Sana Ei on vahva ja sitä pitää kaikkien uskoa.

- Millaisissa tilanteissa tarvitset ärjäisytaitoa?
- Milloin toisen totteleminen ei ole viisasta?

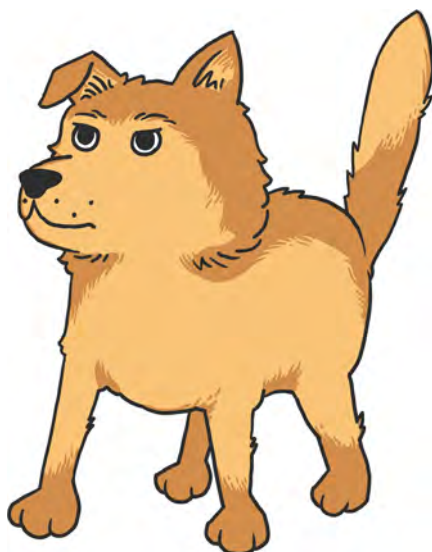

4. Tehdään lasten kanssa tehtävämoniste Jämää minä.

Kotiin viedään Jämää minä -tehtävämoniste (s. 44) keskusteltavaksi ja allekirjoitettavaksi.

JÄMÄKKÄ MINÄ

- Jämäkkyys auttaa sinua kertomaan, mitä sinä haluat ja mitä tarvitset.
- Jämäkkyys on kykyä puolustaa omia näkemyksiä, sanoa tarvittaessa Ei ja poistua tilanteesta.
- Jämäkkyys on taito, joka auttaa suojautumaan vahingollisilta asioilta.
- Jämäkkyys auttaa toisten kanssa olemisessä: Kun sanot selkeästi, mitä ajattelet, toivot tai tarvitset, toiset kuuntelevat sinua paremmin ja osaavat ottaa sinut ja toiveesi huomioon.
- Muista itsekin kunnioittaa toisen ei-sanaa.

Jatka seuraavia lauseita:

Minä haluan _____

Minä en halua _____

Minä toivon, että _____

Minun mielestäni _____

En pidä siitä, että _____

Minä ajattelen, että _____

Minusta tuntuu hyvältä _____

Minusta tuntuu pahalta _____

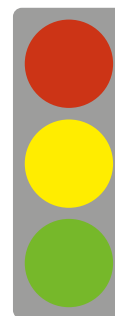
Kotona keskustellaan tehtävästä yhdessä aikuisen kanssa.

Allekirjoitus kotiväeltä

Punaisen ja vihreän valon kosketuksia ja tilanteita

Lapset ovat päivittäin kosketuksissa ja yhteyksissä monien ihmisten kanssa reaali- maailmassa ja digiympäristössä. Mitä nuorempi lapsi on, sitä enemmän hän tarvitsee apua ja ohjausta turvalliselta aikuiselta eri sosiaalisissa ympäristöissä. Lapset tarvitsevat selviytymistaitoja niihin tilanteisiin ja kosketuksiin, jotka tuntuvat hänestä hämmentäviltä, pelottavilta tai oudoilta.

Lapsi voi päättää, miten häntä kosketetaan. Lapsi oppii tunnistamaan erilaisia kosketuksia ja tilanteita, joita turvataitokasvatuksessa kutsutaan punaisen ja vihreän valon kosketuksiksi ja tilanteiksi. Kosketukset ja tilanteet, jotka saavat meille mukavan ja hyvän mielen, ovat sallittuja ja niille lapsi voi sanoa mielessään kyllä ja antaa vihreää valoa. Hyvät kosketukset ovat tärkeitä lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden kannalta. Epämukavat ja kurjat kosketukset ja tilanteet ovat kiellettyjä ja niille lapsi voi sanoa mielessään ei ja antaa punaista valoa.

- Mikä kosketus sinusta tuntuu mukavalta ja turvalliselta?
- Millainen tilanne on sinusta mukava ja turvallinen?
- Mikä kosketus on sinusta epämukava ja turvaton?
- Millainen tilanne on sinusta epämukava ja turvaton?

1. Lasten kanssa käydään läpi laatikossa olevat asiat. Laatikko dokumentoidaan lapsen Digiturvataitojen vihkoon tai kansioon.

Vihreän valon kosketuksista ja tilanteista

- tulee turvallinen ja hyvä olo. Ne saavat meidät tuntemaan itsemme arvokkaiksi ja hyväksytyiksi. Vihreän valon kosketuksille ja tilanteille sanomme mielessämme KYLLÄ.

Punaisen valon kosketuksiksi ja tilanteiksi sanomme kosketuksia ja tilanteita,

- jotka tuntuvat ikäviltä, jotka sattuvat ja tekevät kipeää. Ne voivat myös vihastuttaa, pelottaa ja järkyttää. Niistä tulee paha mieli. Punaisen valon kosketuksiin ja tilanteisiin ei tarvitse suostua. Niille pitää sanoa EI.
- jotka tekevät meidät hämmentyneiksi ja olomme epämukavaksi tai oudoksi. Emme ole aivan varmoja siitä, miltä ne tuntuvat tai mitä niistä ajattelemme. Tällaiset hämmentävät punaisen valon kosketukset tai tilanteet voivat kohdistua omiin yksityisiin kehon osiin, jotka tavallisesti peittyvät uimapuvun alle. Myöskään hämmentäviin ja epämukaviin punaisen valon kosketuksiin tai tilanteisiin ei pidä suostua. Niille pitää sanoa EI.
- joissa toinen pakottaa, painostaa, suostuttelee tai lahjoo toista kosketuksiin. Myös silloin on oikein sanoa EI.

Punaisen valon kosketuksia ja tilanteita ei saa koskaan pitää salaisuutena, ei reaali- eikä verkko-ympäristössä, vaikka joku niin vaatisikin. On aina oikein toimia turvaohjeiden mukaan ja kertoa niistä luotettavalle aikuiselle.

2. Miltä sinusta tuntuu? -harjoitus: Ohjaaja kertoo alla olevien esimerkkien mukaisesti jonkin tilanteen, jossa lasta kosketetaan. Kukin lapsi miettii, miltä hänestä sellaisessa tilanteessa tuntuisi ja näyttää sen peukuttamalla. Lapsille kerrotaan, että kukin kokee kosketukset erilaisina. Joku kokee miellyttävänä jonkin kosketuksen, jonka toinen kokee epämiellyttävänä.

Peukku ylöspäin – tuntuu hyvältä

Peukku alaspäin – tuntuu ikävältä

Peukku vaakatasossa – ei osaa sanoa

Miltä sinusta tuntuu, jos

- mummi haluaa sinua syntymäpäivänäsi
- hippaleikissä sinua läpsäistään
- kaveri nipistää sinua
- koira nuolaisee kasvojasi
- sinua lyödään
- kaveri roikkuu kaulassasi
- lemmikkisi raapaisee
- isä/äiti laittaa kätensä sinun olkapäällesi
- sinua tukistetaan
- kaveri antaa sinulle koulun/päiväkodin pihalla suukon ilman lupaasi
- sinua retuutetaan
- hiuksiasi kammataan
- sinua tönäistään
- sinua hierotaan jaloista tai
- opettaja/hoitaja silittää sinua päästä?

3. Tää on mun paikka -harjoitus

(Harjoitus on kirjasta: Jussi Aaltonen: Turvataitoja nuorille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012).

Lapset ottavat parin. Toinen istuu tuolilla ja toinen yrittää suostutella istujaa luovuttamaan paikkansa. Tuolilla istujaan ei saa koskea. Paikan voi yrittää saada itselleen pelkästään sanojen avulla. Istuja ei reagoi muutoin kuin sanomalla omalla tavallaan ja murteellaan: ”Tämä on minun paikkani”. Osia vaihdetaan ja lopuksi keskustellaan, miltä tehtävä tuntui kummassakin roolissa ollen.

Missä tilanteissa tällaista jämäkkyyttä ja päättäväisyyttä tarvitaan?

4. Mukava kosketus kiertämään -leikki: Pehmoeläin, esimerkiksi Turre Turvakoira, pannaan kiertämään lapselta toiselle. Jokainen saa vuoron perään koskettaa sitä jollakin mukavalla tavalla. Pehmoeläimiä on mukava pitää hyvänä, ja siitä tulee hyvä mieli. Millaisesta kosketuksesta sinun lemmikkisi pitäisi? Laitetaanpa MUKAVA KOSKETUS kiertämään. Kuka aloittaa?

Ammattilaiselle tärkeitä keskusteluaiheita turvataitokasvatuksen teemoista (s. 92).

Kotiin viedään *Punaisen ja vihreän valon tilanteita ja kosketuksia* -tehtäväsivu (s. 47). Tutustutaan ja keskustellaan yhdessä kotiväen kanssa turvataitokasvatuksen punaisen ja vihreän valon kosketuksista ja tilanteista.

Punaisen ja vihreän valon tilanteita ja kosketuksia

Tutustutaan ja keskustellaan yhdessä kotiväen kanssa turvataitokasvatuksen punaisen ja vihreän valon kosketuksista ja tilanteista. Lapsi oppii valojen avulla selviytymistaitoja ja tunnistamaan erilaisia kosketuksia ja tilanteita ja toimimaan turvaohjeiden mukaan punaisen valon tilanteissa.

Vihreän valon kosketuksista ja tilanteista

- tulee turvallinen ja hyvä olo. Ne saavat meidät tuntemaan itsemme arvokkaiksi ja hyväksytyiksi. Vihreän valon kosketuksille ja tilanteille sanomme mielessämme KYLLÄ.

Punaisen valon kosketuksiksi ja tilanteiksi sanomme kosketuksia ja tilanteita,

- jotka tuntuvat ikäviltä, jotka sattuvat ja tekevät kipeää. Ne voivat myös vihastuttaa, pelottaa ja järkyttää. Niistä tulee paha mieli. Punaisen valon kosketuksiin ja tilanteisiin ei tarvitse suostua. Niille pitää sanoa EI.
- jotka tekevät meidät hämmentyneiksi ja oloimme epämukavaksi tai oudoksi. Emme ole aivan varmoja siitä, miltä ne tuntuvat tai mitä niistä ajattelemme. Tällaiset hämmentävät punaisen valon kosketukset tai tilanteet voivat kohdistua omiin yksityisiin kehon osiin, jotka tavallisesti peittyvät uimapuvun alle. Myöskään hämmentäviin ja epämukaviin punaisen valon kosketuksiin tai tilanteisiin ei pidä suostua. Niille pitää sanoa EI.
- joissa toinen pakottaa, painostaa, suostuttelee tai lahjoo toista kosketuksiin. Myös silloin on oikein sanoa EI.

Punaisen valon kosketuksia ja tilanteita ei saa koskaan pitää salaisuutena, ei reaali- eikä verkkoympäristössä, vaikka joku niin vaatisikin. On aina oikein toimia turvaohjeiden mukaan ja kertoa niistä luotettavalle aikuiselle.

Hyvä ja huono salaisuus

Seuraavaksi opitaan tunnistamaan turvallisuutta uhkaavia tilanteita, joissa lasta pyydetään säilyttämään vääränlaisia salaisuuksia, ja mietitään, miten sellaisista tilanteista voi selviytyä. Lapsille tulee opettaa, että pakottaminen, painostaminen, kiristäminen, uhkailu, lahjonta ja suostuttelu ovat punaisen valon toimintaa, eikä niihin pidä suostua, vaan lapsi ottaa turva-ohjeet käyttöön ja kertoo aina tilanteesta omalle luotettavalle aikuiselle.

- Mikä on lahjus?
- Millaisia lahjuksia lapsille voidaan tarjota? (rahaa, herkut, pelit, päihteet)

Jos joku tarjoaa sinulle lahjaa tai palkkiota kuvien, videoiden tai viestien lähettämisestä, se on lahjontaa. Lahjuksista on oikeus kieltäytyä. Sellaisesta toiminnasta pitää aina kertoa turva-aikuiselle.

- Mikä voisi olla hyvä salaisuus?

HYVÄ SALAISUUS saa olon tuntumaan mukavalla tavalla jännittävältä. Olosi on kuitenkin turvallinen. Hyvä salaisuus on esimerkiksi jokin kiva ja ilahduttava yllätys toiselle.

- Mikä voisi olla huono salaisuus?

HUONO SALAISUUS saa olon tuntumaan kurjalta, pelokkaalta ja turvattomalta. Voit tuntea myös häpeää, syyllisyyttä ja toivottomuutta. Jos joku käskee sinua pitämään huonon salaisuuden, sinun ei tarvitse totella häntä. Kerro aina huonosta salaisuudesta omalle turvalliselle aikuiselle.

- Mitä uhkailu tarkoittaa?
- Miksi joku uhkailee tai pelottelee?

Huonoon salaisuuteen liittyy usein pelottelu ja uhkailu. Verkkosaalistaja saa lapsen usein tuntemaan häpeää, syyllisyyttä tai toivottomuutta tapahtuneesta. Hyväksikäyttäjät käyttävät näin hyväkseen lapsen haavoittuvuutta ja hyväuskoisuutta punoessaan lapsen huonon salaisuuden verkkoon. Lapsen kuuluu kertoa aina huonosta salaisuudesta omalle turva-aikuiselle, silloinkin, kun häntä on kielletty puhumasta tai vaikka häntä olisi uhkailtu.

Halaukset, kosketukset, suukot, lyönnit, kuvat, videot ja julkaisut eivät koskaan voi olla salaisuuksia! Ei ole lapsen syy, jos häntä on huijattu, lahjottu, kiristetty, houkuteltu tai lahjottu pitämään huonoja salaisuuksia.

1. Piirretään HYVÄ salaisuus (s. 49). Lapset piirtävät tehtävisivulla olevaan laatikkoon hyvän salaisuuden.

2. Luetaan Aarrearkussa oleva tarina Kuvapyyntö (s. 86) ja mietitään, miten tilanteessa kannattaisi toimia.

Kotiin lähetetään tehtävisivu *Hyvä salaisuus* (s. 49). Tarkoituksena on, että lapsi keskustelee tehtävästä yhdessä kotiväen kanssa ja tutustuu Turren viestiin.

Hyvä salaisuus

Piirrä hyvä salaisuus.

Keskustelkaa yhdessä lapsenne kanssa hyvästä ja huonosta salaisuudesta ja tutustukaa Turren viestiin. Kotiväki kuittaa tehtävän.

Allekirjoitus kotiväeltä

Turvallisesti netissä

Tällä kerralla opitaan huolehtimaan omasta turvallisuudesta netissä ja sosiaalisessa mediassa. Lapsia opetetaan kertomaan omille turvallisille aikuisille nettiin liittyvistä asioista, myös huolistusta ja mieltä vaivaavista asioista. Lapset oppivat, että verkkoympäristössä käyttäytyään hyvin ja kohdellaan toisia ystävällisesti aivan kuten muuallakin.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja turvalliseen elämään, myös netissä. Tähän lapset tarvitsevat hyviä digiturvataitoja, mutta myös aikuisen apua ja huolenpitoa. Keskustele rohkeasti nettielämästäsi ja -kuulumisistasi turvallisen aikuisen kanssa. Puhu tapahtumista hänen kanssaan myös silloin, kun joku netissä tapahtunut ikävä asia tai näkemäsi sisältö painaa mieltäsi. Pidä huolta myös kavereistasi!

Netissä voi tehdä kaikenlaista.

Mitä kivaa sinä teet netissä?

Netti tarjoaa parhaimmillaan mahdollisuuden oppimiseen, tiedon etsimiseen, pelaamiseen, yhteydenpitoon toisten kanssa, omien harrastusten esittelemiseen ja monien mukavien ja hyödyllisten asioiden harrastamiseen.

Millaisia ongelmia netin käyttöön voi liittyä?

Netillä on myös varjopuolensa. Netti on avoin ja julkinen tietoverkko, jota voisi verrata ilmoitustauluun tai näyteikkunaan. Kaikki julkaisut kuten kuvat, videot ja kirjoitukset ovat kaikkien nähtävillä. On hyvä pitää mielessä, että kaikki mitä verkkoon laitat, se siellä pysyy. Etkä voi poistaa niitä vaikka niin haluaisit. Voit poistaa julkaisun itseltäsi, mutta se on jo voinut lähteä leviämään. Julkaisu on voinut lähteä leviämään todella nopeasti ja paljon laajemmin. Netissä voi törmätä myös materiaaliin tai toimintaan, joka järkyttää omaa mieltä tai alkaa pelottaa. Netissä myöskään kaikki eivät käyttäydy sopivalla tavalla. Netti on ympäristö, jossa aikuiset ja lapset toimivat ilman valvontaa ja yhteisiä sääntöjä.

1. Punainen vai vihreä -tilanne: Nosta peukku pystyyn, jos tilanne on mielestäsi turvallinen, peukku alas, jos tilanteessa voi olla vaaran paikkoja ja peukku vaakatasoon, jos et tiedä kuinka tilanteessa tulisi toimia. 👍 👎 👊

– Netissä kaikki on totta ja voit huoletta luottaa näkemääsi ja kuulemaasi.

👎 **TIETOA:** *netissä kuka vaan voi olla mitä vaan, samoin tieto.*

– Paras salasana on 123456, koska muistat sen helposti.

👎 **TIETOA:** *tämä salasana on yksi maailman yleisimmistä, joten sitä ei kannata käyttää. Salasanat varmistavat, ettei kukaan voi esiintyä sinuna.*

– En kerro kenellekään nimeäni, osoitettani tai kouluani, vaikka niitä minulta sitkeästi pyydettäisiin.

👍 **TIETOA:** *yksityisyytesi suoja sinua. Sinulla on oikeus itse päättää mitä toiset saavat tietää sinusta ja siitä mitä ajattelet tai tunnet eri tilanteissa.*

– Sovin yhdessä luottoaikuiseni kanssa millaisen kuvan tai videon jaan verkossa.

TIETOA: *kaiken mitä jaat netissä, seuraa sinua läpi elämäsi ja voi näin vaikuttaa asioihisi myöhemmin.*

– Voin aina luottaa nettittuttuuni ja mennä yksin tapaamiseen, jos hän pyytää.

TIETOA: *et voi olla varma nettittutusi henkilöllisyydestä, koska et ole nähnyt häntä liveinä. Kaikki nettitutut eivät toimi lasta kohtaan hyvin aikein.*

– Jos minulle on tapahtunut jotain kurjaa verkossa, on parempi, etten puhu siitä kotiväelleni.

TIETOA: *aina on oikein kertoa huolista, murheista, mokista ja häpeällisistäkin asioista omalle turvalliselle aikuiselle. Kaikki asiat kyllä järjestyvät, toivottomaltakin tuntuvat, kunhan niistä kertoo ja saa apua.*

2. Turvallisesti netissä -tehtävä: Lapset pohtivat nettiturvallisuuksi pienryhmissä juttukahvila-menetelmän avulla. Ryhmät kiertävät tilaan sijoitetuissa juttukahvilan pöydissä, joissa kussakin on valmiina kirjoitettuna yksi alla olevista kysymyksistä. Kuvitellaan, että kuljetaan kahvilan pöydästä toiseen. Menetelmässä ryhmä vaihtaa paikkaa ja kysymyspaperi pysyy aina paikallaan. Näin ryhmät näkevät edellisten ajatukset. Ryhmät kirjoittavat kysymyksiin liittyvät vastauksensa. Ryhmät vaihtavat juttukahvilan pöytää yhtä aikaa ohjaajan merkistä. Lopuksi käydään yhteisesti läpi ryhmien vastaukset ohjaajan vetämänä.

Juttukahvila-menetelmä on tarkemmin selostettu Aarrearkussa (s. 82).

Juttukahvilan kysymykset:

- Mitä teet netissä?
- Mikä on mielestäsi sopiva tuntimäärä käyttää päivästä netissä?
- Mitä ongelmia olet kohdannut netissä?
- Mitä teet, jos avaamasi nettisivusto tai lataamasi peli pelottaa tai törmäät netissä johonkin, joka järkyttää tai inhottaa?
- Mitä teet, jos tuntematon häiriköi sinua netissä?
- Mitä teet, jos keskustelu nettittuttavan kanssa alkaa tuntua epämiellyttävältä ja oudolta?
- Miten voit huolehtia omasta turvallisuudestasi netissä?

3. Yhdessä keskustellaan vielä turvallisesta netin käytöstä *Vinkkejä turvalliseen netin käyttöön 1* tai *2* -listan avulla (s. 53 ja 54).

4. Luetaan Aarrearkusta (s. 82) tarina Ällöttävät kuvat ja mietitään miten tarinan henkilön kannattaisi tilanteessa toimia.

1. Ohjeita turvalliseen netin käyttöön sivuilla

<https://www.pelastakalapset.fi/tyomme/mita-teemme/digitaalinen-lapsuus/digitaalinen-hyvinvointi-ja-turvallisuus/> ja <https://www.nuortennetti.fi/netti-ja-media/> Lasten ja nuorten puhelin <https://www.nuortennetti.fi/apua-ja-tukea/lasten-ja-nuorten-puhelin/> puh 116 111, netti <https://www.nuortennetti.fi/keskustelut/> haettu 21.12.2023.

2. Video: turvallisesti netissä, Tasaseks & Amaze, mediakasvatusanimaatio (<https://www.youtube.com/watch?v=qMHwPgHO0SQ> haettu 21.12.2023).

3. Kyberturvallisuus, Turvallisesti netissä -oppaat lapsille ja vanhemmille (<https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/ajankohtaista/turvallisesti-netissa-oppaat-lapsille-ja-vanhemmill> haettu 21.12.2023).

Kotiin lähetetään *Vinkkejä turvalliseen netin käyttöön 1* tai *2* tehtävä sivut (s. 53 ja 54) keskusteltavaksi ja täytettäväksi. Monisteet palautetaan kotiväen allekirjoittamana.

Vinkkejä turvalliseen netin käyttöön 1

1. Kaikki ei ole aina sitä miltä näyttää.

Jos jokin tuntuu liian hyvältä ollakseen totta, se tuskin on totta. Jos joku netissä on erityisen kiinnostunut sinusta ja kehuu ja ihailee sinua todella paljon, hän tekee sitä varmaan monille muillekin.

2. Pidä huoli salasanoistasi.

Valitse salasanat ja käyttäjätunnukset huolellisesti. Pidä salasanat vain ja ainoastaan omana tietonasi ja vaihda ne riittävän usein. Huolehdi myös siitä, että tunnukset ovat sinulla tallessa turvallisessa paikassa, jonka vain sinä tiedät. Jos käytät tietokonetta tai julkisia laitteita esimerkiksi koulussa tai kirjastossa, muista aina kirjautua palvelusta ulos.

3. Huomioi yksityisyys.

Kunnioita omaa, mutta myös muiden netinkäyttäjien yksityisyyttä. Harkitse minkälaisia kuvia ja tietoja ja kenelle julkaiset itsestäsi netissä. Sinun ei tarvitse antaa nimeäsi, osoitettasi tai kertoa koulusi nimeä henkilöille, joita et tunne oikeasti ja joihin olet tutustunut verkon kautta. Ethän julkaise mitään kavereistasi ilman heidän lupaansa. Huolehdi yksityisyysasetuksistasi. Tarkista minkälaiset asetukset kunkin palvelun kohdalla on, ja jaa vain haluamillesi tahoille tietoa itsestäsi.

4. Malttia ja harkintaa kameroiden kanssa.

Harkitse kenen kanssa ja minkälaiseen keskusteluun kameran välityksellä ryhdyt. Älä lähetä itsestäsi mitään sellaista kuvaa, mitä et voisi näyttää mummollesi tai julkaista koulusi nettisivuilla. Huomioi, että kaikki on mahdollista tallentaa, myös ilman, että saat siitä koskaan tietää. Julkaisusi voi levitä hyvin nopeasti toiselle puolelle maapalloa ja se voi saavuttaa valtavan määrän ihmisiä. Myös tuttuja ja kavereita voivat jakaa julkaisujasi sattumalta tai tahallaan eteenpäin.

5. Huolehdi turvallisuudestasi.

Harkitse huolella ennen kuin sovit tapaamista netin kautta tutustumasi henkilön kanssa. Kerro aina nettitutustasi turvalliselle aikuiselle. Mahdolliseen tapaamiseen ei kannata mennä yksin, vaan yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Valitse tarkkaan millaisille sivuille menet tai millaisilla sivuilla käyt. Verkossa on myös aineistoa, jota ei ole tarkoitettu alle 18-vuotiaiden käyttöön. Huomioi ikärajat. Niiden tarkoitus on suojella alaikäisiä sisältöjen mahdollisilta haittavaikutuksilta.

6. Pidä kiinni oikeuksistasi.

Ikävistä, kiusallisista ja häpeällisistäkin asioista on mahdollisuus selviytyä. Kerro ongelmista rohkeasti omalle luottoaikuiselle. Sinulla on oikeus turvalliseen oloon myös verkossa.

7. Muita ei tarvitse aina miellyttää.

Sinun tehtäväsi ei ole täyttää toisten toiveita eikä sinun tarvitse tuntea syyllisyyttä siitä, että et halua niitä täyttää. Kuuntele sisäistä ääntäsi äläkä epäröi sanoa EI!

Omat vinkkini: _____

Vinkki kotiväeltä: _____

Vinkkejä turvalliseen netin käyttöön 2

1. Sinulla on oikeus olla sellainen kuin olet. Sinua ei saa loukata tai kiusata myöskään netissä! Myöskään sinä itse et saa loukata tai kiusata toisia!
2. Jos epäilet jotain, usko itseäsi. Kukaan ei saa painostaa, pakottaa tai kiristää sinua mihinkään!
3. Älä ole liian avoin, sillä verkossa kuka vain voi nähdä tekstin, kuvan tai videon jonka julkaiset! Nettijulkaisut säilyvät verkossa ikuisesti.
4. Mieti, millaista tietoa ja millaisen kuvan haluat antaa netissä itsestäsi. Se voi vaikuttaa myöhempään elämääsi.
5. Mitään sellaista, mikä saa voimaan pahoin tai pelkäämään, ei ole pakko katsoa, kuunnella tai tehdä! Sulje selain ja tarvittaessa laite, jos muu ei auta.
6. Jos et tunne nettiystävääsi oikeassa elämässä, älä ole liian luottavainen. Älä tapaa nettituttua yksin.
7. Pidä huolta myös kaverisi turvallisuudesta.
8. Kerro vanhemmillesi nettikokemuksistasi, kuten muistakin kuulumisistasi! Ota aikuiset mukaan nettielämääsi!
9. Puhu mieltäsi vaivaavista asioista aikuisen kanssa. Kenen kanssa sinä voisit puhua?

Omat vinkkini: _____

Vinkki kotiväeltä: _____

Allekirjoitus kotiväeltä

Nettikaveruus

Turre on kaikkien kiva kaveri!

Piirrä ja väritä hellyyttävä Turre (s. 94).

Lasten kanssa pohditaan nettikaveruuden syntymistä, sen merkitystä, iloja ja murheita. Mietitään mikä tekee kaverista hyvän kaverin myös netissä. Laaditaan nettikaveruuden hyvät säännöt.

Netti on tärkeä paikka, jossa tavataan kavereita juttelun ja pelaamisen merkeissä.

• Mitä teet netissä kaverin kanssa?

Osa nettikavereista on sellaisia, joita muutenkin tapaat päivän mittaan. Osa on sellaisia, joihin olet tutustunut netissä ja tapaat heitä vain siellä. Netissä tavatut kaverit voivat olla yhtä tärkeitä kuin muutkin. Ilo heistä, mutta myös heihin liittyvä pettymys ja suru voivat olla yhtä suuria.

1. Pariporina: Lapset pohtivat nettikaveruutta parin kanssa jutellen ja vastaten *Nettikaveruus*-tehtävämönisteeseen (s. 56). Lopuksi käydään yhdessä vastauksia läpi ja samalla ohjaaja lisää lasten digiturvaosaamista antaen tietoa kysymyksiin, joissa lasten tieto on vähäistä tai se uupuu.

Netin kautta voi olla helposti yhteydessä kaukanakin oleviin kavereihin. Netistä voi löytää kavereita, joilla on sama harrastus tai jotka pitävät samoista asioista. Netissä on ehkä helpompi jutella mieltä askarruttavista asioista kuin muutoin.

Nettikaveruuteen voi liittyä myös pulmia. Nettikaverista ei varmuudella voi tietää, onko hän oikeasti sellainen, kuin hän sanoo olevansa eikä sitä, voiko häneen luottaa. Myös netissä voi joutua joskus sellaiseen seuraan, jossa ei haluaisikaan olla. Netissä voi herkemmin kuin kasvokkain ollessa syntyä kavereiden kesken väärinymmärryksiä, riitoja ja ikäviä tilanteita. Kohteliaisuusäännöt unohtuvat tällöin helposti. Myös netissä voi joutua kiusatuksi.

Netissä on käyttäytyttävä samalla tavalla kuin muuallakin. Myöskään netissä kukaan ei saa kiusata eikä loukata toista.

On tärkeää, että lapsi kertoisi myös nettikavereistaan vanhemmilleen tai jollekin muulle turvalliselle aikuiselle, silloinkin kun mitään pulmia heidän kanssaan ei olisikaan.

- Kuka aikuinen sinun lähipiirissäsi voisi ymmärtää nettikavereihin liittyvissä iloissa, kysymyksissä ja huolissa?
- Kehen voisit olla yhteydessä ja kenelle kertoa, jos jotain ikävää tapahtuisi nettikavereiden kanssa?

2. Tehdään yhteiset Nettikaveruuden hyvät ohjeet. Jokaiselle lapselle annetaan liimalappu ja lapsi kirjoittaa lapulle hänen mielestään tärkeän nettikaveruuden ohjeen. Lopuksi laput kootaan yhteen ja niistä valitaan yhdessä *Nettikaveruuden hyvät ohjeet* (s. 57).

Kotiväki tutustuu yhdessä lapsen kanssa ryhmässä tehtyihin *Nettikaveruuden hyvät ohjeet* -tehtävään (s. 57) ja allekirjoittaa tehtävän.

Nettikaveruus

1. Miten netissä saa kavereita?

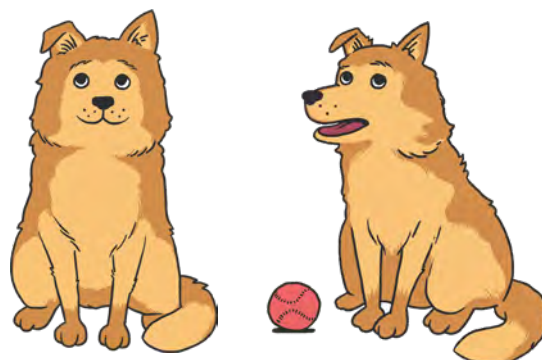
2. Mitä iloja nettikaveruuteen liittyy?

3. Mitä suruja, pettymyksiä tai pulmia nettikaveruuteen voi liittyä?

4. Millainen on hyvä nettikaveri?

5. Mistä tietää, onko nettikaveri aito ja rehellinen?

6. Miten kannattaa valmistautua nettikaverin tapaamiseen?

Nettikiusaaminen

Kiusaamiselle sanotaan aina EI!

Opitaan tunnistamaan kiusaaminen verkossa ja toimimaan oikein kiusaamisen tilanteissa.

• Mikä kaikki on nettikiusaamista?

Kiusaaminen on sitä, että joku tai jotkut toistuvasti ja tahallaan aiheuttavat pahaa mieltä toiselle. Joskus lapset voivat verkossa osallistua kiusaamiseen myös huomaamattaan tai tietämättömyyttään, vaikkapa jakamalla kuvia tai videoita tai olemalla keskusteluissa mukana. Kiusaaminen on väärin ja se pitää lopettaa heti. Joskus lapset pystyvät lopettamaan kiusaamisen omin voimin. Kun lasten keinot eivät riitä, on kiusaamisesta kerrottava aikuiselle. Kiusaamisesta kertominen aikuiselle ei ole koskaan kantelua. Aikuisen velvollisuus on puuttua siihen.

Nettikiusaamista on:

Tahallinen pahan mielen aiheuttaminen, pilkkaaminen, toisen haukkuminen jutteluryhmissä, juorujen levittäminen, ilkeä kommentointi, ryhmän ulkopuolelle jättäminen, toisen poistaminen jutteluryhmistä, pilapuhelut, valeprofiilin tekeminen, digitaalisen omaisuuden anastaminen, seksuaaliset viestit, seksuaalinen häirintä, tahallinen järkyttävien kuvien ja videoiden jakaminen ja näyttäminen, doksaus eli toisen tietojen, kuvien tai videoiden levittäminen, fleimaus eli tahallinen riidan aiheuttaminen, syrjintä, eristäminen, uhkailu, kiristäminen, julkinen nolaaminen ja nöyryyttäminen ja tykkäysten laittaminen nettikiusaamisen tilanteisiin

Nettikiusaaminen on moninainen ilmiö. Se liittyy usein koulukiusaamis- ja kouluväkivaltatilanteisiin ja on ryhmäilmiö. Nettikiusaaminen on nopeaa, saavuttaa suuren yleisön ja riistyy helposti laajemmalle kuin oli tarkoitus. Lapsen ymmärrys ei riitä hahmottamaan verkon suuruutta ja siellä tapahtuvan kiusaamisen julmuutta. Siksi kiusaamiseen pitää päästä puuttumaan nopeasti. Lapsia rohkaistaan kertomaan kiusaamisesta omalle turva-aikuiselle.

Kiusaamisesta jää aina jälki verkkoon ja esimerkiksi kuva tai video on voitu kopioida useisiin palvelimiin ja se voi seurata kiusattua hänen elämässään. Joskus nettikiusaaminen on niin vakavaa, että se täyttää rikoksen tunnusmerkit.

Jos sinua on kiusattu netissä, kerro siitä luotettavalle aikuiselle. Ole rohkea ja huoma myös oma kiusaaminen ja kerro, jos olet itse kiusannut toista netissä. Muistetaan, että meistä jokainen voi omalla toiminnallaan joko lisätä kiusaamista tai toimia kiusaamisen lopettamiseksi, myös ne jotka ovat sivusta katsojia.

👉 Millä tavalla nettikiusaaminen vahingoittaa?

Nettikiusaaminen vahingoittaa samalla tavalla kuin muukin kiusaaminen. Se aiheuttaa epävarmuutta, häpeää, huolta ja pelkoa. Kiusaaminen on aina äärettömän vahingollista kiusatulle. Nettikiusaamiseen erityispiirteitä ovat kasvottomuus, viestien nopea leviäminen, kiusaamisviestien julkisuus ja pysyvyys.

Nettikiusaamisesta jää aina jokin jälki! Kiusaaja voidaan tunnistaa ja saada kiinni. Ilmoita aina nettikiusaamisesta! Jos et ilmoita, teet kiusaamisen jatkumisen mahdolliseksi.

Aikuisten on vaikea havaita lasten osallisuutta nettikiusaamiseen, joten onkin tärkeää, että aikuiset ovat säännöllisesti läsnä lastensa nettiarjessa.

1. Nyt peukutetaan oikein vai väärin? Nosta peukku pystyyn, jos olet sitä mieltä, että väittämä on oikein ja peukku alas, jos ajattelet väittämän olevan väärin. Peukun voi laittaa vaakatasoon, jos ei tiedä, mitä vastaisi.

– **Voit laittaa kuvan kaverista nettiin ilman lupaa?**

👎 **TIETOA:** toisen kuvan laittaminen verkkoon ilman lupaa on laitonta.

– **Kaveriasi kiusataan netissä. Häntä haukutaan ja pilkataan todella rumasti. Autat häntä.**

👍 **TIETOA:** nettikiusaamisesta saattaa olla vaikea kertoa turvalliselle aikuiselle, joten on hienoa, jos autat kaveriasi ja kerrotte yhdessä kiusaamisesta luotettavalle aikuiselle.

– **Somessa kuvat ovat aitoja ja todenmukaisia.**

👎 **TIETOA:** kuvia on helppo muokata ennen julkaisua. Monet tekevät näin, kun haluavat muuttaa ulkonäköä tai kuvauspaikkaa. Kuvilla voidaan myös huijata ja valehdella. Julkaistussa kuvassa voi olla eri henkilö kuin väitetään. Älä usko kaikkea, mitä näet somessa.

– **Olen tärkeä, ainutlaatuinen ja arvokas, kun saan paljon tykkäyksiä netissä?**

👎 **TIETOA:** olet tärkeä, ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin olet, riippumatta tykkäysten määrästä. Tykkäysten määrä ei kerro, millainen ystävä olet, miten sinulla menee koulussa, mitä harrastat. Se ei kerro sinusta tai tunteistasi.

– **Tallennan viestit, kuvat tai videot, joita on käytetty kiusaamiseen.**

👍 **TIETOA:** on tärkeää säilyttää kiusaamisviestit, jotta kiusaaminen voidaan selvittää. Kiusaamisesta voidaan jättää myös poliisille nettivinkki.

– **Jos joku haukkuu tai pilkkaa minua netissä, haukun häntä takaisin ja koston.**

👎 **TIETOA:** kostaminen ei lopeta kiusaamista eikä väkivaltaa, vaan se pahentaa tilannetta ja synnyttää koston kierteen. Kiusaamiseen ei saa suostua! Jos toisen sanat tai teot tuntuvat pahalta, voi ottaa turvaohjeet käyttöön. Pyydä apua tilanteeseen turvalliselta aikuiseltasi. Kenelläkään ei ole oikeutta kiusata sinua tai muita. Ei ole oikein purkaa omaa pahaa mieltään toisiin.

– **En halua liittyä kiusaamisryhmiin.**

👍 **TIETOA:** näin olet rohkea ja autat kiusattua. Älä myöskään tykkää kiusaamisviesteistä, äläkä lähetä niitä eteenpäin muille.

Nettikiusaamisen ehkäisytyössä on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa kiusaaminen ja puuttua siihen. Aikuisten ja lasten on yhteisesti päätettävä, ettei kiusaamista sallita ja pohdittava, miten omassa ryhmässä ja yhteisössä toimitaan silloin, kun kiusaamista havaitaan. Merkittävintä kiusaamisen ehkäisyssä on, että aikuiset omalla esimerkillään ja asennoitumisellaan osoittavat, että kiusaamista ei sallita missään muodossa.

2. Aarrearkussa (s. 82) on kaksi nettikiusaamisesta kertovaa tarinaa Tekstari ja Haukkumista netissä. Luetaan tarina ja mietitään, miten tarinan henkilön kannattaisi tilanteessa toimia.

3. Pohdintatehtävä. Vastaukset kirjoitetaan liimalapuille nimettöminä ja ne kerätään ammatilaiselle, joka lukee lasten vastaukset.

- Miltä sinusta tuntuisi olla nettikiusattu?
- Miksi joku kiusaa?

3. ja 6. luokkalaiset oppilaat vastasivat kysymykseen *Miksi joku kiusaa seuraavasti:*

- Ehkä kiusaajaa on joskus itseä kiusattu.
- Kiusaaja on kateellinen.
- Kiusaajalla itsellään menee huonosti ja hän haluaa, että kiusatulla menee vielä huonommin.
- Kiusaaja haluaa valtaa.
- Kiusaaja haluaa asemaa luokassa.
- On helpompi olla puuttumatta kiusaamiseen, ettei vaan itse joudu kiusatuksi.
- Kiusaaja on tunteeton.

Ei sallita mitään kiusaamisen muotoa missään ympäristössä. Ole rohkea puolustamaan kiusattua. Ota kaveri mukaan ja menkää yhdessä kertomaan kiusaamisesta omalle turvalliselle aikuiselle. Reilussa ja kivassa kaveriporukassa kaikilla on varmasti mukavampaa!

- Mitä haluat sanoa kiusaajalle?

Sinun jymyvoimasi kaveruudessa on EMPATIA: Se on kykyä asettua toisen asemaan. Miten on sinun jymyvoimasi laita?

4. Mitä teet, jos sinua kiusataan netissä -tehtävä (s. 61).

Video: Seksuaalinen häirintä, Tasaseks & Amaze, seksuaalikasvatusvideo <https://www.youtube.com/watch?v=z3sMj7SKNr8> haettu 23.12.2023

Video: Seksuaalinen häirintä #eioookoo, Mannerheimin lastensuojeluliitto <https://www.youtube.com/watch?v=4r3i4qzNY2U> haettu 21.12.2023

Mitä teet, jos sinua kiusataan netissä -tehtävä (s. 61). Viedään kotiin keskusteltavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Mitä teet, jos sinua kiusataan netissä

Lue tarkkaan Turren hyvät toimintaohjeet kiusaamistilanteisiin netissä.
RASTITA mielestäsi parhaimmat tavat!

- Kerron kiusaamisesta luotettavalle aikuiselle.
- En vastaa ikäviin viesteihin ja kerron niistä aikuiselle.
- Lähdän pois kiusaamistilanteesta netissä.
- Otan kuvakaappauksen kiusaamisviestistä.
- Estän kiusaajilta tulevat viestit.
- Ilmoitan nettikiusaamisesta palvelun ylläpidolle.
- Voin aina ottaa yhteyttä nettipoliisiin.
- Sanon itselleni, että ansaitseen hyvän kohtelun, myös netissä.

Oma ohjeeni!
Tämä toimii: _____

Kotiväki tutustuu yhdessä lapsen kanssa tehtävämonisteeseen ja allekirjoittaa tehtävän.

Allekirjoitus kotiväeltä

Koukussa nettiin

Opitaan tunnistamaan mitä koukuttuminen tarkoittaa. Pohditaan keinoja, joilla omaa netin käyttöä voisi hallita. Vahvistetaan lapsen tasapainoista nettielämää yhdessä kotiväen kanssa. Rohkaistaan lapsia puhumaan nettiasioistaan turvalliselle aikuiselle.

- Mitä teet netissä?
- Kuinka paljon aikaa vietät netissä päivittäin?

1. Ohjaaja näyttää kuvan “Oletko koukussa nettiin?” ja yhdessä keskustellaan alla olevien kysymysten avulla ja pohditaan lopuksi selviytymiskeinoja tilanteeseen.

- Mitä koukussa oleminen tarkoittaa?
- Mistä tietää, että on “koukussa” nettiin?

Kun joku on koukussa nettiin, hän on silloin liian paljon netissä. Silloin netissä oleminen vie niin paljon aikaa ja ajatuksia, että koulutyö, harrastukset, ystävyysuhteet ja suhteet kotiväkeen kärsivät. Uni, ulkoilu, liikunta ja terveellisen ravinnon syöminen voivat myös jäädä vähäisiksi. Netti pyörii koko ajan mielessä. Elämä ilman nettiä tuntuu tylsältä ja tyhjältä, ja olo on hermostunut ja ärsyntyneenä, kun pitää lopettaa. Kun on koukussa nettiin, silloin ei enää itse hallitse netin käyttöä. Netissä tulee oltua kauemmin kuin mitä on ajatellut olevansa. Joku voi myös salailla netissä vietettyä aikaa. Netistä haetaan myös lohdutusta pahaan mieleen ja unohdusta ongelmiin.

- Miksi nettiin koukuttuu?

Pelit ja sovellukset voivat aiheuttaa riippuvuutta, koska ne on tarkoituksellisesti suunniteltu koukuttaviksi pelikintojen, yllätysten tai tykkäysten avulla. Lisäksi lapsen on vaikea rajoittaa ja säädellä omaa ajankäyttöään ja toimintaansa ikä- ja kehitystasonsa vuoksi, varsinkin väsyneenä. Lapset tarvitsevatkin aikuisen ohjausta hyvään ja tasapainoiseen nettielämään. Lisäksi tarvitaan yhteisiä nettipolisääntöjä ajan käyttöön verkossa.

- Mitä keinoja voisi olla netin käytön hallitsemiseksi?

Lapset voivat kirjoittaa selviytymiskeinoja “liimalapuille” ja ne kootaan yhteisesti vaikkapa seinäjulisteeiksi.

Taustamateriaalina käytetty:

Huotilainen, Minna 2021. Miten lasten ja nuorten älylaitteiden käyttöä pitäisi lähestyä? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, 2021;137(3):225-6. <https://www.duodecimlehti.fi/duo16049> haettu 21.12.2023.

Ruutu aika. <https://neuvokasperhe.fi/arki-ja-vanhemmuus/ruutu aika/> haettu 21.12.2023.

Meriläinen, Mikko 2022. Digitaalinen pelaaminen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/digitaalinen-pelaaminen/> haettu 22.12.2023.

2. *Turre tutkii nettipäiväsi* -tehtävä (s. 63). Vastaa Turren kysymyksiin värittämällä punaisella, jos vastaus on ei ja vihreällä, jos vastaus on kyllä.

Hyvinvointia digiajassa <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/> haettu 21.12.2023.

Pelaa fiksusti “Pelaa fiksusti”- Erytislasten digitaalinen hyvinvointi-hanke. <https://www.nmi.fi/pelaa fiksusti/> Niilo Mäki-instituutti. Haettu 21.12.2023.

Lapset vievät kotiin *Turre tutkii nettipäiväsi* -tehtävä sivun (s. 63) katsottavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Turre tutkii nettipäivääsi

Vastaa Turren kysymyksiin värittämällä punaisella, jos vastaus on ei ja vihreällä, jos vastaus on kyllä.

- Minua kiukuttaa, kun pyydetään syömään kesken pelin.
- Kun herään, olen pirteä.
- Teemme joka päivä jotain yhdessä perheen kanssa ilman älylaitteita.
- Olen leikkinyt ilman kännykkää.
- Minulla on kiva harrastus ja sinne mukava mennä.
- Olen liikkunut ilman kännykkää.
- Minulla sovittu aikamäärä, jonka saan olla netissä.
- Olen ollut kaverien kanssa kasvokkain ilman kännykkää.

Keskustelkaa yhdessä kotiväen kanssa Turren tutkimasta päivästäsi ja pohtikaa seuraavia asioita.

😊 Tämä asia on kunnossa:

☹️ Tässä minulla on parannettavaa:

Miettikää ja suunnitelkaa milloin kaikki perheenjäsenet ovat ilman älylaitteita, esimerkiksi ruokaillessa, läksyjä tehdessä tai nukkuessa.

Kotiväki tutustuu yhdessä lapsen kanssa tehtävämonisteeseen ja allekirjoittaa tehtävän.

Allekirjoitus kotiväeltä

Pelottavat ja järkyttävät kuvat, videot ja pelit

Opitaan tunnistamaan turvallisuutta uhkaavia tilanteita netissä ja selviytymään niistä. Lapsi oppii suojelemaan omaa yksityisyyttään ja huolehtimaan omista rajoistaan verkkoympäristössä. Rohkaistaan lapsia puhumaan turvalliselle aikuiselle nettiin liittyvistä asioistaan niin iloisista ja mukavista kuin huolista ja peloista.

- Mitä mukavia ja kivoja asioita sinä olet kokenut verkossa?
- Onko sinulle tapahtunut jotain ikävää tai pelottavaa netissä?

1. Ohjaaja näyttää kuvan "Pelottavat ja järkyttävät kuvat, videot ja pelit", ja yhdessä keskustellaan alla olevien kysymysten avulla ja pohditaan lopuksi selviytymiskeinoja tilanteeseen.

- Mikä sinua on pelottanut netissä?
- Millainen olo sinulle siitä tuli?

Järkyttävät kuvat, videot tai pelit voivat hämmentää, hävettää, pelottaa ja aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. Ne voivat toisaalta kiinnostaa, mutta myös ahdistaa. Ne saattavat vaivata mieltä pitkänkin aikaa. Jos näin käy, siitä on aina tärkeä puhua omalle turva-aikuiselle.

- Miten voisit kieltäytyä, jos joku näyttää jotain "jännää" ja järkyttävää kännykästä?
- Entä jos kaverisi tai porukka painostaa sinua?
- Miksi joku katsoo kuvia tai videoita, vaikka ei haluaisikaan?
- Kenelle puhuisit kuvista tai videoista, jotka ovat ahdistaneet sinua?
- Miten voisit aloittaa puhumisen?

Sinulla on lupa kertoa näkemästäsi turva-aikuisellesi. Yleensä kertominen ja juttelu helpottaa oloa. Kerro, vaikka se sinua pelottaisi tai hävettäisi. Aikuinen voi miettiä kanssasi, mitä kannattaisi tilanteessa tehdä ja mikä auttaisi.

2. Sinä eksyt netissä vahingossa sivulle, jossa on järkyttäviä tai iljettäviä kuvia, videoita tai pelejä.

- Mitä sinä tekisit, jos eksyisit vahingossa sivulle, jossa on järkyttäviä tai iljettäviä kuvia tai videoita?

Jos sinä eksyt netissä sivulle, jossa on järkyttäviä tai iljettäviä kuvia, videoita tai pelejä, sulje sivusto heti. Usein tällaisissa tilanteissa omat hälytyskellot varoittavat sinua. Niihin kannattaa luottaa. Älä etene silloin näillä sivuilla. Kerro asiasta myös jollekin turvalliselle aikuiselle.

- Miksi järkyttävien ja iljettävien kuvien, videoiden tai pelien näkemisestä pitää kertoa?
- Miksi jotkut eivät kerro?

Järkyttävät ja iljettävät kuvat voivat aiheuttaa monenlaisia ristiriitaisia tunteita kuten syyllisyyttä, hämmennystä, pelkoa tai uteliaisuutta ja ne voivat pitkänkin aikaa ahdistaa ja vaivata mieltä, varsinkin jos niitä jää yksin mielessään pohtimaan. Ymmärtävän aikuisen kanssa puhuminen yleensä helpottaa oloa ja auttaa unohtamaan järkyttävät tai pelottavat kuvat.

Älä jaa järkyttäviä äläkä iljettäviä kuvia ja videoita kavereille.

👉 Miksi sinun ei pidä näyttää toisille mitään järkyttävää kännykästä tai tietokoneelta?

Sinulla on vastuu myös toisista ja oman kännykän turvallisesta käytöstä.

3. Tarina Ällöttävät kuvat Aarrearkusta (s. 86). Lasten kanssa mietitään, miten tarinan henkilön kannattaisi tilanteessa toimia. Vahvistetaan lasten turvaohjeiden käyttämistä ja aikuisen puoleen kääntymistä.

Turvallisia pelejä jne. <https://viihdevintiot.com/> haettu 21.12.2023.

Unelmien koti-ilta ilman älylaitteita -kotitehtävä (s. 66). Yhdessä kotiväen kanssa suunnitellaan mukava koti-ilta ilman älylaitteita ja toteutetaan se.

Suunnitelkaa ja toteuttakaa unelmien koti-ilta ilman älylaitteita

Piirrä tai kirjoita: Mitä teitte kotona?

Allekirjoitus kotiväeltä

Kuvien ja videoiden ottaminen, lähettäminen ja jakaminen

Lasten kanssa pohditaan kuvien ottamista, lähettämistä ja jakamista. Mietitään, millainen kuva on hyvä ja sopiva julkaista eli postata nettiin. Opitaan suojelemaan omaa yksityisyyttä ja huolehtimaan omista rajoista verkkoympäristössä. Rohkaistaan lapsia kertomaan turvalliselle aikuiselle kuvista ja videoista, joita hän aikoo julkaista. Kannustetaan lasta kertomaan myös silloin, kun jokin kuviin tai videoihin liittyvä asia hävettää, nolottaa tai hän tuntee olonsa syylliseksi tai tilanteensa toivottomaksi.

Lasten kuvallinen viestintä netissä on lisääntynyt runsaasti viime vuosien aikana ja yhä nuoremmat lapset ottavat ja julkaisevat kuvia tai videoita itsestään. Lapset eivät ymmärrä netin julkisuutta, eivätkä tunnista riskejä, joita kuvien ja videoiden ottamiseen liittyy. Lasten kanssa on tärkeää keskustella, miten nopeasti ja laajalle julkaistu kuva tai video leviää verkossa. Heitä kannustetaan miettimään tarkkaan kuvan tai videon ottamista ja vielä lähettämisen hetkelläkin harkitsemaan tarkoin. Lapsille opetetaan, että sen minkä lapsi nettiin julkaisee, siellä se myös pysyy. Verkkoympäristö poikkeaa reaali maailman ympäristöstä, varsinkin silloin, kun aikuinen ei ole lapsen tukena netissä ja tämä usein mahdollistaa lapsen kohdistuvan vahingollisen toiminnan. Netissä on suuri joukko ihmisiä, jotka eivät lähesty lasta hyvin aikein ja käyttävät hyväkseen lapsen hyväuskoisuutta, haavoittuvuutta ja keskeneräisyyttä. Lasten nettiturvallisuus ja -suojelu on aikuisten tehtävä.

• Millainen kuva on sopiva ja hyvä nettiin?

1. *Turre peukuttaa* -tehtävä, peukku nousee ylös, jos vastaus on kyllä, peukku alas, jos vastaus on ei ja peukku vaakatasoon tarkoittaa, että en ole varma vastauksesta.

Tehtävän voi myös toteuttaa liikunnallisesti "maa, meri, laiva"-tapaan, jossa vastaukset kyllä, ei ja en ole varma.

- Minulla on älypuhelin.
- Olen joskus ottanut kuvan itsestäni.
- Olen joskus postannut kuvan itsestäni someen.
- Voin poistaa kuvani tai videoni netistä heti, kun haluan.

Tietoa: *postaamasi kuvat ja videot saattavat päätyä paljon laajemmalle kuin ajattelit, jopa koko maailman katsottavaksi. Kuka tahansa saattaa kopioida julkaisemasi kuvan ja videon omalle laitteelleen ja jakaa sitä, vaikka poistaisit postaamasi julkaisun itseltäsi.*

– Voin luottaa siihen, että vain kaverini näkevät kuvani somessa.

Tietoa: *kaverin kaveri voi katsoa vieressä julkaisuasi, ottaa siitä kuvan ja julkaista sen.*

– Tiedän, mikä on paljastava kuva.

– Voin ottaa ja jakaa kuvia ja videoita kavereistani ilman lupaa.

Tietoa: *sillä et voi milloinkaan jakaa kuvaa tai videota muista ihmisistä ilman lupaa, sillä se on laitonta.*

– Lapsena postaamani kuvat voivat harmittaa tai nolottaa minua myöhemmin.

Kotiin

Turre peukuttaa -tehtävämoniste (s. 69) tehdään yhdessä kotiväen kanssa. Jos vastaus on kyllä, ympyröidään peukku ylös, ei-vastaus, ympyröikää peukku alas ja jos ette ole varmoja vastauksestanne ympyröikää peukku vaakatasoon.

Turre peukuttaa

Turre peukuttaa -tehtävämoniste tehdään yhdessä kotiväen kanssa.
Jos vastaus on kyllä, ympyröidään peukku ylös, ei-vastaus, ympyröikää peukku alas ja jos ette ole varmoja vastauksestanne ympyröikää peukku vaakatasoon.

Kyllä Ei En osaa sanoa

Minulla on älypuhelin.

Olen joskus ottanut kuvan itsestäni.

Olen joskus postannut kuvan itsestäni someen.

Voin poistaa kuvani tai videoni netistä heti, kun haluan.

Tietoa: Postaamasi kuvat ja videot saattavat päätyä paljon laajemmalle, kun ajattelit, jopa koko maailman katsottavaksi. Kuka tahansa saattaa kopioida julkaisemasi kuvan ja videon omalle laitteelleen ja jakaa sitä, vaikka poistaisit postaamasi julkaisun itseltäsi.

Voin luottaa siihen, että vain kaverini näkevät kuvani somessa.

Tietoa: Kaverin kaveri voi katsoa vieressä julkaisuasi, ottaa siitä kuvan ja julkaista sen.

Tiedän, mikä on paljastava kuva.

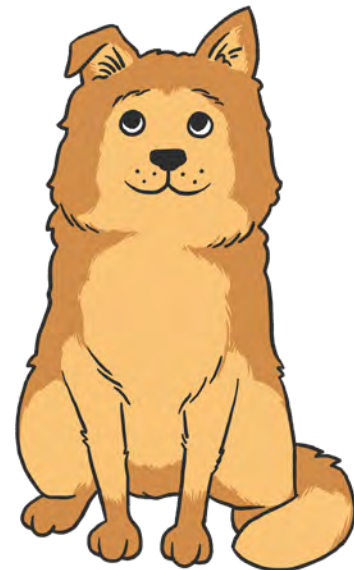

Voin ottaa ja jakaa kuvia ja videoita kavereistani ilman lupaa.

Tietoa: Et voi milloinkaan jakaa kuvaa tai videota muista ihmisistä ilman lupaa, sillä se on laitonta.

Lapsena postaamani kuvat voivat harmittaa tai nolottaa minua myöhemmin.

Allekirjoitus kotiväeltä

Houkuttelu

Opitaan, mitä tarkoittavat houkuttelu ja kiristäminen netissä. Opitaan tunnistamaan näitä tilanteita ja löytämään niihin selviytymistaitoja. Opitaan, mitä omat hälytyskellot tarkoittavat. Rohkaistaan lapsia kertomaan turvallisuudelle aikuiselle, jos häntä on houkuteltu, kiristetty tai uhkailtu.

**AMMATTILAISELLE
TÄRKEÄÄ**

Houkuttelu eli grooming tarkoittaa aikuisen tietoista toimintaa, jossa hän suostuttelee ja houkuttelee lasta seksuaalisiin tekoihin. Grooming on tullut rikoslakiin vuonna 2011 ja sen mukaan alle 18-vuotiaan lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin on Suomessa rangaistavaa. Lapsen kohdistuvasta houkuttelun epäilystä tulee ilmoittaa poliisille.

Houkutteluprosessin aikana aikuinen valmistelee lasta seksuaaliseen hyväksikäyttöön rakentamalla häneen luottamuksellisen suhteen. Pikkuhiljaa houkuttelija alkaa käyttämään seksuaalisväritteisiä kysymyksiä, viestejä, kommentteja tai kuvia. Houkutteluprosessi voi edetä hitaasti tai hyvinkin nopeasti. Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta voi tapahtua netissä tai reaaliajassa tai näissä molemmissa ympäristöissä. Houkuttelijoita on kaikilla alustoilla, joita lapset käyttävät. Verkkohoukuttelijalla voi olla hyvinkin monia lapsiuhreja saamaa aikaan. Houkuttelija voi esiintyä nimettömänä tai ottaa valeprofiilin, joka sopii houkutteluprosessiin. Aikuinen manipuloi lasta erilaisin keinoin, esimerkiksi kehumalla, olemalla ainoa ystävä yksinäiselle, antamalla lahjoja, kehumalla lasta ikäistään kehittyneemmäksi ja kypsemmäksi tai auttamalla lasta paremmaksi pelaajaksi tai pääsemään malliksi.

Taustamateriaalina käytetty:

Korpilahti, Ulla; Kettunen, Hanna; Nuotio, Erika; Jokela, Satu; Nummi, Vuokko Maria; Lillsunde, Pirjo (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6> haettu 22.12.2023.

Pelastakaa lapset ry. 2016. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja digitaalinen media. Pelastakaa lapset. Helsinki. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/04/15164111/nettivihje_uusilehti_web.pdf haettu 22.12.2023.

Pelastakaa lapset ry. Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin eli grooming. <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme/mita-teemme/lasten-suojeleminen/nettivihje/tietoa-lapsiin-kohdistuvasta-seksuaalivakivallasta/lapsen-houkuttelu-seksuaalisiin-tarkoituksiin-grooming/> haettu 22.12.2023.

Mitä houkuttelu on?

1. Ohjaaja näyttää kuvan houkuttelutilanteesta netissä. Ratkaisuja ja selviytymiskeinoja kuvien esittämään tilanteeseen pohditaan yhdessä ohjaajan kanssa.

Alat saada mieliteleviä/imartelevia/vuolaita kehuja tai henkilökohtaisia ja liian tunkeilevia ehdotuksia tai kysymyksiä, jotka hämmentävät sinua.

- Mistä tietää, että joku mielitelee tai imartelee?
- Mitä tekisit, jos joku kehuisi sinua ylitsevuotavasti netissä reippaudestasi, kuvistasi, rohkeudestasi, älykkyydestäsi, ulkonäöstäsi, kypsyydestäsi tai mielipiteistäsi?

Nettituttu ei välttämättä ole aina se, joka hän esittää olevansa. Jos jokin asia kuulostaa liian hyvältä ollakseen totta, se tuskin on totta. Yksityiset asiat eivät kuulu julkiseen mediaan. Tuntemattomille ei kannata paljastaa itsestään liikaa. Sinun tehtäväsi ei ole täyttää toisten toiveita eikä sinun tarvitse tuntea syyllisyyttä, jos et tee niin kuin sinua netissä pyydetään tekemään. Sinulla on oikeus olla vastaamatta henkilökohtaisiin kysymyksiin.

Sano selvästi Ei nettitutulleesi, jos keskustelu alkaa tuntua kiusalliselta ja epämiellyttävältä. Kunnioita omaa yksityisyyttäsi ja pidä kiinni oikeudestasi turvalliseen oloon myös verkossa.

2. *Hälytyskelloni netissä* -tehtävämoniste (s. 73).

3. Katsotaan yhdessä video houkuttelusta. Video löytyy Youtubesta hakusanalla grooming, Pelastakaa lapset. Kasvattajan kannattaa tutustua videoon etukäteen, jotta hän voi arvioida sen soveltuvuuden ryhmänsä lasten ikä- ja kehitystasoon.

Videon katselun jälkeen käydään yhdessä läpi seuraavia kysymyksiä.

👉 Oliko nettituttu oikeasti skeittipoika?

Netissä kuka vaan voi olla kuka vaan.

👉 Miksi tyttö halusi lähettää oman kuvansa skeittipojalle?

Hän ehkä halusi miellyttää ja tehdä vaikutuksen poikaan. Tyttö teki niin, koska hän halusi nettikaverin.

👉 Miksi tyttö ei halunnut näyttää äidilleen viestejään?

Tyttö pelkäsi, että viesteistä tulee hänelle seuraamus ja hän oli valvonut edellisyönä luvatta pitkään viestitellen salaa nettikaverinsa kanssa. Esitelmä oli jäänyt pahasti tekemättä.

👉 Huomasitko miehen tietokoneen ympärillä olevat liimalaput? Mitä ne olivat?

Houkuttelijoilla on yleensä monia lapsia samaan aikaan houkuteltavina.

👉 Olisiko tyttö voinut käyttää turvaohjeita?

4. Lapset laskevat oman digijalanjälkensä. 🐾

Mitä kaikkea sinä olet tuottanut nettiin elämäsi aikana tai tällä viikolla tai tänään. Digijalanjälkeä ovat esimerkiksi postaukset, stoorit, videot, kuvat, kommentit ja tykkäykset.

*Tehtävä voi olla aika mahdoton,
sillä meidän digijalanjälkemme
voi olla jo suuri.
Koittakaa silti laskea kamut!*

Lapset vievät kotiin Hälytyskelloni netissä-tehtäväsivun (s. 73) tehtäväksi ja allekirjoitettavaksi.

Hälytyskelloni netissä

Lapsen tehtävä

Väritä tekstari punaisella, jos se on punaisen valon toimintaa, johon sanotaan ei ja otetaan turvaohjeet käyttöön

Jos nettittutusi kehuu sinua ylitsevuotavasti.

Jos sinulta kysytään puhelinnumeroasi, osoitettasi tai kouluasi.

Jos nettittutusi on kuin ikäisesi, mutta välillä kuulostaa aikuiselta.

Jos nettittutusi lupaa asioita, jotka ovat liian hyviä ollakseen totta.

Jos nettittutuvasi saa aikaan sinulle huonon omantunnon tai olosi tuntumaan syylliseltä.

Jos nettittutusi pyytää sinua pitämään keskustelut, kuvat tai videot salaisuuksina.

Jos nettittutusi haluaa toistuvasti keskustella intiimeistä/yksityisistä/henkilökohtaisista asioista kanssasi.

Jos nettittutusi jatkaa keskustelua ja kysymyksiä, vaikka et halua.

Lapsi ja kotiväki yhdessä lukevat läpi kännykän näytöllä olevat tekstarit. Jos tekstarissa oleva toiminta tai tilanne on oikein, merkitään sen perään O ja jos toiminta tai tilanne on väärin, laiteaan perään V.

Lapsi voi luottaa netissä kaikkiin ihmisiin. _____

Netissä aikuinen voi kertoa olevansa lapsi. _____

Tapaan nettittutuni yksin. _____

Jos joku pyytää lasta pitämään kuvan, videon tai tekstin salaisuutena, lapsen pitää totella häntä. _____

Jos joku lupaa lapselle lahjan netissä, hän voi ottaa sen vastaan. _____

Aikuisen pitää olla joka päivä mukana lapsensa nettielämässä. _____

Jos netissä kuitenkin lapselle tapahtuu jotain kurjaa tai noloa, siitä pitää kertoa omalle turva-aikuiselle. _____

Allekirjoitus kotiväeltä

Kuvilla kiristäminen eli sextortion

Opitaan, mitä tarkoittaa kuvilla kiristäminen eli sextortion netissä. Opitaan tunnistamaan näitä tilanteita ja löytämään niihin selviytymistaitoja. Rohkaistaan lapsia kertomaan turvallisuudelle aikuiselle, jos häntä on houkuteltu ja kiristetty kuvilla.

Kuvilla kiristäminen eli sextortion on houkuttelua, jossa lasta houkutellessaan lähettämään itsestään paljastava kuva tai video. Lasta kiristetään ja uhkailaan ottamaan ja lähettämään itsestään lisää seksuaalisväritteisiä kuvia tai videoita. Lapselta voidaan kiristää myös rahaa ja pahimmillaan seksuaalisia tekoja, uhkailemalla lasta kuvan jakamisella lapsen läheisille, kavereille tai koulun sivuille. Kiristämisen takana voi olla yksittäinen henkilö tai rikollisten joukko. Valitettavan usein lapsi suostuu kiristäjän tahtoon, sillä häpeä, syyllisyys ja pelko estävät lasta kertomasta omalle turvallisuudelle aikuiselle. Ollisi tärkeää, että lapset kertoisivat tapahtuneesta aikuiselle, sillä sextortion on rikos ja siitä pitää tehdä rikosilmoitus.

Taustamateriaalina käytetty:

Pelastakaa lapset ry. 2016. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja digitaalinen media. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa/apset/main/2016/04/15164111/nettivihje_uusilehti_web.pdf haettu 22.12.2023.

Korpilahti, Ulla; Kettunen, Hanna; Nuotio, Erika; Jokela, Satu; Nummi, Vuokko Maria; Lillsunde, Pirjo (toim.) Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6> haettu 22.12.2023.

European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol). Online sexual coercion and extortion as a form of crime affecting children: law enforcement perspective. 2021. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/online-sexual-coercion-and-extortion-form-of-crime-affecting-children-law-enforcement-perspective> haettu 22.12.2023.

Mitä tarkoittaa kuvilla kiristäminen?

1. Juttukahvila, jonka aiheena seksuaalissävytteisillä kuvilla kiristäminen

Lapset pohtivat netissä tapahtuvaa kuvilla kiristämistä pienryhmissä tai pareittain juttukahvila -menetelmän avulla. Ryhmät kiertävät tilaan sijoitetuissa juttukahvilan pöydissä, joissa kussakin on valmiina kirjoitettuna yksi alla olevista kysymyksistä. Kuvitellaan, että kuljetaan kahvilan pöydästä toiseen. Menetelmässä ryhmä tai pari vaihtaa paikkaa ja kysymyspaperi pysyy aina paikallaan. Näin ryhmät tai parit näkevät edellisten ajatukset. Ryhmät tai parit kirjoittavat kysymyksiin liittyvät vastauksensa. Ryhmät tai parit vaihtavat juttukahvilan pöytää yhtä aikaa ohjaajan merkistä. Lopuksi käydään yhteisesti läpi ryhmien vastaukset ohjaajan vetämänä. Ohjaaja vahvistaa kysymysten purkuvaiheessa lasten turvataito-osaamista, esimerkiksi turvaohjeiden käyttöä. Juttukahvila -menetelmä on tarkemmin selostettu Aarrearkussa (s. 82).

Juttukahvilaan kysymykset ja niiden alla ohjaajalle tietoa:

1 Millainen on vähäpukeinen ja paljastava kuva?

Tietoa: Lapset osaavat usein määritellä millaisista kuvista on kysymys. He tietävät, että kyseessä on kuva, jossa näkyy paljasta pintaa, esimerkiksi uikkari- tai alastonkuvat.

2 Mitä teet, jos sinusta halutaan vähäpukeinen tai liian paljastava nude- tai herutuskuva?

Tietoa: Älä lähetä itsestäsi vähäpukeista tai paljastavaa kuvaa netin tai kännykän kautta kenellekään. Näitä kuvia voidaan kutsua myös nude- ja herutuskuviksi. Et voi tietää, mitä kovallesi tai videollesi sen jälkeen tapahtuu. Kuvaasi voidaan käyttää väärin ja rikollisella tavalla. Se voi esimerkiksi joutua sellaisten ihmisten käsiin, jotka ovat lapsista väärällä ja rikollisella tavalla kiinnostuneita. Jos joku pyytää sinua lähettämään itsestäsi vähäpukeisen tai paljastavan kuvan tai videon, kerro siitä aina turvalliselle aikuiselle. Tallenna sellaiset pyynnöt tai viestit. Jos jo olet lähettänyt, kerro myös siitä turvalliselle aikuiselle, vaikka sinua nolottaisi tai hävettäisi ja vaikka sinua uhkailtaisiin, tai vaikka olosi olisi syyllinen ja tilanteesi tuntuisi toivottomalta. Aikuisen tehtävä on auttaa sinua.

3 Miksi joku aikuinen pyytää lasta lähettämään vähäpukeisen tai paljastavan kuvan?

Tietoa: Netissä on suuri joukko aikuisia, jotka eivät lähesty lasta hyvin aikein ja haluavat lapselta seksuaalisia tekoja, kuvia, videoita tai rahaa. Suomen lain mukaan lasten (alle 18-vuotiaiden) alastonkuvien pyytäminen ja levittäminen on rikos. Tässä kohtaa kasvattajan on hyvä vahvistaa lapsen turvataito-osaamista ja korostaa kertomisen tärkeyttä, jotta rikolliset saadaan kiinni ja vastuuseen teoistaan. Lapsi saa ja hänen kuuluu kertoa turvalliselle aikuiselle, vaikka häntä hävettäisi ja pelottaisi, sillä tilanne ei ole koskaan lapsen syy.

4 Miksi joku lapsi voisi lähettää itsestään vähäpukeisen ja paljastavan kuvan?

Tietoa: Saatat joskus itse omasta halustasi laittaa oman vähäpukeisen kuvasi tai videon nettiin. Se voi tuntua sinusta hauskalta ja jännittävältä. Ehkä sinusta tuntuu, että kaikki muutkin tekevät niin ja haluat kuulua joukkoon. Jos haluat tehdä niin, keskustele siitä ensin vanhempasi tai oman turva-aikuisesi kanssa.

Sinulla on oikeus kieltäytyä vähäpukeisten kuvien ja videoiden lähettämisestä, vaikka sinua pakotettaisiin, painostettaisiin, uhkailtaisiin tai lahjottaisiin.

5 Milloin omien hälytyskellojen pitäisi soida?

Tietoa: Anna omien hälytyskellojesi soida, jos netissä

- joku alkaa puhua salaisuudesta meidän välillä
- joku kysyy epäsoivia kysymyksiä, esimerkiksi intiimialueista
- joku pyytää paljastavia kuvia tai videoita
- joku alkaa kiristämään sinulta lisää kuvia, videoita tai rahaa
- joku lähettää sinulle alastonkuvan
- joku lupaa antaa sinulle hienoja lahjoja ja haluamasi asioita

2. Katsotaan yhdessä video kuvilla kiristämisestä. Video löytyy Youtubesta hakusanalla Sextortion – Kiristys alastonkuvilla #sayno, Keskusrikospoliisi ja se on suunnattu isommille lapsille.

Kasvattajan kannattaa tutustua videoon etukäteen, jotta hän voi arvioida sen soveltuvuuden ryhmänsä lasten ikä- ja kehitystasoon. Videon kesto on 11 minuuttia.

Videon katselun jälkeen käydään yhdessä läpi seuraavia kysymyksiä:

- Mistä videossa oli kyse?
- Miksi poika ja tyttö suostuivat paljastavan kuvan lähettämiseen?
- Miten he olisivat voineet toimia toisin siinä tilanteessa?

Älä lähetä itsestäsi paljastavia kuvia tai videoita missään tilanteessa, sillä et voi koskaan tietää kuka on ruudun toisella puolella tai kenelle kuvat lähtevät. Suojele itseäsi myös verkossa.

- Jos sinulle käy samoin kuin videolla, mitä teet?

Älä suostu kiristykseen, vaikka sinusta tuntuisi toivottomalta ja pelottavalta. Kerro aikuiselle ja niin hän voi auttaa sinua. Yhdessä aikuisen kanssa selviät tilanteesta. Älä jää yksin. Sinä et ole tehnyt mitään väärää, vaan tekijä, joka on tehnyt rikoksen. Asiasta pitää tehdä rikosilmoitus poliisille yhdessä aikuisen kanssa. Vain ilmoittamalla poliisille asiasta, tekijät voidaan saada kiinni ja vastuuseen teoistaan.

Pelastakaa lapset & Oikeusministeriö. Seksuaaliväkivaltaa voi olla vaikeaa tunnistaa. <https://www.youtube.com/watch?v=bGRW59Ew1jU> haettu 22.12.2023.

Pelastakaa lapset & Oikeusministeriö. Älä jää tapahtuneen kanssa yksin. <https://www.youtube.com/watch?v=rL5sfijfAE> haettu 22.12.2023.

Pelastakaa lapset & Oikeusministeriö. Vastuu on aina seksuaaliväkivallan tekijällä. <https://www.youtube.com/watch?v=gtgQq17GLps> haettu 22.12.2023.

Oulun kaupunki. Tunne- ja turvataitokasvatus. <https://www.ouka.fi/tunne-ja-turvataitokasvatus> haettu 22.12.2023.

Lapset vievät kotiin *Kuvilla kiristäminen eli sextortion* -tehtäväsivun (s. 77) tehtäväksi ja allekirjoitettavaksi.

Kuvilla kiristäminen eli sextortion

Lapsi ja kotiväki yhdessä lukevat läpi kännykän näytöllä olevat tekstarit.
Jos tekstarissa olevatoiminta tai tilanne on totta, merkitään sen perään T
ja jos toiminta tai tilanne ei ole totta, laitetaan perään E.

Netissä on rikollisia houkuttelijoita,
jotka pyytävät lapsia lähettämään
itsestään vähäpukaisia ja
paljastavia kuvia. _____

Nettihoukuttelija voi esiintyä
netissä muuna henkilönä
kuin oikeasti on. _____

Nettihoukuttelija voi kiristää lasta
lähettämään lisää paljastavia
kuvia ja videoita tai rahaa. _____

Tietoa: Kiristämiseen ei saa suostua,
vaan siitä pitää aina kertoa omalle
luotettavalle aikuiselle.

Jos lapsi on joutunut netissä rikoksen
uhriksi, hänen pitää kertoa siitä
omalle turvalliselle aikuiselle, vaikka
se olisikin hävettävää ja lapsi
pelkäisi seuraamuksia. _____

Aikuisen tehtävä
on suojella lasta netissä. _____

Jos vastasitte kaikkiin
kohtiin T eli totta,
onnistuite tehtävässä!

Allekirjoitus kotiväeltä

Turvallisesti eteenpäin netissä

Vahvistetaan lapsen tietoisuutta siitä, että hänellä on oikeus olla turvassa myös digitaalisessa ympäristössä. Kerrataan selviytymistaitoja nettiin ja luodaan uskoa ja toiveikkautta elämään.

- Kenen luokse sinä voisit mennä, kun kaipaat lähellä olemista ja turvaa?
- Milloin erityisesti kaipaat turvallista aikuista?
- Mikä sinua rauhoittaa tai lohduttaa, kun on paha mieli tai levoton olo?

1. Tehdään Turva-ankkuri tai Liukumäki-mielikuvaharjoitus Aarrearkusta (s. 82).
2. Kuvakoosteen *Näin selviydyn* -koosteen avulla kerrataan jo opittuja digiturvataitoja (s. 79).
3. *Lupa unelmiin ja toiveisiin* -tehtävämoniste (s. 81).

Lapset tekevät tehtävämonisteen unelmista ja toiveista. Unelmat ja toiveet ovat asioita, joista haaveilee ja joiden toivoisi elämässään joskus toteutuvan. Ne voivat esimerkiksi olla asioita, joiden ajattelee tuovan iloa ja onnea elämään. Jokaisella on oikeus unelmoida hyvästä ja turvallisesta elämästä! Tehtävämonistetta jatketaan kotiväen kanssa.

Aarrearkussa (s. 82) Huolestuin, mitä teen -osio, Auttavat tahot ja artikkeli Seksuaalikasvatuksella hyvinvointia ja turvallisuutta

Turvallisesti netissä – Tasaseks & Amaze, mediakasvatusanimaatio <https://www.youtube.com/watch?v=qMHwPgHO0SQ> haettu 22.12.2023.

Rikosuhripäivystys, RIKU. Kaveri seksuaalirikoksen uhrin tukena – <https://www.youtube.com/watch?v=fWVjx3fvcUI> haettu 22.12.2023.

Suojellaan lapsia ry. Sinä riität – vertaisryhmät seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen vanhemmille. <https://www.suojellaanlapsia.fi/post/suojellaan-lapsia-ry-n-sina-riitat-vertaistukiryhm%C3%A4t> haettu 22.12.2023.

Rikosuhripäivystys, riku.fi. Ohjeita rikoksen uhrin läheisille. Millaisia psyykkisiä ja sosiaalisia seurauksia rikoksen uhrille voi koitua rikoksesta? <https://www.riku.fi/opaat-ja-ohjeet/ohjeita-rikoksen-uhriin-laheisille/> haettu 22.12.2023.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Vanhempainnetistä löydät tietoa ja tukea lapsiperheen arkeen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/> haettu 22.12.2023.

1. *Lupa unelmiin ja toiveisiin* -tehtävämoniste (s. 81) viedään kotiin täytettäväksi.
2. Lapset vievät kotiin *Näin selviydyn netissä* -kuvakoosteen (s. 80) kotiväen kanssa katsottavaksi, keskusteltavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Näin selviydyn

Sinua tai jotakuta muuta kiusataan netissä.

Sinusta halutaan vähäpukeisia tai paljastavia kuvia tai sinä lähetät itsestäsi sellaisia kuvia.

Alat saada runsaasti kehuja tai tunkeilevia ehdotuksia ja kysymyksiä.

Joku näyttää sinulle netistä järkyttäviä kuvia, videoita tai pelejä.

Olet koukussa nettiin.

Sinä eksyt netissä vahingossa sivulle, jossa on järkyttäviä kuvia, videoita tai pelejä.

Näin selviydyn netissä

Sinua tai jotakuta muuta kiusataan netissä.

Älä vastaa kiusaamisviesteihin, mutta näytä ne turva-aikuisellesi!

Sinusta halutaan vähäpukaisia tai paljastavia kuvia tai sinä lähetät itsestäsi sellaisia kuvia.

Hälytyskellot soivat tässä tilanteessa! Kerro asiasta heti turvalliselle aikuisellesi ja keskustelkaa kuvien laittamisesta yhdessä.

Alat saada runsaasti kehuja tai tunkeilevia ehdotuksia ja kysymyksiä.

Älä luota liikaa nettituttuihin! Lopeta keskustelu, jos se alkaa tuntua epäilyttävältä.

Joku näyttää sinulle netistä järkyttäviä kuvia, videoita tai pelejä.

Lähde tilanteesta pois ja sano, ettei halua niitä katsoa!

Olet koukussa nettiin.

Pidä huolta koulunkäynnistä, harrastuksista, ihmissuhteista, unesta, ulkoilusta ja terveellisestä ravinnosta. Kännykkä ja tietokone parkkiin useasti päivän aikana ja yöllä nukkumisrauha!

Sinä eksyt netissä vahingossa sivulle, jossa on järkyttäviä kuvia, videoita tai pelejä.

Lähde tilanteesta pois ja sano mielessäsi, ettei halua niitä katsoa. Kerro asiasta omalle turvalliselle aikuiselle, sillä joskus tällaiset asiat voivat jäädä vaivaamaan mieltä.

Netissä pätevät samat säännöt kuin muussa elämässä ja sinulla on oikeus turvalliseen nettielämään!

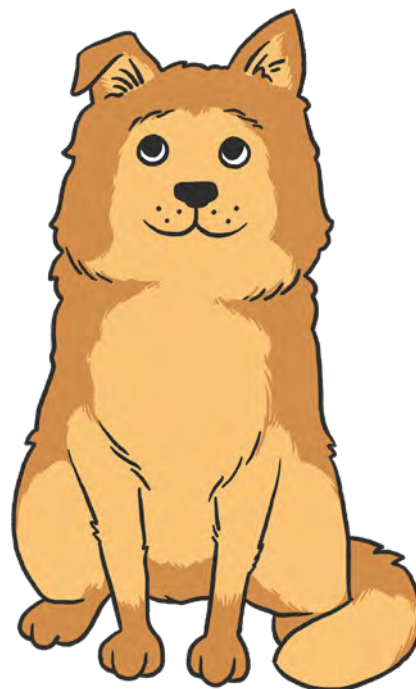
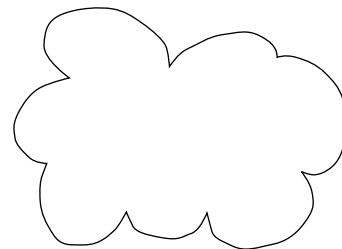
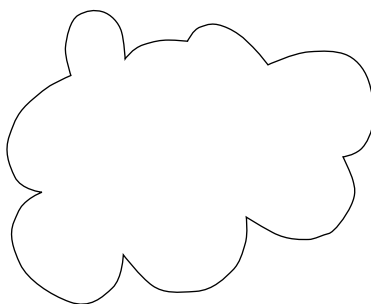
Allekirjoitus kotiväeltä:

Lupa unelmiin ja toiveisiin

Piirrä keskelle oma kuvasi tai nimesi. Kirjoita pilviin unelmiasi ja toiveitasi. Unelmat ja toiveet ovat asioita, joista haaveilee ja joiden toivoisi elämässään joskus toteutuvan. Ne voivat esimerkiksi olla asioita, joiden ajattelee tuovan iloa ja onnea elämään. Jokaisella on oikeus unelmoida ja toivoa hyvästä elämästä!

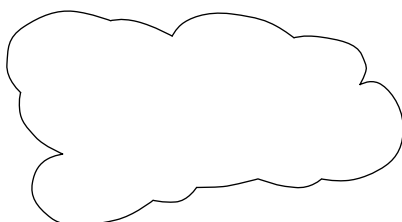
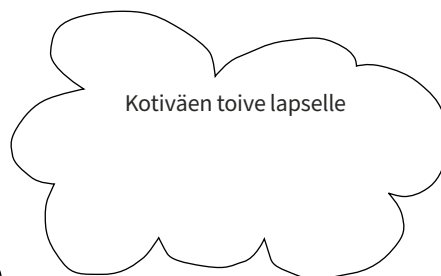
Olet arvokas ja tärkeä juuri sellaisena kuin olet ja toivon sinulle, että osaat käyttää turvaohjeita kaikkialla.

Kotiväen toive lapselle

Kotiväen toive lapselle

Aarrearkku

Aarrearkussa on:

Leikkejä
Pelejä
Menetelmiä
Tarinoita
Mielikuva-
harjoituksia

Mitä tekisit jos -kysymykset

Mitä tekisit jos -kortit teemaan turvaohjeet

**Näet netissä
sinua järkyttäviä kuvia.
*Mitä teet?***

**Joku lähettää sinulle
outoja viestejä.
*Mitä teet?***

**Jos joku kommentoi
sinua ilkeästi, haukkuu ja
nimittelee.
*Mitä teet?***

**Jos joku uhkaillee sinua
esimerkiksi lyömisellä.
*Mitä teet?***

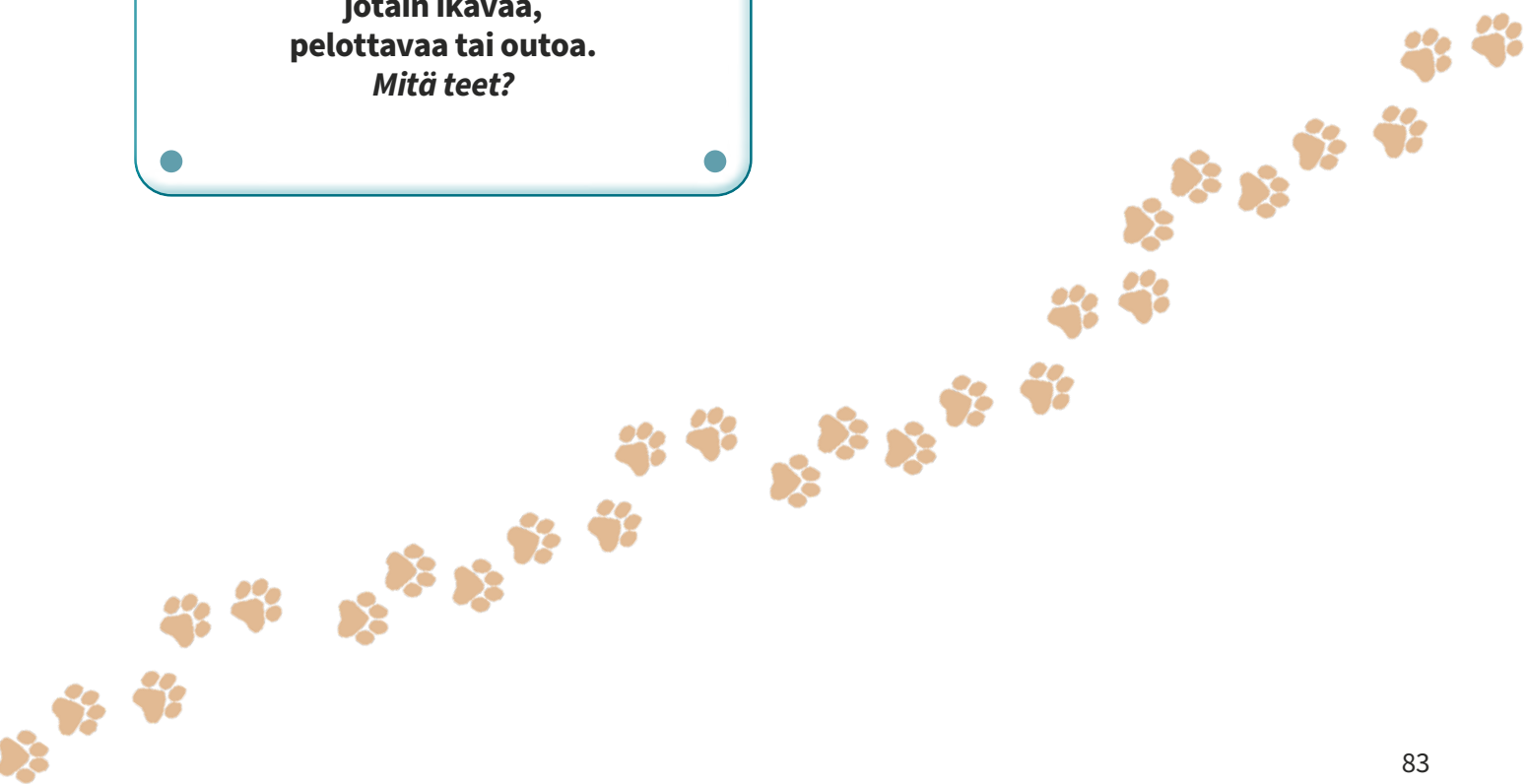
**Jos joku kiristää sinulta
esimerkiksi rahaa tai kuvia.
*Mitä teet?***

**Jos joku pakottaa sinua
tekemään jotain
mitä et halua.
*Mitä teet?***

**Jos joku houkuttelee tai
suostuttelee sinua johonkin,
mitä itse et pidä oikeana
tai mitä et halua tehdä.
*Mitä teet?***

**Jos joku tekee jotain
hämmäntävää,
outoa tai pelottavaa.
*Mitä teet?***

**Jos sinä näet
tai kuulet jollekulle muulle
tehtävän tai sanottavan
jotain ikävää,
pelottavaa tai outoa.
*Mitä teet?***

Mitä tekisit jos -kortit digiliikenteeseen

Mitä tekisit, jos joku alkaa puhua teidän yhteisestä salaisuudesta, josta ei saa kertoa kenellekään?

Mitä tekisit, jos joku esittää sinulle outoja ja intiimejä kysymyksiä?

Mitä tekisit, jos joku pyytää sinua ottamaan ja lähettämään paljastavia kuvia tai videoita?

Mitä tekisit, jos joku alkaa kiristämään sinulta lisää kuvia, videoita tai rahaa?

Mitä tekisit, jos joku lähettää sinulle alastonkuvan?

Mitä tekisit, jos joku lupaa antaa sinulle hienoja lahjoja ja haluamasi asioita?

Mitä tekisit, jos jostain netissä tapahtuneesta sinulle tulee syyllinen tai häpeällinen olo?

Mitä tekisit, jos yökylässä kaverisi ehdottaa, että lähdette surffailemaan kielletyille sivustoille?

Mitä tekisit, jos näet kiusaamiskuvan kaveristasi netissä?

Mitä tekisit, jos sinut heitetään ulos kaveriryhmästä somessa?

Mitä tekisit, jos näet, että kaverisi kuvaavat salaa jotakuta toista?

Mitä tekisit, jos sinun tekisi mieli ottaa itsestäsi paljastava kuva?

Mitä tekisit, jos sinua alkaa kaduttaa jokin tekemäsi asia netissä?

Tarinoiden alkuja

Tarinoiden alkuja voidaan käyttää pohjana yhteiselle pohdinnalle selviytymiskeinojen miettimiseksi. Lapset miettivät, mitä tarinoiden henkilöiden kannattaisi tehdä. He voivat keksiä tarinan alulle hyvän ja onnellisen lopun, sellaisen, jossa lapsi saa avun ja jossa hän on osannut toimia itseään suojellen ja apua pyytäen. Toimintatapoja tarinoiden tilanteisiin voidaan keksiä ja harjoitella myös pieniä esityksiä tehden. Tällöin lapset antavat ohjeita tarinoiden henkilöille tai tarinoiden henkilöitä esittäville lapsille tai aikuisille. Esittäjät toimivat ohjeiden mukaan, ja yhdessä katsotaan, olivatko ohjeet hyvät vai pitäisikö jotain vielä muuttaa.

ÄLLÖTTÄVÄT KUVAT

Nelosluokkalainen Severi käveli kaveriensa kanssa koulusta kotiin. Severin ekaluokkalainen pikkuveli Valtteri ja tämän kaveri Panu kulkivat perässä. Isommat pojat näpräisivät kaiken aikaa älypuhelimiaan ja naureskelivat keskenään.

- Kattokaa nyt tätäkin, yksi pojista huudahti ja näytti kännykästään jotakin toisille.
 - Huh, huh, aika rajua, totesivat toiset vähän oudon näköisenä naureskellen.
 - Toi on jo ihan sairasta, huudahti Severi.
- Sitten poika näytti kuvia myös heidän takanaan kurkkiville Valtterille ja Panulle.

KUVAPYYNTÖ

Kai sä nyt mulle voit yhden sellasen kuvan lähettää? Enkö mä oo sun hyvä kaveri? Sä oot niin kauniskin ja melkein nainen jo! Kymmenvuotias Olivia istui tietokoneella omassa huoneessaan ja mietti nettikaverinsa Jimin pyyntöä. Olivia oli alkanut kirjoitella Jimin kanssa puoli vuotta sitten. Jimi oli kertonut olevansa häntä vain kaksi vuotta vanhempi. Nyt Jimi pyysi Oliviaa lähettämään kuvan, jossa hänellä ei olisi päällä juuri mitään vaatteita! Olivian poskia kuumotti. Olivia oli jo vastannut, ettei hän oikein tiennyt, voisiko lähettää sellaista kuvaa. Mutta nyt Jimi vaan pyysi edelleen. Aikaisemmin Olivia oli kyllä lähettänyt muita kuvia itsestään ja Jimi oli tosi paljon kehumusniitä. Se oli tuntunut niin hyvältä! Jimin kanssa oli ollut kiva kirjoitella. Voisiko hän nyt olla lähettämättä Jimin pyytämää kuvaa? Jos Jimi pettyisi häneen ja pitäisi häntä ihan lapsellisena tai vaikka lopettaisi kirjoittelun kokonaan!

TEKSTARI

Jes, nyt Salla vastaa pääseekö se viikonloppuna meille yökylään, innostui Riikka kuullessaan kännykkänsä piippaavan. Hän avasi viestin nopeasti katsomatta keneltä se oli. Riikka kauhistui lukiessaan viestiä. Viesti ei todellakaan ollut Sallalta! Viestissä oli hänestä kaikenlaisia inhottavia nimityksiä ja haukkumista. Niistä tuli Riikalle kamalan paha mieli! Tuntui tosi pelottavaltakin, kun ei yhtään ymmärtänyt, miksi hänelle oli tällainen viesti lähetetty! Riikka ei tiennyt, kuka sen oli jostakin tuntemattomasta numerosta hänelle lähettänyt.

HAUKKUMISTA NETISSÄ

Vähän sä oot läski! Elli luki uusinta kommenttia profiilikuvastaan netissä. Kyyneleet silmissä Elli poisti kommentin. Aikaisemmin oli jo tullut monta samanlaista inhottavaa kommenttia hänen kuvistaan ja kirjoituksistaan. Niitä kommentteja olivat kirjoitelleet jotkut Ellille ihan tuntemattomat kirjoittajat. Elli oli kaverinsa Sinin kanssa tehnyt näille sivuille profiilin, ja he laittelivat siellä lähinnä toisilleen viestejä. Joskus he osallistuivat muuhunkin keskusteluun. Sitten Ellille oli alkanut tulla tällaisia haukkumisia. Hän ei tiennyt, miksi hänestä ei tykätty. Miten nämä kommentit oikein saisi loppumaan?!

Hengitys-, mielikuva- ja rentoutusharjoituksia

EVÄSRETKI

Ohjaaja pyytää lapsia ottamaan hyvän asennon ja sulkemaan silmänsä, jos se tuntuu heistä hyvältä. Ohjaaja pyytää lapsia hengittämään rauhallisesti ja kuuntelemaan keskittyneesti tarinaa:

”Tänään on aurinkoista ja lämmintä. On ihana päivä, ei liian kylmä eikä liian kuuma. Olet lähdössä kävelemään kauniille niitylle. Ruoho on vihreää ja pehmeää jalkojesi alla. Ympäriällä on kauniita, värikkäitä kukkia, jotka tuoksuvat hyvältä. Matka jatkuu kaikessa rauhassa ja tulet pieneen metsikköön. Kuulet lintujen liverrystä. Istahdat lämpimälle kivelle ja otat selästäsi repun. Mitähän herkullisia eväitä repussasi on? Miltä herkkueväsi maistuvat? Miltä ne tuoksuvat? Minkähän värejä ne ovat? Maistelet eväitäsi auringon lämmittäessä sinua suloisesti. Eväät ovat makoisia. Nautit olostasi ja kesästä.”

Lapsia pyydetään avaamaan hiljalleen silmänsä. Lapset voivat kertoa, piirtää tai kirjoittaa näkemästään.

TURVAPAIKKAHARJOITUS

Ohjaaja lukee rauhallisella äänellä ja riittävän hitaasti:

”Istu mukavasti ja sulje silmäsi, jos haluat. Hengitä rauhallisesti.

Kuvittele itsesi sellaiseen paikkaan, jossa sinun on turvallista ja hyvä olla.

Siinä paikassa tunnet olosi oikein rauhalliseksi ja hyväksi.

Tällainen turvallinen paikka voi olla kotona tai jossain muualla.

Se voi olla sisällä tai ulkona luonnossa.

Se voi olla oikeasti jossakin olemassa, ehkä olet käynyt siellä.

Se paikka voi olla myös kuviteltu, vaikka jostain tarinasta.

Viivy turvallisessa paikassasi hetki. Katsele ympärillesi.

Miltä siellä näyttää?

Kuuluuko joitakin rauhoittavia ääniä?

Onkohan siellä joku turvallisuutta lisäävä ihminen, lemmikkieläin tai jokin esine?

Tunnet olosi oikein hyväksi ja turvalliseksi.

Tähän paikkaan voit mielessäsi aina mennä, kun haluat rauhoittaa itseäsi.

Hengitä muutaman kerran syvään ja rauhallisesti, ja samalla tunnet hyvää oloa ja turvaa.

Tämä on sinun paikkasi, johon voit palata mielessäsi, kun haluat.

Vähitellen voit tulla turvapaikastasi tähän hetkeen ja paikkaan. Silmäsi aukeavat, ja hyvä olo ja turvan tunne jatkuu. Hyvä. Kiitos!”

Keskustelukysymyksiä:

- Miltä kehossasi tuntuu, kun on turvallinen olo?

VOIMAKAS ELÄIN TAI HAHMO

Ohjaaja lukee rauhallisella äänellä ja riittävän hitaasti:

”Istu mukavasti ja sulje silmäsi, jos se tuntuu hyvältä.

Hengitä rauhallisesti, hengitä sisään ja ulos. Kuvittele itsesi johonkin mieluisaan paikkaan, paikkaan, jossa sinun on hyvä olla ja jossa halutessasi voit kerätä voimia ja rohkeutta itsellesi.

Sinulla on siellä mukava olla ja mieleesi nousee kuva sinulle sopivasta voimakkaasta eläimestä, mielikuvitusolennosta tai vaikkapa sarjakuvahahmosta.

Se voi olla eläin, olento tai hahmo, jonka ajattelet olevan voimakas ja rohkea.

Kuvittele, että saat sellaisia voimia, joita tällä kuvittelemallasi hahmolla tai eläimellä on. Saat rohkeutta, kun pelottaa tai on kiperä tilanne.

Hengitä rauhallisesti sisään ja ulos. Sisään ja ulos. Joka kerta kun hengität sisään, saat rohkeutta ja voimaa.

Joka kerta kun hengität ulos, voimasi ja rohkeutesi lisääntyvät.

Tunnet olosi vahvaksi ja levolliseksi. Nyt voit vähitellen avata silmäsi. Hienoa. Kiitos!”

MERITÄHTI-HENGITYSHARJOITUS

Harjoitus on mukailtu kirjasta Minna Martin & Maila Seppä 2014: Hengitysterapeutin työkirja. 3. Uudistettu painos. Mediapinta.

Ennen harjoituksen tekemistä kysellään lapsilta, tietävätkö he, miltä meritähti näyttää. Lapsille voidaan näyttää kuvia meritähdistä sakaroinen.

Harjoituksessa lapset ovat lattialla maaten tai istuvat mukavasti tuolilla, kädet ja jalat rentoina leväten ja kämmenet avoimina. He saavat sulkea silmänsä, jos se tuntuu heistä hyvältä. Ohjaaja lukee harjoituksen rauhallisella äänellä ja riittävän hitaasti:

”Kuvittele olevasi kaunis meritähti, jossa on viisi sakaraa.

Pää on yksi sakara, kädet ja jalat ovat myös sen sakaroita.

Meritähti lekottelee kivellä rantavedessä auringon säteiden lämmittäessä sitä kevyesti aaltoilevan veden lävitse.

Meritähdellä on hyvä olla siinä, sen omalla kivellä. Aallot loiskuvat mukavasti rantaa vasten.

Sen kaikki viisi sakaraa lepäävät rauhallisina ja painavina kiveä vasten.

Kuvittele sitten, että meritähti hengittelee rauhallisesti.

Se hengittää aivan omaan tahtiinsa sisään, ulos, sisään ja ulos.

Uloshengityksen jälkeen sen hengityksessä on pieni tauko. Tauon aikana sen sakarat painautuvat yhä raskaammin kiveä vasten.

Sisään, ulos ja pieni tauko... se jatkaa hengittelyä omaan rauhalliseen tahtiinsa.

Hengitys virtaa vapaasti sisään, ulos ja pieni tauko. Kuvittele, kuinka sisänhengityksellä ilma kulkee meritähden jokaiseen sakaraan, aivan niiden kärkiin saakka. Sakarat samalla pitenevät ja laajentuvat pehmeästi.

Uloshengityksellä sakarat hieman supistuvat. Tunne ilman virtaus sisään ja ulos...

Meritähden on hyvä olla omalla kivellä leväten. Siinä on sen oma paikka.

Hengityksen myötä meritähti saa tulla koko pituuteensa ja täyttää sakaroillaan koko sileän kiven. Meritähti saa olla sellainen kuin se on ja hengittää omaan rauhalliseen tahtiinsa. Vähitellen, sitten kun sinusta siltä tuntuu, voit avata silmäsi ja tulla tähän tilaan. Voit antaa meritähden hengityksen edelleen virrata itsessäsi omaan tahtiinsa päivän muissa hetkissä. Hyvä, kiitos!”

- Millaista oli kuvitella meritähdenä olemista?
- Miten mielikuvaharjoitus vaikutti omaan oloon?

Harjoituksen jälkeen lapset voivat piirtää itsestään kuvan kauniina meritähdenä.

HENGITYS TURVA-ANKKURINA

Harjoitus on mukailtu kirjasta Minna Martin & Maila Seppä 2014: Hengitysterapeutin työkirja. 3. Uudistettu painos. Mediapinta.

Ohjaaja lukee rauhallisella äänellä ja riittävän hitaasti:

”Ota mukava ja hyvä asento.

Sulje silmäsi, jos se tuntuu sinusta hyvältä. Hengitä syvään pari kertaa ja ajattele hengitystäsi.

Laita käsi vatsan päälle, siihen kohtaan, jossa maha tuntuu pehmeältä.

Anna hengityksen mennä käden alle, hengityksen kotiin. Anna hengityksen virrata sisään ja ulos.

Tunne kädessäsi, kuinka vatsa nousee ja laskee.

Anna hengityksen edelleen virrata sisään ja ulos ja ihan vatsan pohjalle saakka...

Sisään ja ulos...

Anna hengityksen virrata vapaasti sisään ja ulos vaikka jopa varpasiin saakka...

Samalla kun hengitys virtaa sisään ja ulos, voit sanoa itsellesi mielessäsi hiljaa rauhoittavia sanoja kuten ”kaikki hyvin” tai ”kaikki järjestyy”.

Hengitys virtaa omaan rauhalliseen tahtiinsa sisään ja ulos...

Sitten kun sinusta siltä tuntuu, voit vähitellen avata silmäsi.

Kiitos.”

LIUKUMÄKI-MIELIKUVAHARJOITUS

Harjoitus on mukailtu kirjasta Minna Martin & Maila Seppä 2014: Hengitysterapeutin työkirja. 3. Uudistettu painos. Mediapinta.

”Ota mukava asento ja anna hengityksesi virrata vapaasti sisään ja ulos... sisään ja ulos. Sulje silmäsi, jos se tuntuu sinusta hyvältä. Kuvittele sitten mielessäsi, että olet leikkipuistossa liukumäessä. Lasket mieliku- vissasi liukumäkeä oman hengityksesi tahdissa. Sisään hengittäessäsi nouset ylös liukumäen portaita ja uloshengityksellä laskettelet liukumäkeä pitkin alas. Uloshengityksen jälkeen on pieni tauko, jonka aikana istut maassa hetken... Sisään hengityksellä nouset taas portaita ylös ja uloshengityksellä laskettelet taas alas. Ja maassa jälleen pieni tauko. Jatka näin omaan rauhalliseen tahtiisi hengittelyä ja liukumäessä laskettelua mielessäsi... Sitten voit vähitellen tulla tähän tilaan, avata silmäsi ja antaa hengityksesi edelleen virrata omaan rauhalliseen tahtiinsa.”

Ryhmä- ja parityömenetelmä: juttukahvila, Learning cafe

Juttukahvila on sovellus Learning cafe -menetelmästä. Menetelmässä lapset keksivät vastauksia, ratkaisuja tai toimintatapoja annettuihin kysymyksiin, tilanteisiin tai teemoihin joko pareittain tai pienryhmissä. Ohjaaja tai lapset itse ovat voineet laatia kysymykset juttukahvilaan. Ryhmän kanssa kuvitellaan, että ollaan kahvilassa, jossa vaihdetaan pöydästä toiseen. Kahvilan pöydillä on pahville kirjoitettu teemaan sopiva kysymys. Lapset kulkevat pareittain tai ryhmissä pöydästä pöytään ja vastaavat teemaan liittyvään kysymykseen. Parit tai ryhmät vaihtavat pöytää ohjaajan antamasta merkistä. Seuraavassa pöydässä lapset voivat tutustua edellisten kirjoituksiin ja halutessaan kehittää ja kirjoittaa omia vastauksia. Joskus voi käydä niin, että edelliset ovat jo kirjoittaneet kaikesta, mitä haluaisi sanoa. Tällöin voi kommentoida toisten kirjoituksiin kehumalla ja kertomalla että tämä asia on meidänkin mielestä tärkeää. Kun kaikki parit tai ryhmät ovat kiertäneet jokaisen kahvilan pöydän, on ohjaajan aika käydä tuotokset yhdessä läpi.

Jokaiselle pöydälle voidaan haluttaessa sopia pöydän emäntä tai isäntä – joko lapsi tai aikuinen – joka toimii puheenjohtajana ja/tai kirjurina ja joka myös lopuksi esittelee ryhmien tuotokset. Puheenjohtaja huolehtii siitä, että jokainen saa ainakin kerran sanottua oman näkemyksensä asiaan.

Juttukahvilassa on tärkeää, että kaikkien mielipiteitä kuunnellaan ja kunnioitetaan, eikä kenenkään asioille naurata. Ohjaajalla on tässä menetelmässä tärkeä osa luotsata keskustelua. Hän tekee sopivissa ja tärkeissä kohdissa nostoja ja voi halutessaan myös antaa tietoa ja vahvistaa lasten turvataitoja.

Juttukahvilaan sopivia kysymyksiä digiturvataidoista:

1. Mitä hyviä asioita on netissä?
2. Mitä teet netissä?
3. Mitä teet, jos joku häiriköi sinua somessa?
4. Miksi joku haluaa laittaa itsestään herutus-/nude-/vähäpukeisen kuvan?
5. Miksi nuoret eivät useinkaan kerro, jos netissä tapahtuu jotain ikävää, kuten houkuttelua tai kuvilla kiristämistä?
6. Mikä sinua ahdistaa digitaalisessa ympäristössä?
7. Millä tavoin voit suojella itseäsi somessa?
8. Mikä voisi olla PARAS NETTITURVATAITO?
9. Mistä tietää, ettei kaikki ole kohdallaan chatin aikana uuden tuttavuuden kanssa?
10. Mitä toivoisit aikuisten kertovan netistä?

AUTTAVAT TAHOT

Vanhemmat ja huoltajat

Opettajat

Koulunkäynninohjaajat

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri

Koulupsykologi ja -kuraattori

Nollalinja – Apua väkivaltaan 080 005 005 (ilmainen) 24h

Lasten ja nuorten puhelin 116 111 (ilmainen)

Rikosuhripäivystys 116 006 (ilmainen)

Poikien puhelin 0800 94884 (ilmainen)

Valtakunnallinen kriisipuhelin 09 2525 0111 (ilmainen) 24h

Apuu.fi (chat)

Huolestuin – mitä teen?

Tunne- ja turvataitoja lapsille -materiaalista löytyy paljon hyvää luettavaa ammattilaisille
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-467-0> sivut 257–275.

Ammattilaisen mieleen nouseva huoli ja lisätiedon tarve

Sini Stolt

Lasten ja nuorten kanssa keskustellessa voi nousta esiin monenlaisia tunteita ja hälytyskellot voivat soida päässä. Aina ei oikein tiedä mitä tulisi sanoa tai mihin suuntaan keskustelua pitäisi viedä. Tärkeää on, että annat lapsen tai nuoren kertoa omin sanoin tapahtuneesta. Voit kirjata ylös mitä lapsi tai nuori sinulle kertoo. Voit auttaa lasta tai nuorta kertomaa lisää avoimin kysymyksin:

– kerro minulle lisää siitä, kun hän lähetti sinulle viestin.

Kiitä lasta siitä, että hän on kertonut tapahtuneesta sinulle. Mikäli epäilet, että lapsi on suojelun tarpeessa tai tilanteessa voi olla tapahtunut rikos, on sinulla velvollisuus tehdä lastensuojelu ja/tai rikosilmoitus. Voit myös konsultoida lastensuojelua tai poliisia lapsen asiassa ja pohtia, onko sinun syytä olla huolissasi tilanteesta. Lastensuojelulla ja poliisilla on ammattilaisille konsultaationumerot kullakin alueella. Saat heiltä lisäohjeita, miten toimia.

Mikäli haluat oppia lisää näistä teemoista, olemme koostaneet tähän vinkkejä mistä pääset lisätiedon äärelle. Jokaisella yliopistosairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella toimii lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksikkö. Näissä yksiköissä on kehitetty kansainvälisen Barnahus-mallin mukaista työtä, jotta lapsiin ja nuoriin kohdistuvat väkivaltaepäilyt saataisiin nopeammin selvitettyä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos koordinoi tätä toimintaa. <https://barnahus.fi/>-sivulle on koottu paljon materiaalia ammattilaisen työn tueksi ja sieltä löydät myös tähän teemaan liittyviä tapahtumia. Lisäksi Barnahus-sivulta pääset verkkokouluun, joka on maksuton ja voit käydä sitä omaan tahtiisi.

Muita linkkejä lisätiedon äärelle:

Väestöliitto. Seksuaalikasvatus. <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/> haettu 22.12.2023.

Väestöliitto. Pienten lasten kehotunnekasvatus. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/> haettu 22.12.2023.

Väestöliitto. Nuorten seksuaalikasvatus. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/nuorten-seksuaalikasvatus/> haettu 22.12.2023.

Väestöliitto. Turvataitokasvatusta kouluilla ja päiväkodeille. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/turvataitokasvatusta-kouluille/> haettu 22.12.2023.

AMMATTILAINEN, ÄLÄ SINÄKÄÄN JÄÄ YKSIN LAPSEEN KOHDISTUVAN HUOLEN KANSSA, VAAN JAA SE JA KONSULTOI ASIASTA MUITA VIRANOMAISIA. OLE ROHKEASTI LAPSEN PUOLELLA.
Vahvista lapsen turvallisuutta ja turvataitoja.

Yhdessä lapsen kanssa, aikuisen vastuu

Seuraava materiaali on kirjasta: Lajunen, K., Andell, M., Ylenius-Lehtonen, M. & Ojanen, S. (2019). Tunne- ja turvataitoja lapsille: Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, s. 186–187 ja s. 195 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-467-0> haettu 22.12.2023.

Tärkeitä keskusteluaiheita:

Myös lapsi saa itse päättää siitä, millä tavalla häntä kosketetaan. Lapsen keho kuuluu lapselle itselleen. Rakasta itseäsi ja pidä kehostasi hyvää huolta, sillä se on sinun koko loppuelämäsi ajan, vaikka kasvat ja muututkin! Kenelläkään ei ole oikeutta koskettaa lasta tavalla, joka satuttaa, pelottaa tai hämmentää häntä. Kenelläkään ei ole lupa koskettaa lasta hänen yksityisiinsa alueisiinsa eikä uimapuvun alle jääviin osiin ilman lapsen lupaa. Jos joku on kiinnostunut lapsesta tällä tavoin, se on väärin, eikä lapsen tarvitse suostua mihinkään, mitä hän yrittää tehdä.

Lapsi saa ajatella itsenäisesti ja ”omilla aivoillaan”.

Lapsella on lupa luottaa omiin sisäisiin varoituskelloihinsa ja tunteisiinsa. Lapsella on lupa olla tottelematta aikuista tai toista lasta, joka ehdottaa hänelle jotain hämmentävää tai sopimatonta. Silloin on oikein kieltäytyä, sanoa ei, lähteä pois ja kertoa siitä jollekin luotettavalle aikuiselle. Joskus lapsen on tarpeen olla sinnikäs kuuntelijaa etsiessään. On melko tavallista, että aikuiset eivät kiireissään kuuntele lasta. Lasten huolia usein mitätöidään ja ne ohitetaan.

Mitään kosketusta ei tarvitse pitää salaisuutena.

Jos lasta on jo kosketettu punaisen valon kosketuksella tai jos häntä on pakotettu suostumaan punaisen valon kosketuksiin, on oikein kertoa siitä viipymättä jollekin luotettavalle aikuiselle. Mitään kosketusta ei tarvitse pitää salaisuutena, vaikka joku niin vaatisikin. Lapsen on hyvä tietää, että syy ei ole lapsen. Aikuinen on vastuussa, ja aikuisen ja isomman tulee tietää, mikä on oikein ja mikä on väärin. Lapsessa ei ole syytä silloinkaan, jos hän on joutunut tekemään jotakin, mitä aikuinen häneltä on vaatinut.

Lapsen koskettaminen vahingoittavalla tavalla on aina rikos.

Jos aikuinen tai yli 15-vuotias nuori vahingoittaa lasta fyysisesti esimerkiksi lyömällä, se on rikos. Jos aikuinen tai yli 15-vuotias nuori tekee lapselle seksuaalisen teon, esimerkiksi koskettaa lasta hänen yksityisiinsa/uimapuvun alla oleviin alueisiin/sukupuolielimiin tai pyytää lasta tekemään jotakin vastaavaa itselleen, se on rikos. Rikos on myös se, että lasta pakotetaan katsomaan toisen sukupuolielimiä tai että hänelle näytetään seksuaalisväritteisiä kuvia tai videoita ja puhutaan seksuaalissävyyteisellä tavalla. Edellä mainitut teot alle 15-vuotiaan tekemänä eivät johda rikosoikeudellisiin seuraamuksiin, mutta myös niistä on hyvä ja täytyykin kertoa turvalliselle aikuiselle.

Aikuisten on suojeltava lasta.

Jos lapsi riehuu niin, että hän vahingoittaa itseään tai toisia lapsia tai jos hän rikkoo tavaroita, aikuisten on estettävä se vaikkapa pitämällä lapsesta kiinni. Se ei ehkä tunnu lapsesta mukavalta. Silti aikuisten on tehtävä sillä tavoin, ettei mitään vahinkoa sattuisi. Rajoittamalla lasta aikuinen suojelee ja auttaa lasta hallitsemaan käyttäytymistään. Tämä ei ole punaisen valon kosketusta. Lasten on hyvä suostua myös terveydenhoitajien ja lääkärin hoitoihin, vaikka ne tekisivätkin kipeää, koska ne ovat lasten terveyden ja hyvinvoinnin kannalta tärkeitä. Niihin liittyvät kosketukset eivät myöskään ole punaisen valon kosketuksia.

On väärin, jos lapset satuttavat ja lyövät toisiaan.

Leikkiessä voi tulla välillä kaikenlaista riitaa ja harmia. Välillä kiukustutaan ja vihastutaan, kun kaikki ei mene oman mielen mukaan tai kun joku sanoo tai tekee pahasti toiselle. Ei ole väärin tuntea kiukkuja ja vihastusta, mutta toisen lyöminen ja satuttaminen on väärin, olkoonpa kyse kaverista, siskosta tai veljestä. Harmistukset on opittava purkamaan muulla tavoin ja erimielisyydet on selvitettävä puhumalla ja sopimalla. Aina voi myös pyytää aikuisia auttamaan erimielisyyksien selvittelyssä. On väärin, jos aikuiset lyövät ja satuttavat lapsia. Aikuiset tekevät väärin, jos he lyövät tai satuttavat lapsia. Läpsiminen, nipistäminen, tukistaminen, repiminen, kovakourainen käsittely, potkiminen, luunappien antaminen, piiskaaminen, lyöminen ja muu lapsen satuttaminen on aina väärin. Se on Suomen lain mukaan rikos. Jos sellaista tapahtuu, lapsen on kerrottava siitä turvalliselle aikuiselle. Aikuisten tehtävänä on suojella ja auttaa lasta. Lapsia ei saa satuttaa eikä lyödä, vaikka he olisivatkin olleet tottelemattomia tai tehneet jotain väärää. Vanhempien ja muiden aikuisten on löydettävä muita keinoja lasten ohjaamiseen.

On väärin, jos aikuiset puhuvat lapselle rumasti ja loukkaavasti.

Joskus aikuiset saattavat puhua lapselle rumasti ja sanoillaan loukata häntä esimerkiksi nimittelemällä ja haukkumalla. Se ei ole oikein. Se tuntuu lapsesta pahalta ja tekee mielen surulliseksi. Pahoista sanoista ei jää päällepäin näkyvää jälkeä, mutta ne tekevät ikävän jäljen lapsen sisimpään. Lapsi voi silloin luulla olevansa jollain lailla huono, kelpaamaton tai arvoton. On väärin, jos lapset satuttavat tai lyövät aikuisia. Myöskään lapset eivät saa satuttaa aikuisia tai käydä aikuisiin käsiksi, vaikka he olisivat kuinka suuttuneita tai pettyneitä heihin. Lapset eivät myöskään saa puhua aikuisille rumasti ja loukkaavasti. Myös lasten on opeteltava ilmaisemaan suuttumuksensa ja harmistuksensa muulla tavoin. Aikuisten tehtävä on auttaa lapsia kertomaan mieltä pahoittavista asioista ja siitä, mitä he haluavat ja tarvitsevat.

Seksuaalikasvatuksella hyvinvointia ja turvallisuutta

Katriina Bildjuschkin & Jenni Krogell

Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia, jotka koskevat kaikkia ihmisiä vauvasta vanhuuteen. Jokaisella on oikeus seksuaalikasvatukseen. Se on tehokas keino seksuaalisuuden hyvinvoinnin edistämiseen ja seksuaaliväkivallan ehkäisyyn. Seksuaalikasvatus on olennainen osa lasten tunne- ja turvataitokasvatusta.

Seksuaalikasvatusta tehdään monella tasolla. Lapsi oppii sekä virallisista että epävirallisista tiedon lähteistä kohtaamisissaan aikuisten kanssa. Hyvästä seksuaalikasvatuksesta lapsi saa itselleen sopivaa tietoa ja taitoja. Seksuaalikasvatus on suunnitelmallista ja tutkittuun tietoon perustuvaa. Se tukee lapsen kehitystä identiteetin, minäkuvan ja itsetunnon muodostumisessa. Lapsi oppii tuntemaan omaa kehoaan ja sen rajoja. Kasvattajan on tärkeää pysähtyä ajoittain pohtimaan mistä arvoista, asenteista ja ihmiskäsityksistä käsin hän toimii kasvattajana.

Seksuaalisuutta käsiteltäessä suuri haaste on puuttuvat sanat ja kuvasto. Seksuaalikasvatuksen avulla lapsi oppii, että seksuaalisuuteen liittyvistä asioista saa puhua. Jos lupaa puhua seksuaalisuudesta ei ole, lapsi ei voi myöskään kertoa kohtaamastaan seksuaaliväkivallasta tai -häirinnästä. Seksuaalisuuteen liittyä monilla ihmisillä vahvoja häpeäntunteita, joita seksuaalikasvatuksen avulla voidaan hälventää. Ongelmia ei huomata, jos ei haluta kysyä tai kuulla vastausta.

Jokainen ihminen haluaa olla persoonallinen, olla utelias ja oppia, saada vastauksia, olla toimija ja osata. Leikki ja uteliaisuus kuuluvat olennaisena osana lapsen elämään. Ihminen kasvaa suhteessa toisiin ihmisiin. Ilman opetusta ja ohjausta lapsi ei voi osata. Vastuu lapsen turvallisuudesta ja lapsen seksuaalisuuden ja sukupuolen kokemuksen kasvurauhasta on aikuisilla.

